

T.C

BANDIRMA ONYEDİ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TARİH ANABİLİM DALI

Yüksek Lisans Tezi

OSMANLI ARŞİV BELGELERİNE GÖRE

BANDIRMA VE ÇEVRESİNDE ASAYİŞ OLAYLARI

(1914-1922)

Oktay FERİK

195051023

Tez Danışmanı:

Doç. Dr. Serap TOPRAK

Bandırma 2024

T.C
BANDIRMA ONYEDİ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

Yüksek Lisans Tezi

OSMANLI ARŞİV BELGELERİNE GÖRE
BANDIRMA VE ÇEVRESİNDE ASAYİŞ OLAYLARI
(1914-1922)

Oktay FERİK

195051027

Tez Danışmanı:

Doç. Dr. Serap TOPRAK

Bandırma 2024

ETİK BEYAN SAYFASI

T.C.

**BANDIRMA ONYEDİ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE**

Bu belge ile bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik ilkelere uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim. (12/ 12 /2023)

ÖZET

OSMANLI ARŞİV BELGELERİNE GÖRE BANDIRMA VE ÇEVRESİNDE ASAYİŞ OLAYLARI (1914-1922)

Oktay FERİK

Asayiş her devletin olduğu gibi Osmanlı Devleti'nin de dâhildeki huzuru temin noktasında ve kamu düzenini sağlamak açısından en önemli meselelerinden biridir. Özellikle savaşların ağır yükü altında gündün güne sarsılan devletin, disiplinini kaybeden kurumları yeniden onarmak bu marifetle güvenlik ve emniyeti tesis etmek ve halkın nazarında otoritesinin sarsılmasına meydan vermemek adına yoğun bir mesai ve gayret içine girmiştir. Bununla beraber kaybedilen savaşlar sonucunda sınır hatlarının devamlı olarak geriye doğru hareketi orduların sürekli ricat etmesi savaşın arka planında kalan şehirlerin psikolojisine de etki etmiş tabiat boşluk kabul etmez darbimeselinden mülhem kaybolan otoritenin yerine yerel pek çok meşru olmayan güç konumlanmıştır.

Tarihsel süreç içerisinde Bandırma devamlı göçlerle nüfusu hızla artan ve konumu dolayısıyla stratejik önem arz eden kilit bir mevkie yükselmiştir. Hali hazırda bünyesinde demografik olarak çok farklı milleti toplamış olan şehir gelen muhacirlerle kozmopolit yapıya kavuşmuştur. Bu çok kültürlü ve etnik unsurlu yapı savaş yıllarında birlikte yaşama beceresini bozmuş yerini bölgesel güç mücadelelerine bırakmıştır.

Çalışmamızda özellikle Bandırma ve çevresindeki etnik kökenli bölgesel güç savaşlarının eşkıya ve çeteler eliyle bölgenin asayişini nasıl tehdit ettiğini, işgal güçleriyle bu tür olayların daha da arttığını ve devletin kaybolan merkezi otoritesinin halkı çete liderlerine ve eşkıya başlarına mahkûm ettiği görülmektedir. Bütün bunlarla birlikte suç türlerinin savaşın ilk yıllarından sonuna kadar evrilerek nitelik bakımından ağırlaştığı, adi suçların daha az belgelere yansıdığı, asker firarilerinin Bandırma ve bölgesinde de sorun teşkil ettiği anlaşılmaktadır. Çalışmamız Bandırma ve çevresinin asayışı ile ilgili 1914-1922 yılları arasına ışık tutmak ve bölgenin yakın tarihine katkı sunmak amacıyla yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Asayiş, Bandırma, Güvenlik, Eşkıya, Suç

ABSTRACT

PUBLIC ORDER INCIDENTS IN BANDIRMA AND ITS SURROUNDINGS ACCORDING TO OTTOMAN (1914-1922)

Oktay FERİK

Public order is the most important topic for the Ottoman Empire to ensure peace, tranquility much like other empires. The Ottoman Empire, which was weakened day by day, especially under the negative effect of wars, endeavoured to repair the institutions that had lost its discipline, to establish safety and security and to prevent its authority from being fell into disfavor. Public perception in periods of state dominance; State has sole authority with its' all institutions, furthermore, it has attributes that non-consensual for dispensing justice and ensuring public order. Accordingly, destructive effects of defeated in wars, the ongoing withdrawal maneuver of border lines and the consistent backward displacement action also affected the mentality of the cities situated in the war's periphery. Unfortunately, a lot of illegitimate authorities has been founded in place of diminished authority.

Bandırma province in Balıkesir has taken crucial role because of its important location and ongoing population growth in years. By this way, the province has become truly cosmopolitan atmosphere. Cosmopolitan cultural mix has relinquished the skill of coexistence during the war years, giving way to regional power struggles that have distanced it from a peaceful milieu.

In our study, it is seen how these ethnic-based regional power struggles in and around Bandırma threatened the public order of the region through bandits and gangs, how such incidents increased with the occupation forces, and how the state's lost central authority condemned the people to the gang leaders and bandits. In addition to all these, it is understood that the types of crimes evolved from the first years of the war to the end of the war and became heavier in terms of quality, ordinary crimes were reflected less in the documents, and deserters were also a problem in Bandırma and its region. Our study aims to shed light on the public order in Bandırma and its surroundings between 1914 and 1922 and to contribute to the recent history of the region.

Keyword: Public Order, Bandırma, Security, Bandit, Crime

ÖNSÖZ

Osmanlı Devleti hâkim olduğu geniş coğrafya ve bünyesinde barındırdığı milletler ile döneminin en büyük imparatorluklarından biridir. Yükselme döneminin bitişi ve sonrasında yenilmezlik algısının kırılması ile kaybedilen topraklar bunun beraberinde toplumda yerleşen kamu düzenini de etkilemiş, güç ve kudret dönemlerinin toplumsal hayata yansıyan huzur ve barış ortamı yerini yer yer keşmekeşe, anarşiye ve bazı asayiş sorunlarına bırakmıştır.

Trablusgarp, Balkan Savaşları ve Birinci Dünya Savaşı ile son on yılını sürekli savaşlarla geçiren Osmanlı Devleti'nin cephe gerisinde şehirlerde ve köylerde yaşanan asayiş olaylarının Bandırma ve çevresine yansımalarını incelediğimiz çalışmamız üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde asayiş kavramı tanım ve tarifiyle, Bandırma ve çevresi hakkında malumat verilmiştir. İkinci bölümde Bandırma ve çevresinde Gayrimüslim unsurların karıştığı asayiş olayları üçüncü bölümde ise Mütareke sonrası (1918-1922) bölgede yaşanan asayiş olayları incelenmiştir.

Tezimizle ulaşmak istediğimiz husus bölgenin 1914-1922 yılları arasında asayiş sorunlarını ortaya koymak, savaşın getirdiği ağır yükün ve giderek azalan devlet otoritesinin taşradaki tezahürlerini göstermektir. Çalışmamızı ortaya koyarken birincil kaynaklar olan Başbakanlık Osmanlı Arşivi belgelerinden yararlanılmıştır. Bölgenin asayiş sorunları arşiv belgeleri üzerinden okunarak alanında özgün bir çalışma olması hedeflenmiştir.

Bu süreçte çalışmalarına yön gösteren ve tarihin akademik olarak bir bilim dalı olduğunu bana her daim belleten danışman hocam Doç.Dr. Serap TOPRAK'a, bu zaman zarfında fedakârlıklarıyla desteklerini esirgemeyen eşim Ebru FERİK ve kızım Hilal'e arzı şükran ederim.

Oktay FERİK

Bandırma 2024

İÇİNDEKİLER

YÜKSEK LİSANS TEZ ONAYI	ii
ETİK BEYAN SAYFASI	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
ÖNSÖZ	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLolar	ix
ŞEKİLLER	x
KISALTMALAR	xi
GİRİŞ	1
Amaç, Kapsam ve Önem	1
BİRİNCİ BÖLÜM	4
ASAYİŞ KAVRAMI VE BANDIRMA ŞEHİRİ	4
1. ASAYİŞ	4
1.1. Asayişin Tanımı	4
1.2. Asayişin Temel Unsurları	5
1.2.1. Hukuk ve Asayiş	5
1.2.2. Osmanlı Devleti'nin Hukuk Sistemi	6
1.2.3. Osmanlı Devleti'nin Asayiş Kuvvetleri	7
1.2.4. Asayişin Omurgası Jandarma ve Polis Teşkilatı	8
1.3. Bandırma'nın Tarihçesi	10
1.4. Bandırmanın Nüfus Yapısı	12
İKİNCİ BÖLÜM	19
EŞKİYALIK SUÇU VE ASAYİŞE ETKİSİ	19
1. BANDIRMA ve ÇEVRESİNDE EŞKİYALIK OLAYLARI (1914-1918)	19
1.1. Eşkıyalık Suçları, Eşkıyalığın Tarihi ve Ceza Hukukunda Yeri	19
1.2. Bandırma ve Çevresinde Yerel Unsurların Eşkıyalık Faaliyetleri	23
1.3. Asker Firarilerin Neden Olduğu Asayiş Olayları	24
1.4. Bandırma Divan-ı Harbi Örfi Mahkemesince Görülen Asker Firarileri Davaları	30
1.5. Posta ve Telgraf Hatlarıyla, Yük Trenlerine Yapılan Saldırıları	31
1.6. Eşkıyalık Suçlarına Karşı Alınan Tedbirler	35
1.7. Rum ve Ermenilerin Karışıklıkları Asayiş Olayları	35
1.7.1. Tanzimat'a Kadar Osmanlı Devlet'inde Millet Sistemi ve Gayrimüslimler	35
1.7.2. Tanzimat'tan Sonra Gayrimüslimlerin Hukuki Statüleri	36
1.8. Gayrimüslimlerin Karıştığı Asayiş Olayları	38
1.8.1. Bandırma'da Ermeni Varlığı	38

1.8.2. Bandırma’da Ermenilerin Karıştığı Suçlar	39
1.8.3. Ermeni İhtilal Komitesine Yönelik Yürütülen Soruşturmalar ve Bandırma Örfî Divan Mahkemesince Görülen Davalar ve Cezalar	40
1.9. Bandırma’da Rum Varlığı	43
1.9.1. Bandırma’da Rumların Karıştığı Asayiş Olayları	45
1.9.2. Bandırma ve Çevresinde Rum Çeteleri ve Faaliyetleri	46
1.9.3. Rum Kirman Çetesi Faaliyetleri	47
1.10. Manyas Don Kazakları ve Kazaklar (Kocagöl) Karyesindeki Asayiş Olayları	50
1.10.1. Manyas Don Kazaklarının Anadolu’ya Gelişleri	50
1.10.2. Manyas Kazaklar Köyünde Yaşanan Asayiş Olayları	51
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	54
MÜTAREKE DÖNEMİ ASAYİŞ SORUNLARI	54
1. MÜTAREKE VE MİLLÎ MÜCADELE YILLARINDA BANDIRMA’DA ASAYİŞ OLAYLARI (1918-1922)	54
1.1. İşgal Kuvvetlerinin Karıştığı Asayiş Olayları	54
1.1.1. Anzavur Ahmet İsyanı ve Bandırma’da Yaşanan Asayiş Olayları	63
1.2. Devlet Memurlarının Karıştığı Asayiş Olayları	68
1.3. Muhtelif Olaylar (Gasp, Hırsızlık, Fuhuş vb.)	73
1.4. Bölgedeki Yerleşim Alanlarında Çıkan Yangınlar	77
SONUÇ	80
KAYNAKÇA	82
EKLER	90

TABLÖLAR

Tablo 1. 1. 1892 Bandırma'nın Mahalle Nüfusları	13
Tablo 2. 1. Georgios Soteriades'in 1912 tarihli verilerine dayanarak Bandırma ve çevresinin Rum nüfusu.....	44
Tablo 3. 1. Ziraat Depolarından Çalınan Aletlerin.....	58
Tablo 3. 2. Anzavur Ve Adamlarının Gönen Nüfus İdaresinde Sebep Oldukları Zayiat	66

ŞEKİLLER

Şekil 1. 1. Maslow İhtiyaçlar Hiyerarşisi	4
Şekil 1. 2. Bandırma ve Tarihi Kyzikos Antik Şehrinin Haritası	12
Şekil 1. 3. 1892 Yılı Bandırma Nüfusunun Demografik Tablosu.....	14
Şekil 1. 4. 1897 Nüfus sayımına göre ise Bandırma Kaza Merkezi ve Köylerinin Müslüman/ Hristiyan Oransal Tablosu	14
Şekil 1. 5. 1903/4 sayımı ile Bandırma ve Köylerinin Nüfus Dağılımı.....	15
Şekil 1. 6. 1903 yılı sayımlarına göre Bandırma Kazasında mukim nüfusun etnik dağılım tablosu ise aşağıdaki gibidir	15
Şekil 1. 7. 1914 Yılı Bandırma Nüfus İstatistikler	16
Şekil 1. 8. Bandırma'nın 1903 ve 1914 tarihlerindeki Nüfus Karşılaştırması.....	17
Şekil 2. 1. I.Dünya Savaşında Osmanlı Ordusunun Mevcut Durumu	26
Şekil 2. 2. Harp Sonunda Ordunun Durumunu Gösteren Tablo	27
Şekil 2. 3. Bandırma Nüfus İstatistikleri.....	38

KISALTMALAR

a.e	: Aynı Eser.
a.g.e	: Adı Geçen Eser
A.Ü.	: Atatürk Üniversitesi
a.y	: Aynı Sayfa
BEO	: Bab-1 Ali Evrak Odası
Bkz.	: Bakınız
BOA	: Başbakanlık Osmanlı Arşivi
C	: Cilt
Çev.	: Çeviren
DH. EUM. 2. Şb.	: Dahiliye Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti İkinci Şube
DH. EUM. 3. Şb.	: Dahiliye Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti Üçüncü Şube
DH. EUM. 6. Şb.	: Dahiliye Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti Altıncı Şube
DH. EUM. EMN.	: Dahiliye Emniyeti Umumiye Müdüriyeti Emniyet Şubesi
DH. EUM. LVZ.	: Dahiliye Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti Levazım Kalemi
DH. EUM. SSM.	: Dahiliye Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti Seyrüsefer Kalemi
DH. EUM.	: Dahiliye Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti
DH. EUM.KLH.	: Dahiliye Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti Kelam-i Husus Hususi
DH. EUM.MEM.	: Dahiliye Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti Memurin Evrakı Kalemi
DH. H.	: Dahiliye Hukuk Kalemi
DH. HMS.	: Dahiliye Hukuk Müşavirliği
DH. İ. UM.	: Dahiliye İdare Umumi Müdüriyeti
DH. KLU.	: Dahiliye Kalemi Umumi
DH. KMS.	: Dahiliye Kalemi Mahsus Müdüriyeti
DH. SN. THR.	: Dahiliye Tahrirat Kalemi Evrakı
DH. ŞFR.	: Dahiliye Şifre Kalemi
DH. UMVM.	: Dahiliye Umur-u Mahalliye-yi Vilayet Müdüriyeti Belgeleri
DH.EUM. AYŞ	: Dahiliye Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti Asayiş Kalemi
DİA	: Diyanet İslam Ansiklopedisi

Ed.	: Editör
HR. İM.	: Hariciye İstanbul Murahhaslığı
HR. SYS.	: Hariciye Siyasi Kısım Evrakı
HR. TEO.	: Hariciye Tercüme Odası
İ. DUİT.	: İrade Dosya Usûl-i İdareler
İ.HB.	: İrade Harbiye
nr.	: Numara
OTAM	: Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
ss.	: Sayfa Sayısı
TDK	: Türk Dil Kurumu
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı

GİRİŞ

Amaç, Kapsam ve Önem

Osmanlı Devleti'nin son on yılında sürekli savaş içinde olması, imparatorluğun en mümbit topraklarının birer ikişer kaybedilmesi, kaybettiği topraklardaki nüfusunun eziyet ve işkenceler sonucunda sefaletle Anadolu'ya doğru göç hareketleri ve nihayetinde Anadolu'ya da uzanan işgaller ve sıkıntılar devletin varlığını ortadan kaldıracak derecede şedit ve derin sorunları beraberinde getirmiştir. Özellikle 1877-78 Osmanlı-Rus harbinden sonra kaybettiği ve çekildiği topraklardan kopan ve göç ettirilmek zorunda kalan tebaası Anadolu'nun pek çok yerinde olduğu gibi Bandırma ve çevresinde de demografik bir hareketliliğe neden olmuş, göçlerle birlikte bölgede nüfus artışı yaşanmıştır. Bu mecburi ve zaruri yerleşimler çok uluslu toplum yapısını beraberinde getirirken aynı zamanda sorunları da gün yüzüne çıkarmıştır. Bu noktada kesintisiz savaş yıllarıyla devletin arıza gösteren organları ve bunun sonucunda yaşanan zafiyetler toplumsal barış ve huzuru da etkilemiş; toplum, kanun ve intizam çizgisinden uzaklaşarak bölgelerinde güç merkezi olarak sivrilen çete ve eşkıyaların koyduğu kaidelere göre yaşamlarını şekillendirmek durumunda kalmışlardır. Savaşın genel anlamda asayiş problemleri arasında yer alan gasp, hırsızlık ve yağmacılık daha ileri boyutta eşkıyalık yani malın yanı sıra cana kast edilen suçlar bağlamında Bandırma ve çevresi örneği, bu çalışmanın ana konusu olup, bu çalışma ile; tarihi bir çerçeve sunularak, gelecek için güvenli planlamaların nasıl olması gerektiğine dair de veriler sunulması düşünülmektedir. Konumuzun sınırlılığı 1914-1922 yılları içine alacak şekilde belirlenmiştir. Bunun nedeni savaşın asayişe etkisi ve devletin işlemekte sıkıntı çeken çarklarının suç oranlarına yansımalarını göstermektir. Yine bu dönem içinde kalınarak savaşın başında belgelere yansıyan asayiş olayları ile savaş sonunda belgelere yansıyan asayiş olaylarını mukayese ederek, suçun yıllar içinde değişen yapısı ve niteliği hakkında tespitte bulunmaktır. Bununla beraber yine savaş yıllarında asker kaçağı ya da firarileri meselesi, devlet memurlarının otorite boşluğundan hareketle tevessül ettikleri suçlar ile işgal güçlerinin karıştığı hadiseler de bizlere savaşın devletin işleyişine ve dolayısıyla suç mekanizmasına

etkisine dair aydınlatıcı bilgiler sunmaktır. Bireysel suçlardan daha kolektif suçlara doğru savaşın seyri ile paralellik arz eden tezimiz Bandırma ve çevresinin tarihine dair katkı sağlayacaktır.

Yöntem ve Kaynak Değerlendirmesi

Tezin konusunun daha net ve ayrıntılı incelenebilmesi adına üç bölüme ayrılması planlandı. Birinci bölümde Asayiş kavramından ve Bandırma Tarihçesi aktarıldı. İkinci bölümde eşkıyalığın tanım ve tarifi ile Bandırma ve Çevresinde görülen eşkıyalık olayları örnekleriyle incelendi. Bölgenin çok uluslu yapısından kaynaklı Rum ve Ermeni Gayrimüslim tebaanın karıştığı asayiş olaylarını belgeler ışığında ele alındı. Üçüncü bölümde Mütareke sonrasında (1918-1922) asayiş olaylarını, işgal güçlerinin karıştığı olaylar ve devlet memurlarının devletin kurumlarının otorite ve disiplin zaafı sonucunda karıştığı suçları ve son olarak muhtelif asayiş vakaları olarak arşiv belgeleri incelenerek ortaya kondu. Bu bağlamda tezimizi oluşturan birinci el kaynaklar Osmanlı Arşiv Belgeleridir. Arşiv belgeleri noktasında Bab-ı Ali Evrak Odası ve Dahiliye fonları tezimiz ile ilgili pek çok kaydı bünyesinde barındırmaktadır. Özellikle Emniyeti Umumiye Müdürlüğünün 2.Şube, 3.Şube ve 6.Şube ile Asayiş Kalemi fonları dönemle ilgili çok sayıda belgeye sahiptir. Tezimizde yer alan bütün vakalar ve suç olayları arşiv belgelerinden alıntılanmış ve belgeler günümüz Türkçesine çevrilerek literatüre kazandırılmıştır. Birincil kaynaklardan başka tez ile ilgili araştırma ve inceleme eserlerden de faydalanılmıştır. Bandırma ve Çevresi hakkında verdiğimiz bilgiler; bölgenin tarihi, coğrafi ve demografik yapısı ile suç ve asayiş kavramlarının doğrudan ilgisi açısından doğru analiz edilmesi noktasında önemli kabul ederek kısaca özetlenmiştir. Asayiş kavramının genel manada tanımını ve alt başlıklarla kurul ve kurumlarını açıkladığımız bölümlerde ise Noemi Levy'nin "Osmanlı İstanbul'unda Asayiş 1876-1909" adlı eserinden yararlanılmıştır. Asayişin temel kurumları ve yürütücü kurulları hususunda kaynak eserlerimiz "Jandarma ve Polis- Fransız ve Osmanlı Tarihçiliğine Çapraz Bakışlar", "Kuruluştan Günümüze Jandarma", Perapolis- Osmanlı Polis Tarihini Yeniden İnşa Denemesi" adlı araştırma eserleridir. Göç ve asayiş olaylarının birbiriyle yakın bağlantısı, demografik yapının asayiş olaylarının niteliğine etkisinin ortaya konduğu alanlarda istifa ettiğimiz kaynak eserler Prof. Dr. Kemal Karpat'ın "Osmanlı'dan Günümüze Etnik Yapılanma ve Göç"; Bandırma ve Çevresinin

yoğun Gayrimüslim nüfusundan kaynaklı suç ve asayiş olaylarının genel çerçevesini oluştururken beslendiğimiz kaynak eser ise Dr. Ali Güler'in "Osmanlıdan Günümüze Azınlıklar" adlı kitaplarıdır. Eşkîyalık ve çete olaylarının incelediğimiz dönem içinde hâkim suç unsuru olduğu gerçeğiyle bu alanda Yalçın Çakmak ve Ahmet Özcan'ın derlediği "Şekavet, Hıyanet ve İsyan- Geç Osmanlıdan Cumhuriyet'e Eşkîyalık" ile Karen Barkey'in araştırma ürünü "Eşkîyalar ve Devlet- Osmanlı Tarzı Devlet Merkezileşmesi" adlı kitaplardan yararlanılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

ASAYİŞ KAVRAMI VE BANDIRMA ŞEHİRİ

1. ASAYİŞ

1.1. Asayişin Tanımı

Asayiş, temel anlamda güvenlik demektir. Güvenlik ise Amerikalı psikolog Abraham Maslow (1943) tarafından sunulan İhtiyaçlar Hiyerarşisine göre, insanın yaşamına devam etmesi için en başta gelen ihtiyaçlar içerisinde almaktadır.¹ Şekil 1’de Maslow’un ihtiyaçlar Hiyerarşisi şablonuna yer verilmektedir. Bu hiyerarşik düzene göre insanın yeme, içme, nefes alma ve barınma gibi fiziksel ihtiyaçlardan sonra, en çok ihtiyaç duyduğu olgu emniyet ve asayiş olarak sunulmaktadır.² Yani insanın yaşamı için öncelikli ve gerekli olan, korkunun ve kaygının giderildiği ortamda yaşamını sürdürmesidir.

Şekil 1. 1. Maslow İhtiyaçlar Hiyerarşisi

TDK ‘ya göre asayiş; Bir yerin düzen ve güvenlik içinde bulunması durumu, düzenlilik, güvenlik anlamına gelmektedir. Bu da insanın yaşamına devam etmesi için

¹ Maslow, A.(1943) /WEB1: https://tr.wikipedia.org/wiki/Maslow_teorisi (Erişim: 19.10.2022)

² a.g.e.Maslow,1943. WEB1

Maslow'un korunma olarak kastettiği güvenliğı sağlamak için bir düzen durumunun gerektiği bildirimine işaret etmektedir.

Oxford Sözlüğüne göre asayiş; “bir yerde korku ve kaygı verici hiçbir şeyin bulunmayışı durumu, düzen ve güvenlik içinde bulunma” hali olarak tanımlanmaktadır.³

İnsanlık tarihi boyunca, sadece barınmak değil korunma ihtiyacı için de düzene ihtiyaç duymuş, mağaralara yerleşmesinin akabinde korunma güdüsü ile vahşi hayvanların resimlerini duvarlara işlemesiyle bu korunma ihtiyacını göstermiştir. Bunun yanı sıra, yerleşik düzene geçildiğinde büyük kaleler ve surlar inşa etmiş yağma ve talancılara karşı yaşam alanlarını korumaya almışlardır. Örneğin bilindiğı kadarı ile Çin Seddi, ekinlerini ve diğer mal varlıklarını korumak üzere inşa edilmiştir. Benzer bir biçimde İstanbul'un da uzun bir süre birçok komutan tarafından kuşatılmasına karşılık, şehirdeki surlar fethi engellemiştir. Bununla birlikte kalelerin ve setlerin gözleri yine insanlar olmuşlar, onlara da muhafız, asker denmiştir.

Zaman ilerledikçe, toplu yaşam, insanların talan veya hırsızlığa karşı korunma ihtiyaçlarının karşılandığı bilinci ile rahatça uykuya dalma isteği, seyyar/gezici kolluk kuvvetlerinin varlığını gerekli kılmıştır. Bu da devlet tarafından milletin ihtiyacını gidermek ve kamu düzenini dağa sağlıklı ve muhkem bir şekilde tesis etmek için gerekli yapıları, düzeni ve işleyişi meydana getirmiştir.

1.2. Asayişin Temel Unsurları

1.2.1. Hukuk ve Asayiş

Asayiş diğer anlamıyla güvenlik olgusunun insan hayatına hâkim olmasının en birincil şartı sağlam bir hukuk sistemine dayandırılmasıdır. Hukuk; toplumu bir arada tutan ve birlikte yaşama kurallarını belirleyen yasa ve kanunların bütünüdür.⁴ Bu vasfıyla hukuk toplumsal düzen ve asayiş ihlal eden uygulamalara karşı geliştirilen kanun ve nizamnameler ile cezai müeyyidelerin ana çatısını ifade eden kavram olmakla birlikte devletin omurgasını teşkil etmektedir.

³ WEB2 : <https://languages.oup.com/google-dictionary-tr/> (Erişim: 19.10.2022)

⁴ <https://sozluk.gov.tr> (Erişim:15.11.2023)

Osmanlı Devleti'nde asayiş kavramına ilk olarak İstanbul üzerinde yapılan araştırmalarda görülmektedir.⁵ Asayiş kavramının huzur ve istirahat anlamlarında telaffuz edildiği resmi metin Gülhane Hattı Hümayununda ifade bulmuştur.⁶ Mustafa Reşit Paşa tarafından okunan bu metin Osmanlı Devleti'nin ilk anayasası olma özelliğini taşımakla birlikte bazı hukuki reformların ve düzenlemelerin hayata geçtiği ve devletin batılı tarzda bir idari sisteme adım attığı milat olarak adlandırılır.

1.2.2. Osmanlı Devleti'nin Hukuk Sistemi

Osmanlı Devleti'nde hukuk sistemi iki ana kaynaktan beslenmektedir. Bunların birincisi Şer'i kaynaklar diğeri ise Örfi kaynaklardır. Şer'i hukukun temel unsurları ayet, hadis, icma ve kıyas iken örfi hukuk yazılı olmayan ve nesilden boyu aktarılan yazılı veya yazısız kültür kodlarına göre değişkenlik gösteren her coğrafyaya göre farklılık arz eden kurallar bütünüdür.⁷ Bu durum her iki hukuk sisteminde de işleyişte canlılığını devamlı kılmış birinin eksik ya da yetersiz kaldığı şartlarda bir diğerdan istifade edilmiştir. Bu devir daim sayesinde hukuk işlerlik kazanmış binaenaleyh her sistemin kaynaşmasından ortaya Osmanlı Devleti'ne has bir 'Osmanlı Hukuku' doğmuştur.⁸

Bu gerçekler ışığında dinin ve örfün asayişe doğrudan etkisi görülmektedir. Nitekim tebaasının kahir ekseriyeti Müslüman olan Osmanlı Devleti'nde dinin koyduğu yasaklar ve getirdiği emirler sosyal yaşamı düzenlemekte suç ve asayiş olaylarının artmasına yahut azalmasına neden olmaktadır. Bir bölgede ayıp, kusur ya da toplum tarafından dışlanmayı gerektiren eylem başka bir bölge de herhangi bir toplum baskısına neden olmamaktadır. Bireylerin toplum nezdinde düşeceği durumu düşünerek bazı davranışlarını gözden geçirmesi ve yüzünü düşürecek işlere girmekten imtina etmesi mahallenin ya da toplumun yazılı olmayan denetim mekanizmasına en güzel örnektir.⁹

⁵ Noemi LEVY -AKSU, **Osmanlı İstanbul'unda Asayiş (1879-1909)**, İletişim Yayıncılık, İstanbul, 2017, s.20

⁶ 'Ve'l-hâsıl bu kavânîn-i nizâmiye hâsıl olmadıkça tahsîl-i kuvvet ve ma'mûriyyet ve âsâyiş ü istirahat mümkün olmayup'; [Tanzimat-Fermanı-Orjinal-Metin.pdf \(istanbul.edu.tr\)](https://istanbul.edu.tr) (Erişim:15.11.2023)

⁷ Niyazi BERKES, **Türkiye'de Çağdaşlaşma**, Doğu-Batı Yayınları, 1978, s.323

⁸ Bayram KODAMAN, **Sultan II. Abdülhamit Dönemi Doğu Anadolu Politikası**, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Ankara, 1987, s.9

⁹ Ömer DÜZBAKAR, Osmanlı Döneminde Mahalle ve İşlevleri, U.Ü. Fen Edebiyat Fakültesi, **Sosyal Bilimler Dergisi**, 2003, S.5, s.97-108.

1.2.3. Osmanlı Devleti'nin Asayiş Kuvvetleri

Asayiş meselesi başlı başına bir düzen meselesidir. Düzen kavramının o zamanda karşılık bulduğu ifade ise “Nizam” dır. Aynı kelimededen türeyen intizam kelimesi de tertip, tertibat manalarını taşımaktadır. Düzen ve tertibatın toplum yaşamına egemen olmasında ve hayata geçirilmesinde iki önemli ana kolon vardır. Bunlardan biri yukarıda kısaca hatlarını çizdiğimiz hukuk müessesesi diğeri de onun sahada ki eli ayağı olan kolluk kuvveti ya da güvenlik güçleridir.

Osmanlı kolluk kuvvetlerinin modern teşkilatı Tanzimat sonrasında teessüs edilmiştir. Bu çerçevede Asakir-i Zaptiye olarak geçen teşkilat yaptığı görev itibarıyla bugün Jandarma Teşkilatı ve Polis teşkilatının bütünü olan bir temsiliyete karşılık gelmektedir.¹⁰ Osmanlı asayiş ve nizamı temin için müstakil bir polis teşkilatı kurma çalışmalarına başlamış bu çizgide 1869 yılında şehir merkezlerindeki “Polis usulünde lazım gelen işleri rüyet ve icra etmekle mükellef” teftiş memurları heyeti görevlendirilmiştir.¹¹ 1869 Zaptiye Nizamnamesi zaptiyenin (kolluk kuvveti) görevlerini köy ve şehir merkezlerinde meydana gelen her türlü suç olayını (yaralama, öldürme, gasp, hırsızlık, fuhuş, taciz, yağma vb.) yerinde tespit edilmesi, faillerin yakalanması, tevkif edilenlerin sevki; karakol nöbeti, devriye uygulaması ile çıkması ihtimal dahilinde olan olayların önlenmesi; yol güzergahlarının asayiş, yangınlarda önleyici görevler ifa etmek, yangına müdahale, mürur tezkeresi ile pasaport denetimi yapan memurlara muavenet ile belediyeler tarafından nizamnameye uygun olarak istenilen işleri ifa etmek olarak sıralanmıştır.¹²

Kavramlar üzerinden yaptığımız tanımlar ve bu tanımlara karşılık toplumun ihtiyacına yönelik tesis edilen kurumlar zamanla işlevleri itibarıyla birbirlerinden ayrılmak ve her birinin kendi sorumluluk sahasında tanımlı görevleri ifası hususunda düzenlemeler gerçekleşmiştir. Misal, asayişin sadece kamu düzenini sağlamak anlamına gelmediği yanına bazı ilave kavramlara ihtiyaç duyulduğu tespitiyle 1909 yılında Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti kurulmuştur.¹³ Burada asayişle birlikte kurumsal bir ad

¹⁰ Noemi Levy; Nadir ÖZBEK, Alexandre TOUMARKINE, **Jandarma ve Polis – Fransız ve Osmanlı Tarihçiliğine Çapraz Bakışlar**, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2009, s.9

¹¹ **a.g.e.**, s.10

¹² Nadir ÖZBEK, Osmanlı İmparatorluğunda İç Güvenlik, Siyaset ve Devlet 1876-1909, **Türklük Araştırmaları Dergisi**, 2003, S.16, s.234-254.

¹³ Levy; Aksu, **a.g.e.**, s.63

olarak kullanılan “Emniyet” ifadesi Reinkowski’ye göre “*Teknik olarak emniyet üretimi*” anlamına gelmektedir.¹⁴

Asayiş ve nizam; Emniyet ile güvenlik kavramlarına eş olarak kanunlara ve nizamnamelere yansıyan bir diğer kavramda zabıt, inzibat ve zaptiyedir. İnzibat kelimesinin daha ziyade disiplin anlamında kullanıldığı yapılan çalışmalarla genel bir görüş olarak kabul edilmiştir. Bununla beraber bu kelimenin kökü olan zapt; tutmak, yakalamak ve tarassut altına almak manalarına geldiğinde bazı yazışmalarda polis ve jandarmanın tamamına şamil olacak “Askeri ve mülki memurini inzibatiye” unvanı kullanılmıştır.¹⁵

1.2.4. Asayişin Omurgası Jandarma ve Polis Teşkilatı

Osmanlı’nın Tanzimat sonrasında müslim ve Gayrimüslim nüfusun güvenliğini sağlamak için gerçekleştirdiği reformlar ülkedeki huzurun temininde büyük faydalar sağlamıştır. Bununla beraber kolluk kuvvetlerinin de nitelik ve işlev olarak daha etkin vazife icra etmesi açısından birtakım teşebbüsler olmuş bu istikamette İngiltere’den asker kökenli Valentine Baker davet edilmiştir.¹⁶ Baker, yaptığı çalışmalarda Jandarma ve Polis’in ayrı teşkilatlar halinde iç güvenlikte görev yapmalarını lüzumlu görmüş ve bu minvalde yetişecek zabıtlar için İstanbul’da bir okul açılmasını da tavsiye etmiştir. Baker’in bu tespitlerinin yanında Jandarma’nın özellikle taşrada güvenliği sağlamakla mükellef olması ve teşkilat ağının yaygınlaştırılmasının altını çizmiş eğitim açısından da bu alanda büyük bir boşluğun olduğuna işaret etmiştir.¹⁷ Baker Paşa’nın raporları ve devletin modern yapılanması noktasında yaptığı düzenlemeler sonucunda 1879 yılında Fransa modeli örnek alınarak Seraskerlik makamına bağlı Jandarma Dairesi kurulmuştur.¹⁸

Jandarma kurulduktan sonra vatanın her noktasında sorumluluk bilinci ile görevler ifa etmiştir. Bu hususta teşkilatın ilk ciddi sınavı Balkanlar olmuş bölgede hakim

¹⁴ a.e., s.63

¹⁵ a.e. s.64

¹⁶ İsmail Demircioğlu; Ebru Demircioğlu, Onur Güven; Duygu Yılmaz, **Kuruluşun Günümüze Jandarma**, Yeditepe Akademi, İstanbul, 2022, s.11

¹⁷ Ali Sönmez, Jandarma Teşkilatının Kuruluş Sürecinde Baker Paşa’nın Rolü, **Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları**, 2007, S.11, s.168.

¹⁸ Ahmet Çermeli- Halil Atabey, **Jandarma Genel Komutanlığı Tarihi**, c.1, Kozan Ofset, Ankara, 2002, s.141.

olan asayişsizlik ve tedhiş ortamına karşı başarılı işlere imza atılmıştır. Balkanların önemi ve stratejik hassasiyetine binaen bölgede 1904 yılında Jandarma Eğitim Okulu açılmış, Selanik’te faaliyete başlayan okul ile günümüze kadar süren Jandarma Eğitim Okullarının ilk adımı atılmıştır.¹⁹

Osmanlı Devleti’nde bir diğer önemli güvenlik müessesesi Polis teşkilatıdır. Polis kavramı da Jandarma gibi Osmanlı’nın tanzimattan sonra gerçekleştirdiği reformların bir tezahürüdür. Bu bağlamda polis ifadesi ilk olarak 1840 yılında Anadolu ve Rumeli’de teşekkül edilecek zaptiye birlikleri ile ilgili hazırlanan ve Dar-ı Şura-yı Askerî imzası taşıyan “*Memalik-i Mahsure-i Şahane ‘de Umur-ı Zaptiye ve Hıfziye Memurları Maiyetlerinde İstihdamı Tasavvur Olunan Neferata Dair Layihadır*” serlevhalı kanuni düzenlemenin son kısmında geçmiştir.²⁰ Burada geçen ifade gününbirlik bir düşüncenin kâğıda dökülmesi değildir. Osmanlı bürokrasisinin çağın gereklerini yerine getirmek için modern gelişmiş devletlerin güvenlik modellerini incelediği ve polis kavramının devletin güvenlik birimlerine dahil etmeyi planladığı ortaya çıkmaktadır.

Polis teşkilatının kuruluşu ile ilgili en önemli belge Osmanlı’nın ecnebilerle ilgili yabancı ülke elçilikleriyle yaptığı mutabakat ve tasarı metnidir. İstanbul sokaklarının güvenliği açısından yapılan bu karşılıklı görüşmeler ve alınan kararlar sonucunda devletin hemen hemen bütün kurumları modern bir iç güvenlik birimi kurulması noktasında hemfikirdi. Bu bağlamda Sadaret makamından Tophane Müşiri Mehmet Ali Paşa’ya gönderilen emir polis teşkilatının kurulması noktasında ilk somut adım olarak kabul edilmektedir.²¹

1844 yılında yürürlüğe giren Polis tasarısıyla polisler sadece belediye sınırlarında zabıta görevi değil onun daha geniş çaplı ve daha fazla güvenlik sorumluluğu gerektiren işler ile mükellef tutulmuştur. Bunların yanında borsa ve simsarlık mesleklerinin yerine getirilmesi dahi polis teşkilatının uhdesine bırakılmıştır.²²

¹⁹ Demircioğlu; Güven, Yılmaz, **a.g.e.**, s.13.

²⁰ Ahmet Yüksel, **Perapolis- Osmanlı Polis Tarihini Yeniden İnşa Denemesi**, Türk İdari Araştırmaları Vakfı, Ankara, 2022, s.36.

²¹ **a.e.**, s.48.

²² Halim Alyot, **Türkiye’de Zabıta- Tarihi Gelişim ve Bugün ki Durum**, Türk Polis Tarihi Araştırma Merkezi, Ankara, 2008, s.79.

Görüldüğü üzere Osmanlı tanzimattan sonra sadece bünyesindeki vatandaşlarının hukuki statülerine değil onların en temel ihtiyacı olan güvenlik meselesine de el atmış, çağın gerektirdiği modern güvenlik birimleri oluşturmak suretiyle başta İstanbul olmak üzere ülkesinin pek çok yerinde huzur ve asayişi temin noktasında adımlar atmıştır. Bu yeni teşkilatlar çağdaş anlayışla, asrının icap ettiği nizamnamelerle, modern kıyafetlerle batı modelinde teşekkül etmiş ve konumuzu da içine alan 1914-1922 yılları arasında asayişi sağlama noktasında hemen her alanda faal ve aktif olarak rol almıştır. Özellikle jandarmanın faaliyet alanı şehir dışındaki yerleşim yerlerini de kapsadığı için halkın devletle irtibatını kuran ve devlete olan güveni temsil makamında bulunan birim olma vasfını taşımaktadır. Asayişin bozulmasında, devletin uzun yıllar savaşlar içinde olması ve kaybolan merkezi otoritesiyle birlikte kurumları da etkilemiş, jandarma ve polis teşkilatları beklenen hizmeti kamilen verememiştir. Bunda devleti oluşturan insan kitlesinin savaşlarda alınan yenilgilerle psikolojik harpten kopması, ülkenin işgal kuvvetlerinin azgın ve taşkın milisleriyle dolması, onlardan yüz bulan Gayrimüslimlerin tahrikleri; bütün bunların yanında çeteler, eşkıya faaliyetleri ve iktisadi problemler büyük bir rol oynamaktadır.

1.3. Bandırma'nın Tarihçesi

Bandırma'nın kuruluş tarihi olarak kesin bir bilgi bulunmamaktadır. Yakın çevresinde bulunan Kyzikos antik şehrinin varlığı ile yakından ilgili olduğu tahmin edilmektedir. Bununla beraber şehir merkezinde yapılan kazılarda bulunan lahitlerde Bandırma'nın eski çağlara uzanan bir yerleşim geçmişinin olduğu tahmin edilmektedir.²³

Bandırma'nın geçmişteki diğer adı Panormos'tur. Panormos; güvenli ve korunaklı liman anlamına gelmektedir. Daha sonraları bu isim Bandırma'ya dönüşmüştür. Bandırma'nın eski çağlarda Kyzikos'a bağlı bir kasaba olduğu ve Mysia olarak nitelendirilen Güney Marmara hattı boyunca kurulan irili ufaklı 20'ye yakın şehirden biri olduğu bilinmektedir. Bandırma, Kutalmış oğlu Süleyman Bey tarafından Kyzikos ve Aydıncık ile birlikte 1076 yılında fethedilerek Türk topraklarına katılmıştır. Süleyman Bey buradan Çanakkale hattına uzanarak hâkimiyetini tahkim etmiştir.²⁴

²³ Ulaş Töre Sivrioğlu, *Antik Çağ'dan Cumhuriyet'e Bandırma ve Yakın Çevresi Tarihi*, Bandırma Belediyesi, 2018, s.344.

²⁴ Heyet, *Kalkınan Bandırma 1950-1955*, İstanbul, Marifet Matbaası, s.19

Selçuklu Sultanı Kılıçarslan'ın vefatı ile bunu fırsat bilen Bizanslılar Bandırma'nın da içinde bulunduğu bölgeyi geri aldılar. 13.yüzyıla kadar Bizans hâkimiyetinin sürdüğü bölge, Karesi Beyliğinin Bizans'a karşı kazandığı mevzilerle birlikte Karesi hâkimiyetine geçti. Orhan Gazi dönemine kadar Karesi idaresinde kalan Bandırma ve çevresi Karesi Beyliğinin Osmanlı Devleti'ne katılması ile Osmanlı hâkimiyetine geçmiştir.²⁵ 16.yüzyıla kadar küçük bir balıkçı köyü olarak varlığını sürdüren Bandırma ve çevresinden Evliya Çelebi'de Seyahatname 'sinde bahsetmektedir. Evliya Çelebi, Sultan Orhan Gazi oğlu Süleyman Paşa'nın bu bölgeden Rumeli'ye geçtiğini aktarır.²⁶

Bandırma 16.yüzyılda bir süre Galata kadılığına bağlanmışsa da daha sonra 1830 yılında yeniden Kapıdağ nahiyesine idari olarak bağlanmıştır. Halk dilinde “93 Harbi” olarak geçen Osmanlı-Rus harbinin ardından bölge pek çok muhacire ev sahipliği yapmıştır. Bu istikamette Bandırma'nın nüfusu hızla artmış ve bölgenin önemli merkezlerinden biri haline gelmiştir.²⁷ Bandırma ve çevresindeki göç yoluyla artan nüfus hareketlerine Ermeniler de etki etmişlerdir. Bandırma ve çevresinde aynı zamanda az sayıda da olsa Bulgar nüfusu da yaşamaktadır. Bu yönüyle Bandırma küçük bir sahil köyü iken giderek büyüyen ve zamanla bölgenin en büyük yerleşim yerlerinden biri haline dönüşen bir konumdadır.

²⁵ a.e., s.20

²⁶ Çelik Şenol, Evliya Çelebi'nin Bandırma, Edincik (Aydıncık) ve Erdek ile İlgili Verdiği Bilgiler ve Bunların Değeri, **Balıkesir Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt:15, Sayı:28-1, s.72

²⁷ Sivrioğlu, a.g.e, s.345

Şekil 1. 2. Bandırma ve Tarihi Kyzikos Antik Şehrinin Haritası

Kaynak: <https://commons.wikimedia.org> (Erişim:15.10.2023)

Bandırma gerek kültürel zenginliği ile gerekse de bünyesinde barındırdığı farklı kültürlerle ve inançlara ait nüfus kitlesi sayesinde birlikte yaşamının önemli ipuçlarının verildiği bir merkez haline dönüşmüştür. Bu farklılıklar devlet otoritesinin güçlü olduğu zamanlarda daha az sorunla bir aradayken; otoritenin sarsıldığı zor ve sancılı günlerde ise sistemin zaafi olarak görünür olmuştur.

1.4. Bandırmanın Nüfus Yapısı

Bandırma'nın nüfus verilerine ilk olarak 1833-34 sayımından ulaşılmaktadır. 1361 sayılı tahrir defterine göre Bandırma'daki sayımda sadece erkekler üzerinden tahmini toplam nüfus 1810'dur.²⁸ O dönem Bandırma; Haydarçavuş Mahallesi, Dere Mahallesi, Hacıyusuf Mahallesi, Hızıryolu Mahallesi, Kuyucak Mahallesi ve Yenice Mahallesi olarak altı mahalleden mürekkeptir.

1892 yılında yapılan sayımlarda ise hem Müslüman hem de Gayrimüslim nüfuslarına dair veriler bulunmaktadır. Aynı zamanda kadınlarında nüfus sayımına dâhil edilmesiyle daha fazla bilgi veren bir tablo ortaya çıkmaktadır.²⁹

Bandırma'nın 1892 sayımında en çarpıcı noktalardan biri her dini ya da etnik grubun kendine ait mahallelerde yaşaması ve birbirlerine karışmamaları olmuştur.

²⁸ **a.g.e.** s.319-320-321; **BOA, NFS.d.1361, s.1.**

²⁹ **a.g.e.**, s.319.

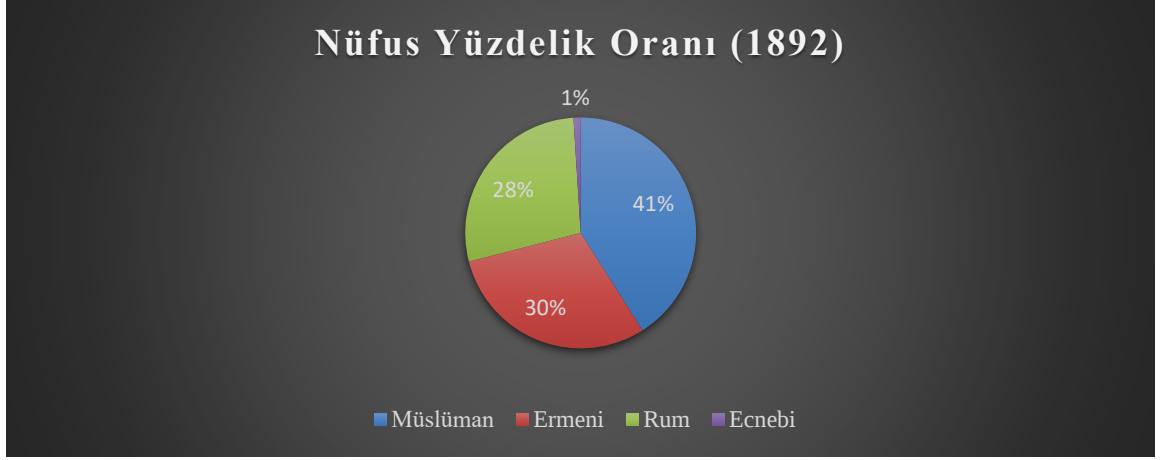
Yukarıda sunduğumuz tabloda da bu gerçeği görmekteyiz. Bununla birlikte merkez nüfusun oransal yakınlığı dikkate değer bir diğer husustur.

1892 yılı nüfus sayımına göre Bandırma merkez mahallelerindeki etnik nüfusun oransal dağılımı şöyledir;

Tablo 1. 1. 1892 Bandırma'nın Mahalle Nüfusları

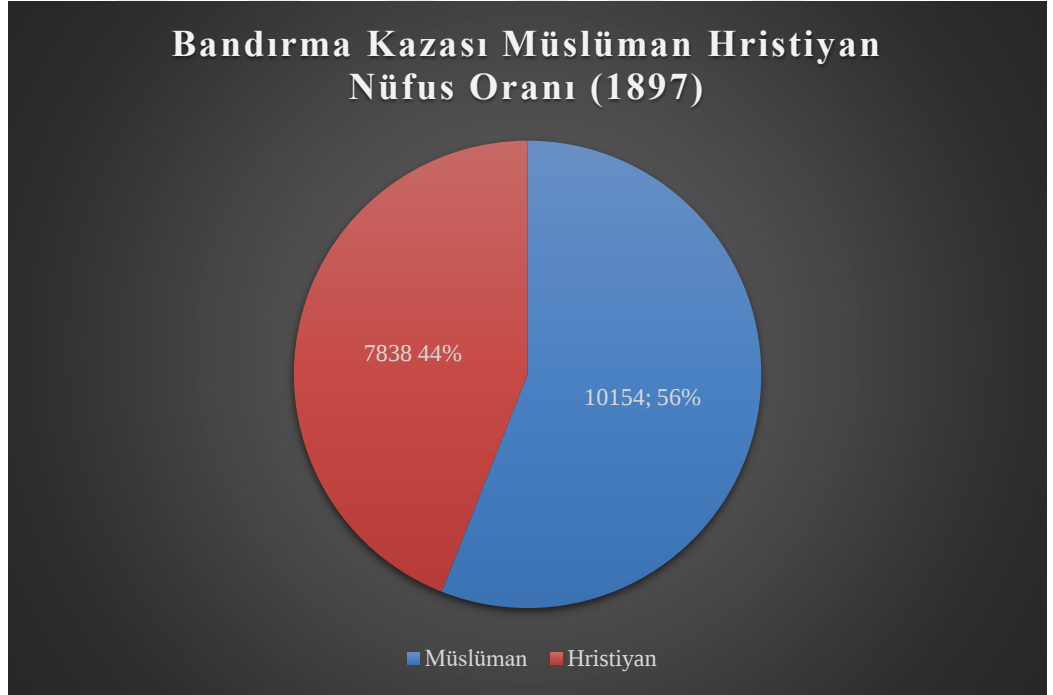
MAHALLE/UYRUK	İSLAM	RUM	ERMENİ	ECNEBİ
HACIYUSUF	421	-	-	-
BAŞMECİD	168	-	-	-
ÇINARLI	904	-	-	-
ÇUKURYOLU	678	-	-	-
BENDBAŞI	545	-	-	-
CABİ	273	-	-	-
HAYDARÇAVUŞ	486	-	-	-
DERE	448	-	-	-
HIZIRİLYAS RUM	-	920	-	75
AYANİKOLA	-	1044	-	37
SERVİ	-	654	-	12
UZUNOĞLUERMENİ	-	-	1150	-
ORTA	-	-	812	3
AŞAĞI	-	-	364	-
SAHRAKUMU	-	-	480	-
TOPLAM NÜFUS	3923	2618	2806	127

Kaynak: Antik Çağ'dan Cumhuriyet'e Bandırma ve Yakın Çevresi Tarihi, 2018, s.319.

Şekil 1. 3. 1892 Yılı Bandırma Nüfusunun Demografik Tablosu

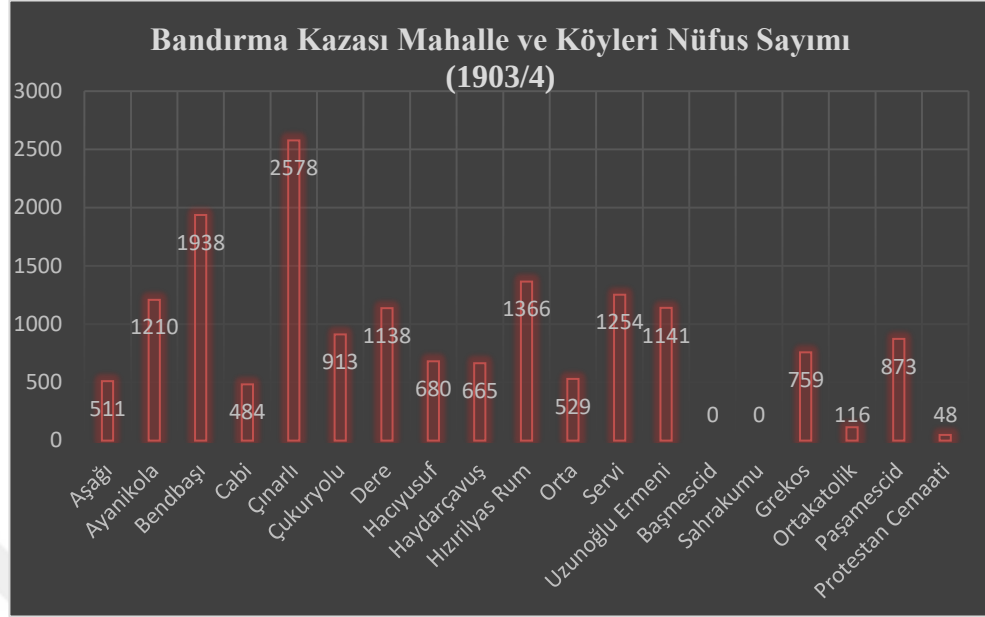
Kaynak: Antik Çağ'dan Cumhuriyet'e Bandırma ve Yakın Çevresi Tarihi, 2018, s.331.

Şekil 1. 4. 1897 Nüfus sayımına göre ise Bandırma Kaza Merkezi ve Köylerinin Müslüman/ Hristiyan Oransal Tablosu³⁰

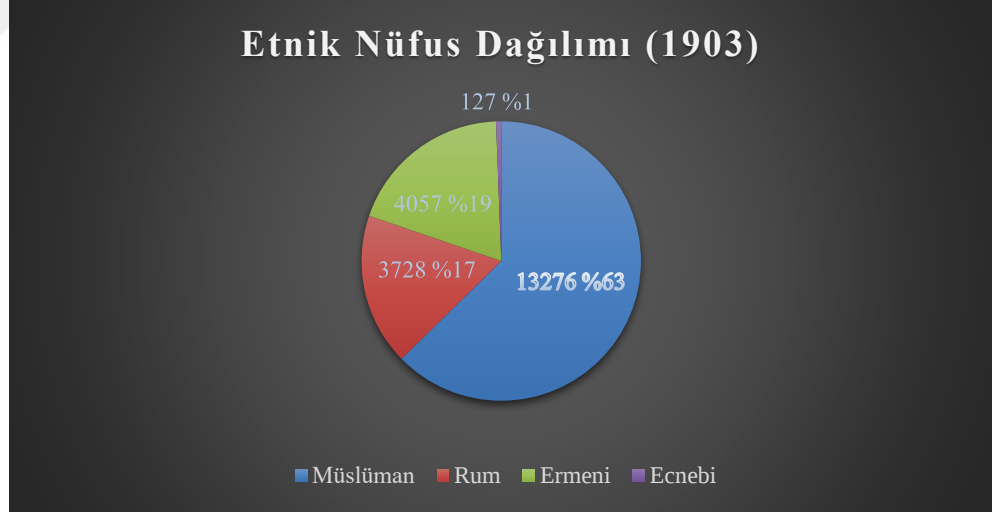
Kaynak: a.g.e s.326., BOA. DH. SNM. 1315. Za.9,11/1.

³⁰ a.g.e s.326, BOA.DH.SNM.1315.Za.9,11/1

Şekil 1. 5. 1903/4 sayımı ile Bandırma ve Köylerinin Nüfus Dağılımı³¹

Kaynak: a.g.e, s.328, BOA.DH.SNM.40/55,1/2 sağ 1321(1903/4)

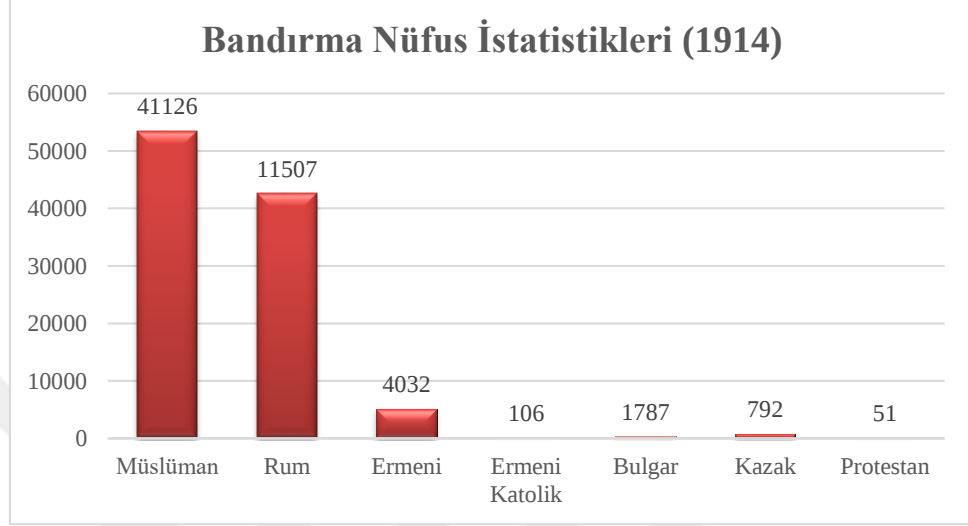
Şekil 1. 6. 1903 yılı sayımlarına göre Bandırma Kazasında mukim nüfusun etnik dağılım tablosu ise aşağıdaki gibidir

Kaynak: BOA.DH. SNM. 40/55, ½, sağ 1321, (1903/4)

1914 yılında Bandırma ve çevresinde nüfus yoğunluğunun oldukça artmıştır. Özellikle Müslüman nüfus ve Hristiyan (Rum) nüfusun yaklaşık on yıl önce yapılan sayıma göre 3-4 kat arttığı gözlemlenmektedir. Bu artışta on yıllık zaman zarfında

³¹ a.g.e, s.328, BOA.DH.SNM.40/55,1/2 sağ 1321(1903/4)

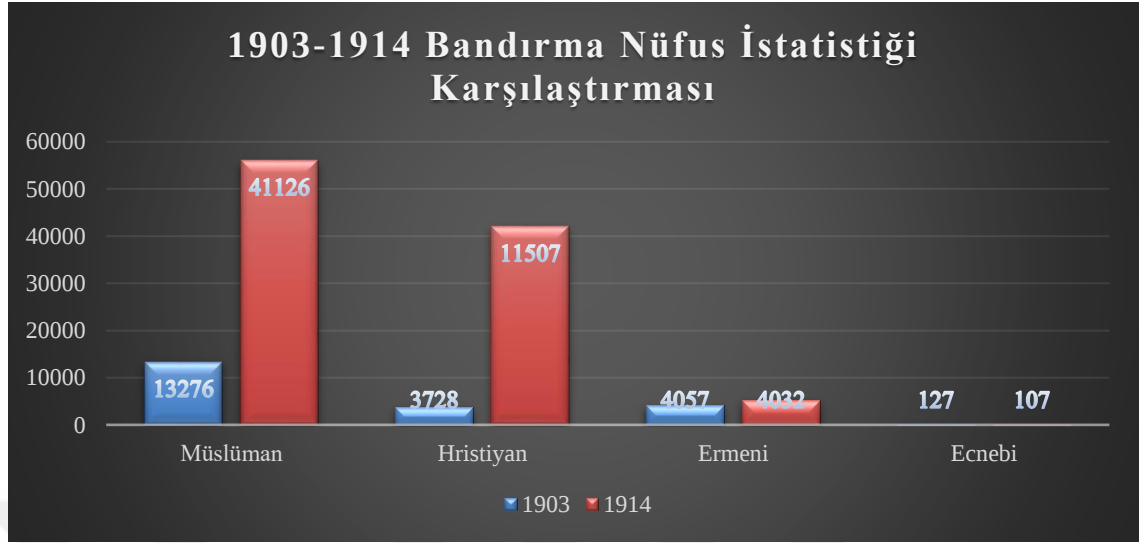
gerçekleşen savaşlar, balkanlar başta olmak üzere Kafkasya ve diğer bölgelerden gerçekleşen göçlerin etkisi büyük olup, Bandırma ve çevresinin demografisini derinden etkilemiştir.

Şekil 1. 7. 1914 Yılı Bandırma Nüfus İstatistikler

Kaynak: Kemal Karpat, Osmanlı Nüfusu (1830-1914) Demografik ve Sosyal Özellikleri, çev. Bahar Tırnakçı, Tarih Vakfı ve Yurt Yayınları, İstanbul, 2003, s. 224-225.

1914-1922 yıllarını incelediğimiz Bandırma ve çevresinde yaşanan asayiş olaylarına doğrudan etkisi olan nüfus etkeni, bölgenin demografik tablolarından daha iyi okunmaktadır.

Şekil 1. 8. Bandırma'nın 1903 ve 1914 tarihlerindeki Nüfus Karşılaştırması

1903 yılında Bandırma'da Müslümanların nüfusu 13276 iken 1914'te bu rakam 41126'e çıkmıştır. Buna rağmen Müslümanların genel nüfusa oranı 1903'te %63 iken bu oran 1914 yılında %54'e gerilemiştir.

1903 yılında Bandırma'da Hristiyanların nüfusu 3728 iken 1914'te 10507'ye yükselmiştir. Genel nüfusa oranda da bu durum 1903'te %17 iken 1914'te %41 olmuştur.

1903 yılında Ermenilerin nüfusu 4057 iken 1914'te 4032'ye Katolik Ermenilerle birlikte 4138'ye çıkmıştır. 1903'te Bandırma'da Ermenilerin genel nüfusa oranı %19 iken 1914'te bu oran %5'e gerilemiştir.

Bandırma'da gözle görülür iki kesimin nüfusu artış göstermektedir. Özellikle 1892'den 1914 yılına kadar olan veriler Rumlar ve Müslümanların bölgede kahir nüfus gücüne sahip olduğunu göstermektedir. Bandırma'da özellikle bu dönemde Rumların yoğun göçleri olmuş ve bölgede ekonomiyi ve ticareti ele geçirmişlerdir. 1914 yılında Ömer Fuad'ın Bandırma gezisine dair notlarında bu yoğun göçe ithafen kullandığı şu ifade dikkat çekicidir; *“Ey Müslümanlar! Bu gâvur çalışkan misyonerlerden ders alalım. Vatanlarını, memleketlerini terk etmiş din neşretmek için lisaniyla, ırkıyla, meşrebiyle, mezhebiyle münasebeti olmayan memleketlere tabur tabur geliyorlar. Emellerine muvaffak oluyorlar.”*³²

³² Ömer Fuad, **Bandırma ve Edincik'te Müslümanlar ve Hristiyanlar**, Sebilürreşad Gazetesi s.75-76

Ömer Fuad'ın Bandırma gezisinden izlenimlerini aktardığı yazısında ifade bulan gerçek artan Rum nüfusu ve bu Rumların Bandırma ve çevresinde ekonomik olarak güçlü olmalarıdır. Bu hal ileriye dönük milli devletlerinin kurma amaçlarına yönelik hayatiyet arz etmektedir. Bunun içinde asıl meselenin eğitimden geçtiği bilinmektedir. O sebeptendir ki Bandırma'da yaşayan gerek Rum gerek Ermeni halklar milli kültüre ve eğitime azami ölçüde kıymet vermişler ve bu noktada Müslümanların önüne geçmişlerdir. Bu zaviyeden bakarsak nüfusun oransal dağılımının ve niteliğinin sosyo-ekonomik alanlarda ki etkisinin asayiş olaylarına doğrudan tesirlerini de açıkça görmekteyiz. Bandırma'da ki etnik çoğulculuk ve farklılık bölgenin geleceğine dair her etnik grubun milli seciyelerine has bir ideale dönüşmüş 1914 öncesi daha ziyade adli vakalar ve basit eşkıyalık hadiseleri olarak görülen olaylar savaş dönemi ve sonrasında etnisiteden beslenen siyasi renge boyanmış ve devlete karşı işlenen suçlar olarak kayda geçmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

EŞKIYALIK SUÇU VE ASAYİŞE ETKİSİ

1. BANDIRMA ve ÇEVRESİNDE EŞKIYALIK OLAYLARI (1914-1918)

1.1. Eşkıyalık Suçları, Eşkıyalığın Tarihi ve Ceza Hukukunda Yeri

Eşkıyalık; insanlıkla beraber hep var olan bir olgudur. Hukuksal anlamda eşkıyalığın tanımı ve tarifi; “mal zapt etmek, öç almak, suikastta bulunmak yahut memleketin dâhili emniyetini bozmak için mesken, çiftlik, ağıl, köy, değirmen gibi mahalleri basarak veya yakarak yahut tahrip ederek veya adam öldürerek, yollarda ve kırsalda soygunculuk yaparak, adam kaldırarak ve bu fiillerden dolayı mevkuf ve mahpus iken firar edip silahla dolaşmak suretiyle emniyet veya asayiş münferiden ve toplu olarak tehdit ve ihmal etmek” şeklinde¹.

Lügat anlamında eşkıya; “günahkâr, asi ve bedbaht “anamlarına gelen şaki kelimesinden çoğul halidir. Galat-ı meşhur olarak bilinen ve kelimelerin anlam kaymalarını ifade eden kavramların arasında eşkıya kelimesi de girmiştir. Eşkıya bizim dilimize sözlük anlamından farklı olarak “yol kesen” anlamında yerleşmiştir. Osmanlı Türkçesindeki terkihiyle; “ Kutta-i tarik” olarak hukuki belgelerde tesadüf ettiğimiz bu kavramın eylem olarak cezai müeyyidesi de had suçları kapsamında yer almaktadır.²

Eşkıyalığın tarihte ortaya çıkışının nedenleri birçok sebeple sıralanabilir. Bunların içinde şüphesiz en mühimi devlet otoritesinin sarsılması ve zaafa uğramasıdır.³ Eşkıyalar bu gerçekte sadece yol kesen veya mal gasp eden şeklinde değil aynı zamanda içinde bulundukları otoriteye başkaldıran, devletin müesseses nizamına isyan eden ve meri olan

¹ Ayşegül HÜSEYNİKLİOĞLU, Mühimme Defterlerine Göre Osmanlı Devleti’nde Eşkıyalık Olayları, **Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Yüksek Lisans Tezi, Elâzığ, 2001, s. 1.

² Ali Bardakoğlu, **Eşkıya**, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1995, s.152.

³ Sabri Yetkin, **Ege’de Eşkıyalar**, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1995, S.45.

kanunu tanımayıp, kamu düzenini ifsat eden suç eylemlerinin de mürettibi olarak kabul edilmektedir.⁴ Ortaya çıkmasındaki en temel saiklerin arasında ekonomik faktörlerinde yeri oldukça fazladır. Yapılan araştırmalarda eşkıya gruplarının veya çetelerin insan kaynağını işsiz ve toplumsal düzende kendisine yer edinememiş insanların oluşturduğu gözlemlenmiştir. Zaafa uğrayan otorite, zayıflayan merkezi iktidar gücü, yerel sorumluların yetersizliği, savaş yılları ve güvenlik kurumlarının yorgunluğu, teçhizat noktasındaki yetersizlikler, yine sorumluların görevi suiistimalleri ile çöken ekonomi ve bozulan sosyal denge bu tür cürümlerin ve suçların Osmanlı devletinde yaygınlaşmasına neden olmuştur.⁵ Eşkıyalık suçlarının en fazla temerküz ettiği yerler ticaret yolları, tren güzergâhları ve şehirlerarası bağlantı yollarıdır. Bununla beraber eşkıyalık faaliyeti gösteren grupların yaşam alanları ise genellikle dağlık alanlar, yolu olmayan tepeler, sazlıklar ve ormanlardır. Bunun nedeni bu tür engebeli arazilerin doğal korunaklı alanlar olması ve olası saldırılar karşısında tabii siperleri ve kale tarzı mağaraları içinde bulundurmasıdır.⁶ Bandırma ve çevresinde de yaptığımız incelemelerde eşkıyalık faaliyetlerinin ticaret yolları üzerinde yoğunlaştığı ve genellikle ekonomik nedenlerle yapıldığı gözlemlenmiştir. Bölgenin çok uluslu yapısı, nüfusun demografik dağılımı ve ekonomik hareketliliği bu tür eylemlere zemin hazırlamıştır.

Osmanlı hukukunda eşkıyalığın suç olarak tanımlanabilmesi için en az üç kişi tarafından şehir, kasaba, köy gibi meskûn bölgelerin dışında işlenmesi gerektiği belirtilir.⁷ Osmanlıda eşkıyalık suçlarına suçun niteliğine göre bazen katl bazen de hapis cezası verilmektedir. Eşkıyalık suçları devlete karşı, kamu düzenini bozup, halkta can emniyetini ve yaşam hakkını ortadan kaldırmaya yönelik olduğu için siyasi suçlar kategorisinde yer almıştır.

⁴ Yunus KOÇ, XVI. yüzyıl ortalarında Osmanlı İmparatorluğu'nda Suhte Olayları. **Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları**, 2013, s. 147–159.

⁵ Karen BARKEY, **Eşkıyalar ve Devlet- Osmanlı Tarzı Devlet Merkezileşmesi**, Kronik Kitap, İstanbul, 2021, s.266.

⁶ Eric J. Hobsbawm, **Eşkıyalar**, İstanbul, Agora Kitaplığı, İstanbul, 2000, s.120.

⁷ İlker Yiğit & Esra Kılıç, Osmanlı Anadolu'sunda Eşkıyalık ve Mekân (1565-1566), **Ege Coğrafya Dergisi**, 2020, S.29(1), s.40

1.2. Bandırma ve Çevresinde ⁸ Yerel Unsurların Eşkîyalık Faaliyetleri

Bandırma ve çevresinde Birinci Dünya Savaşının başlamasıyla birlikte baş gösteren asayiş hadiseleri savaşın seyri ve sonuçları ile birlikte etkisini ve niteliğini artırmıştır. Bunda bölgede yaşayan Gayrimüslimler kadar yerel unsurlarında etkisi büyüktür. Asayişin devlet otoritesi ile paralellik arz ettiği, kamu düzeninin devletin her alanda huzur ve sükûnu temin etmesiyle gerçekleştiği gerçeği ile bölgede kaybolan devlet otoritesinin toplumun her kesiminde birtakım suçlara ve asayiş olaylarına yol açtığı görülmüştür. Bandırma ve çevresinde eşkıyalık faaliyetleri pek çok örnekleri mevcuttur. Mehmet Ali ve arkadaşlarının Bandırma ve çevresindeki dağlarda ve civarında silahlı olarak eşkıyalık faaliyetleri yaptığını örnek olarak gösterebiliriz. Suçları sabit olan Mehmet Ali ve arkadaşları yakalandıktan sonra yargılanmış Bandırma Örfi Mahkemesince verilen cezalarının infaz edilmesine dair karar padişaha arz edilmiş adı geçenlerin cezaları infaz edilmiştir.⁹

Bölgede eşkıyalık kanun nezdinde bir suç olarak tanımlanmış olsa da halkın itikadında ve anlayışında gücün sembolü ve kuvvetin alametidir. O sebeple otorite zafiyet gösterdikçe silahlı grupların bu boşluğu gayrı yasal şekilde doldurduğunu görmekteyiz.

Yeni Ziraatli’de ikamet etmekte olan Şehzade Ziyaüddin Efendi’nin¹⁰ hareminin babası Osman oğlu Rıza Bey’in hanesine bir gece faili meçhul kişilerce yapılan saldırıda beş bin kuruş tutarında kıymetli varlığı çalınmış ve konağın bahçesinde bulunan yedi yüz dut ve yüz kadar meyve ağacını kesmek suretiyle de maddi zarar verilmiştir. Yaşanan hadiselerden hareketle hayatlarını tehdit ve tehlike altında gören hane halkı Erdek’teki devlet vazifelilerine iltica etmiş saldırının failleri hakkında ivedi bir suretle tahkikat başlatılmış ve cezalarının en şiddetli şekilde çekmeleri hususunda emir verilmiştir. Hadiseler yatıştıktan sonra Şehzade Efendi’nin hareminin ailesi yeniden konaklarına salimen yerleştirilmiş kimlikleri belirlenemeyen eşkıyaların yakalanmaları hususunda çalışmalar artırılmıştır.¹¹

⁸ Bandırma, Edincik, Erdek, Susurluk, Gönen, Manyas ve Kapı Dağ’ı içine alan coğrafyayı ifade etmektedir.

⁹ BOA. BEO. 4388/329035.

¹⁰ 35. Osmanlı Padişahı Sultan Mehmet Reşat’ın oğlu

¹¹ BOA. DH. H. 29/37.

Eşkîyalara karşı yapılan takip ve yakalama çalışmalarında yerel emniyet unsurları ile yabancı sefaretler arasında da işbirliği yapılmıştır. Buna örnek olarak Yeniköy/ Kızılcalar Karyesine bağlı karye kâhyası ve arkadaşlarının Çerkezler tarafından öldürülmesinden hareketle olayın detayları ve maznunların ifadeleri Bulgar Sefaretinden alındığı bildirilmektedir.¹²

1.3. Asker Firarilerin Neden Olduğu Asayiş Olayları

Max WEBER'in modern devlet tanımında yer alan “Şiddet Tekeli” kuramı devletin elinde bulundurduğu silahlı kuvvetler ile meşru fiziki müdahaleyi başarıyla yerine getirmesi olarak tanımlamaktadır.¹³ Weber bu tezinin ortaya atarken “meşru-meşruiyet” kavramlarını kullanarak devlet şiddetinin uygulanmasının ancak özel şartlar oluştuğunda yerinde olduğunu bunun dışında yer alan sivil şiddetin ise meşruiyetinin olmadığını altını çizmiştir. Devletlerin silahlı gücü olan ordusu ile polis gücünü meydana getiren kurumların çalışma şekilleri nizamnamelerle belirlenmiştir. Osmanlı Devleti, kuruluş yıllarında tesis ettiği Yeniçeri Ocağı ile uzun yıllar başarılı fetih hareketleri icra ederek imparatorluk çapına erişmiş sonrasında devlet bünyesinde meydana gelen sorunlar ve problemler sonucunda mevcut devşirme modelinde reformlar gerçekleştirmiş fakat Weber'in bahsettiği “şiddet tekeli” kavramının uygulanmasındaki hassas terazinin bozulması, askerin meşru alandan çıkarak bazı taşkınlıklar yapmak suretiyle suça bulaşması, otoriteyi tehdit etmesi ve devleti zaafa uğratması sonucunda bu kadim ocak ve sistem II. Mahmut zamanında ortadan kaldırılmıştır.¹⁴ Nizam-ı Cedit ile yeni modern bir ordu kuran Osmanlı Devleti 19.yüzyıl ortalarında zorunlu askerlik sistemini hayata geçirme teşebbüslerine girişmiştir. Bu düşüncenin önündeki en büyük engel ise gerekli hazırlığın ve altyapının olmaması ile birlikte imparatorluğun çok uluslu, çok dinli demografik yapısıdır. 1839 Tanzimat Fermanı ile müesses bir Osmanlılık/ Osmanlı Vatandaşlığı oluşturmaya çalışan devlet adamları, 1856 Islahat Fermanı ile kaldırılan cizye yerine Gayrimüslimleri askerlikten muaf tutacak “Bedel-i Askeri” vergisine tabi tutulmuşlardı. Bu durum askerlik bedelini veren ve askerlikten muaf tutulan Gayrimüslimler için sorun teşkil etmiyordu fakat vergiyi ödeyemeyecek olup silah altına

¹² BOA. BEO. 4303/322678.

¹³ Yalçın ÇAKMAK-Ahmet ÖZCAN, *Şekavet, Hıyanet, İsyan- Geç Osmanlıdan Cumhuriyete Eşkîyalık*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2023, s.43.

¹⁴ BERKES, a.g.e., s.89.

alınan unsurlar için büyük problem yaratıyordu. Bu hal sonucunda Osmanlı Devleti'nde özellikle de Gayrimüslimler arasında çok sayıda firari asker ve bakaya bulunuyordu.¹⁵

Asker firarisi olup eşkıyalığa meyleden pek çok şaki vardı. Bun durum Osmanlı Devleti'nin zorunlu askerlik uygulamasını hayata geçirdiği andan itibaren çok sık karşılaştığı bir durumdur. Bu problem ile ilgili İttihat Terakki Cemiyeti'nin bazı uygulamalar geliştirdiğini hatta bu uygulamalarla kendisinden sonra işbaşına gelecek hükümetlere bazı tecrübeler ve teknikler aktarmıştır. İttihat Terakki Hükümeti bu noktada imparatorluğun sancılı bölgesi Makedonya ve Ege'de meydana gelen eşkıyalık faaliyetlerine karşı harekete geçmiş ve bazı kanuni düzenlemeler yapmıştır.¹⁶ İlk etapta temyiz yolu kapalı olan ve asker kaçaklarını yargılayan Divan-ı Harp Mahkemelerinin kurulması, devlet yetkililerine eşkıyalık suçuna yardım ve yataklık yapan bölgelerin göç ettirilmesi yetkisinin verilmesi, eşkıya ile mücadelede bölgesel milis güçlerinin teşekkülü ve nüfusun silahsızlandırılması gibi bir dizi eylem paketi yürürlüğe konulmuştur.¹⁷

Birinci Dünya Harbine giren Osmanlı Devleti'nin nüfusu takribi 29.000.000 kişidir.¹⁸ Harbi Umumide devletin ilan ettiği seferberlik ve Cihad-ı Ekber neticesinde toplayabildiği asker yaklaşık 2.800.000'dir.¹⁹

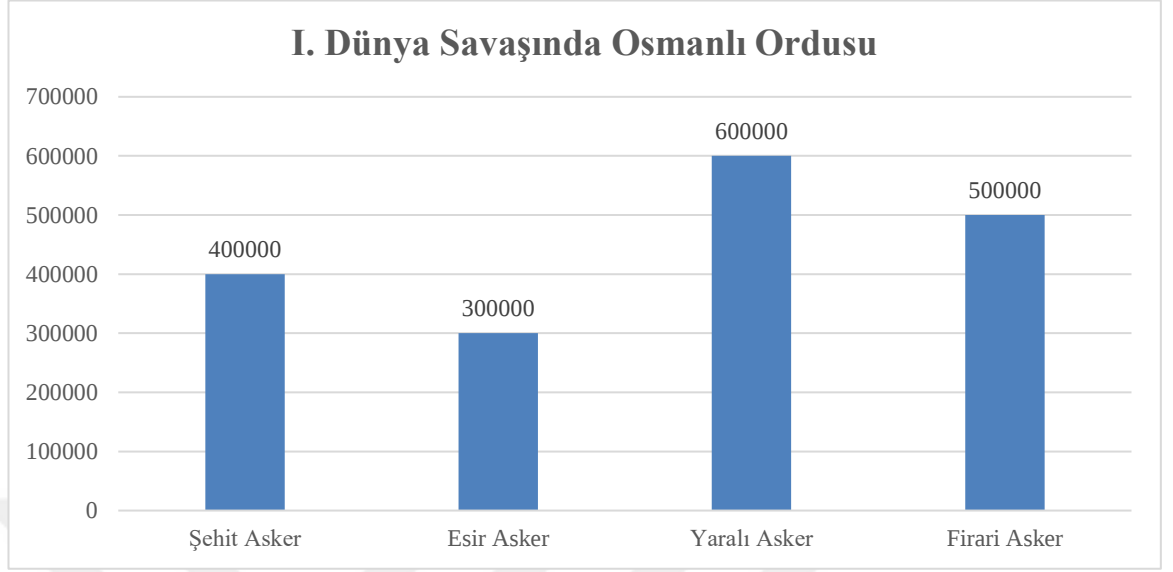
¹⁵ Mehmet Beşikçi, **Topyekûn Savaş Çağında Askeri İşgücünü Seferber Etmek: Birinci Dünya Savaşı Öncesinde ve Esnasında Osmanlı İmparatorluğunda Askerlik Sistemi**, Der. Eric Jan Zürcher, **Askerlik İş (1500-2000)**, çev. Dilek Şendil, İletişim Yayınları, İstanbul, 2017, s.530.

¹⁶ Adı geçen kanuni düzenlemeler: *Serseri ve Mazinne-i Su-i Eşhas (9 Mayıs 1909) Rumeli Vilayetinde Şekavet ve Meşsedetin Men'i ve Mütecasirlerinin Takip ve Tedibi Hakkında Kanun-ı Muvakkat (27 eylül 1909) ve Şekavetin Men'i ve Mütecasirlerinin Takip ve Tedibi Hakkında Kanun-ı Muvakkat (18 Kasım 1909)*; Kemal Yakut, Meşrutiyetten Cumhuriyete Eşkıyalığın Önlenmesine İlişkin Düzenlemeler, **Kebikeç Dergisi**, S.34, 2012, s.143-147.

¹⁷ Yalçın- Çakmak, a.g.e., s.48.

¹⁸ Burcu Yıldırım, "Birinci Dünya Savaşı Sırasında Asker Ailelerine Devletin Yaptığı Yardımlar", Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, **Marmara Üniversitesi**, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Tarihi Anabilim Dalı Yakınçağ Tarihi Bilim Dalı, İstanbul 2009, s.28.

¹⁹ İbrahim Ethem Atınur, **"Türklerin I. Dünya Savaşı, İşgalden Kurtuluşunun 100. Yılında Bayburt"**, Ed. Süleyman Çiğdem, Bayburt Üniversitesi Yayınları No: 21, Erzurum 2019, s.84.

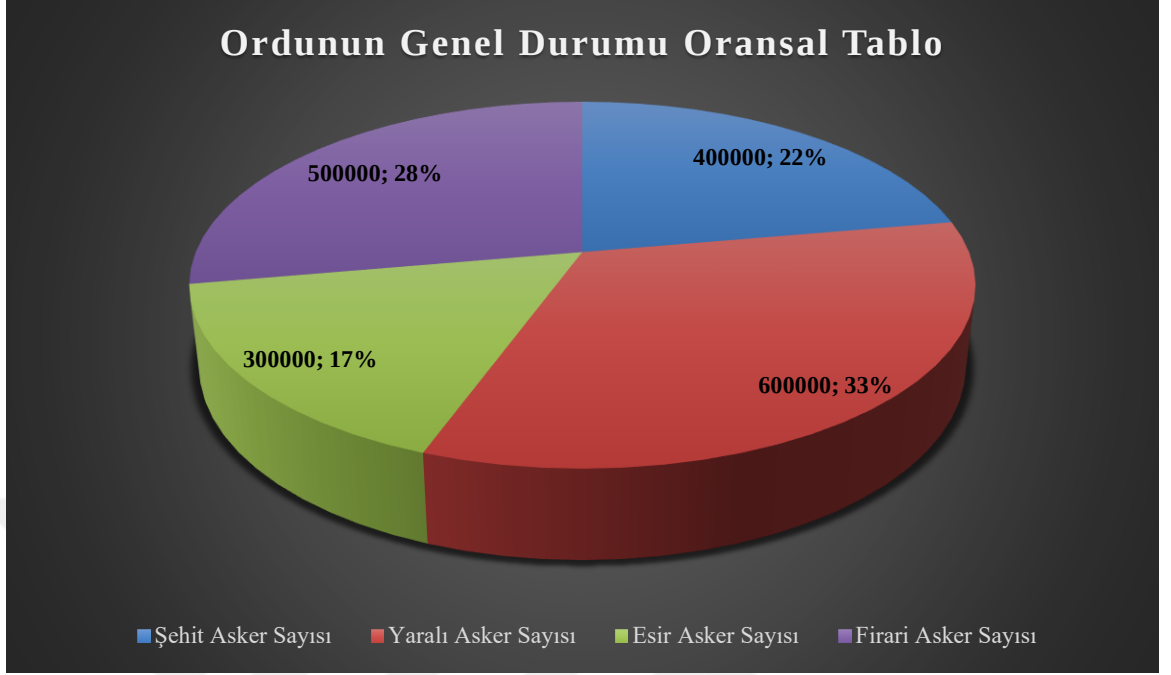
Şekil 2. 1. I.Dünya Savaşında Osmanlı Ordusunun Mevcut Durumu

Kaynak: Adem Çalışkan, Birinci Dünya Savaşında Osmanlı Ordusunda Firari Askerlerin Eşkîyalık Olayları ve Bunlara Karşı Alınan Önlemler -Maraş Örneği, Belgi Dergisi, C.2, S.20. Pamukkale Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayını, Yaz 2020/II, ss. 2685-2712.

Ordudan 1917'e kadar 300.000 asker ve sonrasında gerçekleşen firarlarla toplam 500.000 asker kaçmıştır.²⁰ Bu rakam çok ciddi bir boyuttadır ve ordunun savaş kabiliyetini oldukça etkilemiştir.²¹

²⁰ Özlem Çankaya, "Millî Mücadele Dönemi'nde Asker Firarileri", **Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi (CTAD)**, Yıl 15, S.29, Bahar 2019 s. 175.

²¹ Hakan Yaşar, "Birinci Dünya Savaşı Yıllarında Osmanlı Devleti'nin Firari Askerler Sorununa Dair Genel Bir Değerlendirme", **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi**, XVI/32, 2016 Bahar, s.7-8,16-18.

Şekil 2. 2. Harp Sonunda Ordunun Durumunu Gösteren Tablo

Kaynak: Adem Çalışkan, Birinci Dünya Savaşında Osmanlı Ordusunda Firari Askerlerin Eşkîyalık Olayları ve Bunlara Karşı Alınan Önlemler -Maraş Örneği, Belgi Dergisi, C.2, S.20. Pamukkale Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayını, Yaz 2020/II, ss. 2685-2712.

Ordunun %28’lik kesimi firar etmiştir. Bu firari askerler ordu içinde bir dağınkılığa neden olduğu gibi ülke sathında da bir dizi asayiş problemlerine sebep olmuştur. Yaşanan hadiselerden açıkça anlaşılmaktadır ki devlet bir savaşın içinde ve harap bitap haldedir. Savaşın en ağır ve yorucu zamanlarını yaşamaktadır. Orduda disiplinin dağıldığı ve bozulduğu asker firarlarının arttığı, merkezi otoritenin sarsıldığı bir dönemde eşkıyalığın ortaya çıkış sebeplerinde bahsettiğimiz üzere uygun ortam ve şartlar oluşmuş kanunun ve devletin değil şakilerin ve asilerin yer yer alan kazandığı ve mevzi edindiği bir ortam oluşmuştur. Askerler firar ettiklerinde köylerine silahla dönmezlerse birliklerine geri yollanır silahla dönerlerse dağa çıkmaları nasihat edildiği de o dönemde subay olan bir asker tarafından “*Eğer Anadolu’da bir firari, köyüne silahıyla ve mühimmatla dönerse ona dağlara çıkması söylenir, çünkü çok geçmeden ona ihtiyaç duyulacaktır. Eğer köyüne silahsız ve mühimmatsız dönerse birliğine geri yollanır ve bir dahaki sefere kaçtığında onları da beraberinde getirmesi söylenir*” olarak ifade

edilmiştir.²² Devlet açısından pek namüsaıt olan ortam eşkıyalar için açık ve uygun bir ortama dönüşmüştür. Bir tarafta cephelerden gelen mağlubiyet haberleri, diğer taraftan bozulan mali ve sosyal yapı diğer taraftan giderek artan kanundışı ve gayrimeşru çetecilik ve eşkıyalık faaliyetleri arasında ezilen, büzülen ve sıkışan halk kitleleri sistemi tıkayarak ve işlemez hale getirmiştir. Millî Mücadele yıllarında askeri firariler meselesi derhal ele alınmış ve bu hususta bazı kararlar hayata geçirilmiştir. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 23 Nisan 1920'de açılmasından birkaç ay sonra askerlikten firar edenlerin önünü almak ve engellemek maksadıyla 11 Eylül 1920 yılında Firari Kanununu yürürlüğe koymuştur.²³ Çıkarılan kanunun Birinci maddesine göre firariler;” *Muvazzaf ve gönü ile hizmeti askeriyeye dahil olûpta firar edenler veya her ne suretle olursa olsun firara sebebiyet verenler ve firari derdest ve şevkinde tekâsül gösterenler ve firarileri ihfa ve iâşe ve ilbas edenler hakkında mülki ve askerî kavaninde mevcut ahkâm ve indelicap diğer gûna mukarreratı cezaiyyi müstakillen hüküm ve tenzif etmek üzere Büyük Millet Meclisi azalarından mürekkep (İstiklâl mahkemeleri) teşkil olunmuştur.*” Bu minvalde 18 Eylül 1920'den itibaren İstiklal Mahkemelerinde firarilerin davalarını görülmeye başlanmıştır.²⁴

İstiklal Mahkemelerinin bu gerekçeyle kaç kişiyi yargıladığı ve ne cezalar verdiği konusu ihtilaflı olmakla beraber Mehmet Semih GEMALBAZ'ın tespitlerine göre verilen ölüm cezası 1500-2000 civarındadır.²⁵ Bunun yanında kürek ve kalebent cezalarına çarptırılanların sayısı 1786 diğer cezalara çarptırılanların sayısı ise 41678 beraat edenlerin miktarı ise 11744'tür.²⁶ Mondros Mütarekesi ile birlikte sayıları 500.000'i bulan asker kaçaklarının yargılamaları ve verilen cezalar göz önüne alındığında suçu bir kez yapan askerlerin mahkemelerce mücbir sebepler göz önüne alınarak affedildiği ve milli mücadelede geri hizmete alarak yeniden kazanma çabasında olduğu görülmektedir. Ölüm

²² Mehmet Beşikçi, **Birinci Dünya Savaşında Osmanlı Seferberliği**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2015, s.297.

²³ https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc001/kanuntbmmc001/kanuntbmmc00100021.pdf (Erişim:15.11.2023)

²⁴ Ulvi Ufuk Tosun, “Eskişehir İstiklâl Mahkemesi Karar Defterine Bazı Suç Çeşitleri”, Atatürk Üniversitesi, **Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi**, TAED-67, Erzurum 2020, s.604-606.

²⁵ Mehmet Semih Gemalmaz, **Türkiye’de Ölüm Cezası (1920-2000)**, c.1, Beta Yayınları, İstanbul, 2001, s.59.

²⁶ Prof.Dr. Ergün Aybars, **İstiklal Mahkemeleri**, Doğan Kitap, İstanbul, 2018, s.221.

ve ağır cezaların ise askerden firar edip eşkıyalık faaliyetlerine girişenler ile firar suçunu mükerreren işleyenlere karşı tatbik edildiği anlaşılmaktadır.²⁷

Bandırma ve çevresinde de asker firarilerinden teşekkül eden farklı çete ve eşkıya grubu bulunmaktadır. Örneğin, Bandırma’da Nazif Efendi adında bir şahsın koyunlarına çobanlık eden Mahmut ve Mecit isminde iki çobanı katleden çetenin mensupları asker firarisi olan Kel Hasan oğlu Vacip, Mustafa oğlu Bekir ve Uzun Hasan oğlu Musa’dır. Bu şakileri yakalamak için pusu kuran Karesi Karakolundan askerler ile şakiler arasında meydana gelen çatışmada eşkıyaların tamamı öldürülmüştür.²⁸

Yine eşkıyalık olayları çerçevesinde Bandırma ve çevresinde köylerin basılıp köylülerin korkutularak taciz ve tecavüze uğradığı, mallarının gasp edildiği ve eşkıyanın bu cürmünden tevellüt karyelerin boşaltıldığı, masum insanların sürüldüğü istihbaratı alınmıştır.²⁹

Yapılan tahkikatta artan hadiselerin Bandırma ve Karacabey arasındaki bölgede vuku bulan eşkıyalık olaylarından ve halkın şikâyetine mevzu bahis olmasından kaynaklandığı anlaşılmıştır. Arizada eşkıyalık suçuna dalan çetelerin pervasız ve korkusuzca gündüzleri karyeleri bastığından halkın kulağını ve burnunu keserek yerinden ancak çıkartabildiği nakit para ve değerli eşyayı çaldıklarından bahsedilmiştir. Karye temsilcileri tarafından asilerin halkın malını ve parasını aldıktan sonra çoğunun başını keserek bölgeyi kana buladıkları zikredilmiştir. Görüldüğü üzere asiler ve şakiler istediklerini almak için, göz korkutmak, sindirmek ve yıldırım maksadıyla yapmadıkları bunun ötesinde vatandaşların canına ve ırzına alenen kastettikleri ve cebren insanlık dışı yöntemlerle işkence ettikleri görülmüştür. Eşkıya halkı devlete öşür vergisi vermemeleri, tarlalarındaki mahsulleri kendilerine haraç olarak vermeleri bunun aksini yaptıkları takdirde hiç kimseyi tarlalara sokmayacaklarını ve haddi aşan olursa ihrak yani yakacaklarını bildirmişlerdir. Köylülerin korkudan sığındıkları Bandırma’da ki devlet ricaline gözyaşı içinde yalvardıkları ve evlerinin, karyelerinin bu eşkıya çetesinden kurtarılması hususunda aman diledikleri görülmüştür.³⁰ Yaşanan bu olaylarda gösteriyor

²⁷ Cevdet Küçük, **İstiklal Mahkemeleri**, TDVİA, c.23, TDV Yayınları, İstanbul, 2001, s.351.

²⁸ BOA. DH. EUM. 3.Şb.13/31.

²⁹ BOA. DH. EUM. 6.Şb.40/30.

³⁰ BOA. DH. EUM. 3.Şb.13/31.

ki eşkıyalık hadiselerinden halk oldukça rahatsız ve mustarıptır. Bunun içinde devletten yardım istemekte, sorunlarına çare aramaktadırlar.

Bölgedeki masum halkın ırzına, malına ve canına kasteden zorbarların devletin askeri sevkiyat ve seferberliğine rağmen meydanı boş bulmakla beraber, çoğunun asker firarisi olduğu ve feci eylemleriyle halkı korku ve endişeye sevk etmiştir.

Bu minvalde bölgede artan şekavet ve eşkıyalık hadiseleri için Karesi Mutasarrıflığı tarafından ilave bazı askeri tedbirler için Dahiliye Nezaretinden yardım istenmiştir. Erdek ve Bandırma bölgesinde artan hadiseler karşısında mevcut güçlerle müdahalelerde yetersizliklerin görüldüğü buna karşın asker sayısının artırılmasının yerinde olacağı görüşüne binaen destek kuvvet talebinde bulunulmuştur. Bu talebe karşılık gönüllü olanlardan Jandarma kadrosuna takviyeler yapılmış ihtiyaç olan eksikliklerin giderilmesi sağlanmıştır.³¹ Hadiselerin artması bölge halkının mağduriyetleri ve savaşın devam eden seyri içinde devlet kurumlarının yetersizliği asayiş olaylarının artmasına neden olmuş ve yukarıdaki örneklerde görüldüğü gibi devleti çözüm noktasında bazı ilave tedbirlere sevk etmiştir.

1.4. Bandırma Divan-ı Harbi Örfi Mahkemesince Görülen Asker Firarileri Davaları

Asker firariler Birinci Dünya Savaşı yıllarında devlet açısından önemli bir sorundu. Özellikle bu firari askerlerin çete ve eşkıyalık faaliyetlerine girişmeleri ve asayiş açısından tehdit oluşturmaları karşısında devlet ağır cezai müeyyideler ile meselenin halline çalışmıştı. Bu minvalde Bandırma Divan-ı Harbi Örfi Mahkemesi kayıtlarında bölgeye ait pek çok dava kaydı bulunmaktadır. Bununla ilgili alınan kararlarda firarın mukabilinde uygulanacak cezai müeyyide olarak idam talep edilirken bazı davalarda da idam cezasına rağmen İrade Seniye kararı tasdik etmeyip asker firarilerini af yolunu seçmiştir. Bu istikamette firar ettiklerinden dolayı Bandırma Divan-ı Harbince idamlarına karar verilen yirmi beş neferin bu suçu cehaletle işledikleri, kanunun ilgili hükümlerini bilmedikleri, ailelerini görmek ve maiyetlerini temin gibi insani ve vicdani mazeretleri

³¹ BOA. DH. EUM. AYŞ. 39/72.

olduklarından bahisle haklarındaki idam hükmü uygun görülen vatan hizmetine tahvil edilmiştir.³²

Buna benzer başka bir davada yine asker firarileri yargılanmış ve Erdek kazasından Arakaki oğlu İşrati, Erdek Aya Nikola Mahallesinden Terhassa oğlu Vaniol, Karesi kazasından Sağıroğullarından Halil İbrahim oğlu Mehmet Ali, Karesi Seyyare Jandarma Taburundan Edremit'in Tuzcu mahallesinden Hasan oğlu muhacir İsmail, Üçüncü Tabur Efradından Karacabey'in Kızıllar Karyesinden Hüseyin oğlu Yusuf, Bilecik'in Gölpazarı Nahiyesinin Tuzak Karyesinden Ali oğlu Mustafa, Gönen Ahz-ı Asker Şubesi Çiftlik Alayı Karyesinden Hasan oğlu Laz İsa, Karacabey'in Dereönü Karyesinden İbrahim oğlu Süleyman, Gönen'in Kaplanönü Karyesinden Hasan oğlu Mustafa, Bursa'nın Sarıcahisar Mahallesinden Hüseyin oğlu Mustafa, Gönenli Mehmet oğlu Mahmut kıtalarından firar ettikleri ve idama mahkûm oldukları mahkemeye sabit oldukları Bandırma Divan-ı Harbi Örfisince hükme bağlanmış fakat karar İrade-i Seniye kararı ile bozularak adı geçen kişiler af edilmiştir.³³ Asker firarileri ile ilgili devlet her ne kadar ağır yaptırımlar uygulamak istese de savaşın uzun sürmesi nedeniyle bazı insani sebeplerden dolayı cezaları hafifleterek affetmiştir.

1.5. Posta ve Telgraf Hatlarıyla, Yük Trenlerine Yapılan Saldırıları

Bandırma ile ilgili bölgenin demografik yapısı ve coğrafi şartlarının da bu tür eylemlere müsait olduğu ve kavşak noktada olması hasebiyle asilerin ve zorbaların uğrak noktası olduğu tespit edilmiştir. Demiryolu vasıtasıyla taşınan erzak, eşya, mühimmat ve yük vagonları eşkıyanın hedefindedir.

Aksakal ve Sefercik istasyonları arasında Körler adlı mevkiye saldırıya uğrayan trende Emniyet Müfettişliğinden Polis Memuru Neşet Beyin olduğu ve sahip olduğu revolver silahının kayışıyla birlikte eşkıya tarafından gasp edildiği buna binaen Neşet efendiye kayışıyla birlikte bir rovelver marka silahın tahsisi istenmektedir.³⁴

Eşkıyaların yaptıkları eylemlerde yoğunlaştıkları nokta maddi ihtiyaçlardan kaynaklı değerli her nevi eşya ve para önemli bir önceliktir. Bu bapta eylemlerin hedefi çoğunlukla ticaret yolları ve bu güzergâhları kullanan ulaşım araçlarıdır. Polis

³² BOA. İ. DÜİT. 108/90.

³³ BOA. İ. DÜİT. 103/18.

³⁴ BOA. DH. EUM. LVZ. 44/2.

memurunun silahını gasp etmelerinin en önemli nedeni silahlı bir şekilde hareket etmeleri ve mühimmata ihtiyaç duymalarıdır.

1920 Nisanının sekizinci günü Bandırma'dan İzmir'e hareket eden tren Aksakal kasabasının Okçu Köyü İstasyonları etrafında otuz beş kadar silahlı şaki tarafından saldırıya uğramış ve vazifeli memurlara ait yüz on dört lira gasp edilmiştir. Saldırıyı gerçekleştiren asilerin yakalanmaları hakkında gerekli tedbirin alınması hususu kolluk kuvvetlerine bildirilmiştir.³⁵ Görüleceği üzere hedefler genellikle nakit ihtiyacına göre ya da erzak veya mühimmat ihtiyacına göre seçilmekte ve eylem gerçekleştirilmektedir.

Aynı hadise ile ilgili olarak Posta ve Telgraf Nezaretine çekilen telgrafta Bandırma'dan İzmir'e hareket eden trenin Aksakal Okçu Köyü istasyonunda saldırıya uğradığı saldırıda memurların üzerindeki nakidin gasp edildiği postaya ait evraklara şakilerin yaklaştırılmadığı belirtilmektedir.³⁶ Gerçekleştirilen saldırı esnasında bir mukavemet gerçekleşmişse de memurların paralarını gasp etmelerine mani olunamadığını görmekteyiz. Burada üzerinde durulması gereken bir diğer hususta nisan ayında gerçekleşen bu olayın yazışmalarının haziran ayında yapılmış olmasıdır. Bu açıdan da savaş sonrasında devlet imkânlarının ve iletişim kabiliyetinin zayıfladığı gerçeğidir.

Dâhiliye Nezaretine çekilen telgrafta Bandırma'dan hareket eden posta treninin Manyas'ın karşısına geçtiği esnada silahlı Çerkez çetesinin trene saldırmasıyla yolcuları arama ve üzerlerinde var olan paraları ve kaputları gasp etmek suretiyle postaya ait evrakı da karıştırdıkları fakat para bulamadıklarını bu esnada memur Aziz efendinin kama ile şehit edilmesi ve yüz on lirasını gasp ettikleri görülmektedir. Çete mensuplarının Arnavut Ahmet Bey'e tabii olduğunu ve yakalanmaları için Kuvayı Milliye'den asker görevlendirildiği Polis Müdüriyetince bildirilmiştir.³⁷

Burada dikkat çeken husus savaş sonuna doğru ve savaş sonrasında eşkıyalık faaliyetlerinin yoğunluk kazandığı ve devletin otorite boşluğundan beslendiği gerçeğidir. Keza ilk defa Kuvayı Milliye birliklerinin de artık bu gibi isyan ve eşkıyalık olaylarında isminin geçtiği gözlemlenmiştir.

³⁵ BOA. DH. EUM. 126/23.

³⁶ BOA. DH. EUM. 126/23.

³⁷ BOA. DH. EUM. AYŞ. 37/55.

Dâhiliye Nezareti Emniyet Genel Müdürlüğünden Karesi Mutasarrıflığına çekilen emirde bir süredir Bandırma'dan Gönen'e giden posta trenin Jandarma olmadan gidip geldiği bunun mahzurlarının olduğu ve Hüdavendigar Başmüdürlüğünün yazısı ile anlaşılmakta olduğu bildirilmektedir. Buna binaen posta treninin gerekli askeri tedbirler alınarak yola çıkartılması ve seyir esnasında jandarma refakatinde hareket etmesi istenmektedir.³⁸

Sıkça görülen eşkıya baskınlarına karşın zayıflığın azaltılması noktasında asker sayısının artırılmasına yönelik tedbir kararlarına başvurulduğunu görüyoruz. O dönemde her ne kadar tedbir kararlarına yönelik adımlar atılsa da gasp, hırsızlık ve eşkıyalık suçlarını içine alan eylemler devam etmiştir.

Bandırma'dan Gönen'e sevk olunan trenin Gönen'e iki saatlik mesafede Çayova mevkiinde saldırıya uğradığı Bandırma Düyun-ı Umumiyesinden Gönen Düyun-u Umumiyesine ait yirmi altı bin beş yüz elli kuruşluk damga pulunu içine alan paketten bin beş yüz iki kuruşluk kısmının zayi olduğu Hüdavendigar Baş müdüriyetinden bildirilmiştir. Adı geçen mevkide tekrar eden bu olayların nedenlerinin araştırılması, eksiklerin giderilmesi ve gerekli görülen önlemlerin alınması arz üst makamdan arz edilmiştir.³⁹

Eşkıyalık hadiselerinin genellikle ticaret veya yük taşımacılığı yapan tren güzergâhlarına yapıldığı gibi bazen münferit olarak hareket eden yolcuları da hedef almaktadır. Hisar alanı civarlarında yolcuları soymak, haneleri basmak, hayvanları çalmak ve şahısları darp etmek ve çobanlardan zorla koyunlarını almak suretiyle şekavet icra eden 7 kişilik bir çete adeta terör estiriyordu. Malum çetenin devriye görevi ifa eden bir Jandarma müfrezesi ile karşı karşıya kalması sonucu askerin dur ihtarına silahla cevap veren şakilerle güvenlik güçleri arasında zuhur eden çatışmada 6 eşkıyanın derdest edildiği bir tanesinin yaralı halde ele geçirildiği; yaralı olarak ele geçirilen şakinin bilahare öldüğü bildirilmiştir.⁴⁰

Bir diğer dikkat çeken hususta merkezi otorite etkisini kaybettiğinde asayişinde temininin bozulduğu ortaya çıkan otorite boşluğunun eşkıyalık faaliyetlerini artırdığıdır.

³⁸ BOA. DH. EUM. AYŞ. 49/23.

³⁹ BOA. DH. EUM. AYŞ. 49/23.

⁴⁰ BOA.DH.EUM. 3. Şb.14/68.

Rum çetesi olan Kirmanın yarattığı tedhiş ortamı bölgesinde nüfuz artırmaktan ve hâkimiyet kurmaktan öte siyasi bir şekil alarak devlete karşı kıyam ve yıkılması ihtimaline vicahen hâkim olduğu yerlerde işgallere ön açmak ve katkıda bulunmak hattı üzerinde olduğu görülmektedir. Yine bu eşkıyalık faaliyetlerine karşı devletin kurumlarının tam bir uyum içinde olmadığı ve birbirinden habersiz ve kopuk bir şekilde olaylara müdahale etmeye çalıştığı görülmektedir. EşkİYaların bazı teçhizat noktasında devletin kurumlarından ve güvenlik güçlerinden daha donanımlı oldukları da ayrı bir gerçekliktir. Bu hususta Kirman çetesinin sahip oldukları motorlarla Bandırma, Erdek ve Kapıdağ arasında süratle hareket ettiği buna binaen asayiş güçlerinin şakileri takip etmekte yetersiz kaldığı yazışmalara yansımış bu hususta gambot talebi defalarca yinelenmiştir.

EşkİYaların devlet vazifesi ifa eden görelilere saldırıları dışarıda devam eden savaşın içeride izdüşümü gibi görülmektedir. Kamu düzeninde oluşan en küçük boşluk dahi gayrimeşru peşinde olan ve silahla iş tutmaya alışan çeteler tarafından doldurulmaktadır. Bandırma'nın Vodine karyesinden eşkıya Bayram oğlu İsmail ve arkadaşları Ahmet oğlu Şuayip ile İsa oğlu Haluk görev başında olan jandarmalarla silahlı çatışmaya girişmiş ve yakalanarak cezalandırılmışlardır.⁴¹ Alenen devlete karşı işlenen bu cürümler eşkıyalığı bir meslek haline getiren kişilerde hedef tanımaksızın eylemlere dönüşmekte ve özellikle savaş zamanlarında müsait olan ortamdan güç devşirmektedirler.

İşgal yıllarında yerel unsurların yaptığı baskınlar, gasp ve hırsızlık suçları özellikle Gayrimüslimlere yönelik gerçekleştiğinde işgal kuvvetleri tarafından devlete karşı bir muhtıra nedeni oluşturmaktadır. Bandırma'dan Erdek'e gitmekte olan Jan İsadikos'un Türk eşkıyalar tarafından yolu kesilmek suretiyle üzerinde bulunan 915 lira nakit paradan 600 lirasını gasp etmeleri bu duruma açık bir örnektir. Hadisenin duyulması ve mağdurun şikâyeti üzerine bizzat İngiltere Fevkalade komiserliğince çalınan paraların iadesi ve suçu işleyen şakilerin yakalanması hususunda yetkili makamlar uyarılmıştır.⁴²

⁴¹ BOA. İ. HB. 177/56.

⁴² BOA. DH. UMVM. 153-14.

1.6. Eşkıyalık Suçlarına Karşı Alınan Tedbirler

Devlet asayışı bozan, kamu düzenini tehdit eden, halka korku salan ve huzur ve sükûnu ortadan kaldıran eylemlere karşı önlemler alarak durdurmak ve buna sebep olan asileri ve şakileri cezalandırmak noktasında bazı uygulamalar devreye sokmuştur. Bu noktada en önemli iş olarak aynı cesaret ve kararlılıkla eşkıya ile silahlı mücadeleye ağırlık verilmiş, sonrasında adliye ayağı ile caydırıcı cezalar ve eşkıyanın beslendiği kaynakları kurutmak olarak sıralanmıştır. Silahlı mücadelelerde pek çok eşkıya da ölü olarak ele geçirilmiştir. Buna bir örnek vaka gösterecek olursak Bandırma kazası dâhilindeki eşkıyadan Fuat adlı şahıs yaşanan müsademedede ölü olarak ele geçirilmiş, biraderi ve diğer biraderi ile arkadaşları Zekeriya ve Şakir ise yakalanarak mahkemeye sevk edilmişlerdir.⁴³

1.7. Rum ve Ermenilerin Karışıkları Asayiş Olayları

1.7.1. Tanzimat’a Kadar Osmanlı Devlet’inde Millet Sistemi ve Gayrimüslimler

Osmanlı Devleti vatandaşlarını iki sınıfa ayırırdı. Bunlardan birincisi Müslüman tebaa ikincisi ise Müslüman olmayan yani Gayrimüslim tebaadır. Müslüman olmayan nüfusun hukuki zeminde karşılığı “Zimmi” kavramı ile ifade edilmiştir.⁴⁴ Zimmiler hukuki olarak Osmanlı Devleti’ne zimmet vergisi vererek sistem içinde yer aldıklarından kendilerine “*ehl-i zimmet*” de denmiştir. Devletin hukuken yaptığı bu ayrım, Müslümanlar ile Zimmiler arasında rekabete veya sosyal huzura darbe vuracak olumsuz bir manaya dönüşmemiştir. Devlet, milleti tasnif eden bu hukuki çizgiyi sosyal hayatta Osmanlı vatandaşlığı ya da Osmanlılık kavramı ile bütünleştirmeye çalışmıştır. Osmanlı Devleti tanzimata kadar millet tanımını Kur’an’da geçen şekliyle yani millet eşittir din demek manasında kabul etmiş ve bunu da idare mekanizmasına oturtmuştur.⁴⁵

Osmanlı Devleti’nin Fatih Sultan Mehmet ile başlayan İmparatorluk devri aynı zamanda millet sisteminin de başlangıcıdır. Osmanlı Devleti çok kültürlü ve çok uluslu olarak tasnif edilen demografisiyle bütünü oluşturan parçaları etnik aidiyet veya lisan

⁴³ BOA. DH. EUM.3Şb./12-30

⁴⁴ Gülnihal BOZKURT, “İslam Hukukunda Zimmilerin Hukuki Statüleri”, Prof. Dr. Kudret Ayiter’e Armağan, **Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Ankara, 1988, s. 138-141.

⁴⁵ Bilal Eryılmaz, **Osmanlı Devleti’nde Millet Sistemi**, İstanbul, Ağaç Yayıncılık 1992. S.50.

üzerinden değil din ve mezhep üzerinden gerçekleştirmiştir. Millet-i Erbaa olarak da ifade edilen bu sistemde; Müslümanlar, Hristiyanlar, Yahudiler ve Ermeniler bulunmaktadır. Müslümanların içinde devletin kurucu unsuru ve çekirdeği Türkler ile beraber Araplar, Çerkezler, Arnavutlar, Boşnaklar, Gürcüler vs. bulunmaktadır. Bu unsurlar içinde Hz. Muhammed'in Arap olmasından ötürü Araplara "Millet-i Necip"; Devlete olan sadakat ve bağlılıklarından dolayı Ermenilere ise "Millet-i Sadıka" unvanları verilmiştir. Müslümanların genel olarak tamamına verilen ad ise "Millet-i Hâkime" olarak kavramlaşmıştır.⁴⁶ Burada millet tanımının ve ifade ettiği mana çok önemlidir zira Osmanlı Devleti'nde "Millet" dendiğinde dayandırılan ölçüler dini ölçeklerdir. Yani Müslim ve Gayrimüslim olarak ayrılan halk, birlikte yaşama ve kaynaşma sürecini devletin tayin ettiği tecrübelerle ve hukuki düzenlemelerle ikame etmiştir.⁴⁷ Bu çerçevede Osmanlı Millet sistemi ile Gayrimüslim tebaaya dini ibadet ve özel hukuklarında hoşgörü ve bazı ayrıcalıklar sağlanırken diğer yandan da İslam unsurundan ayrılarak muhafaza olunmaları sağlanmış oluyordu. Bu sistem ile Müslümanlar ve Gayrimüslimler aynı çatı altında aynı devletin vatandaşı olarak fakat farklı hukuk rejimlerine tabi bir şekilde yaşadılar.

1.7.2. Tanzimat'tan Sonra Gayrimüslimlerin Hukuki Statüleri

Osmanlı Devleti'nde "Millet" kavramının karşılığı dini ölçülerle çerçevenmiş tanım ve tarifi dini inanış ve itikatlar üzerinden tanzim ve tahdit edilmiştir. Tanzimat'la birlikte özellikle "milliyetçilik" akımının dünyaya yayılan tesiri; bunun yanında Osmanlı Devleti'nin zayıflaması ile birlikte sömürgeci devletlerin Osmanlı Devleti üzerinde devleti yıkma ve topraklarını parçalama iddiaları bir araya geldiğinde işleyen sistemin arızalar verdiği görülmektedir.⁴⁸ Osmanlı Devleti ile yeni dünya düzeninin mimarları sömürgeci devletlerin sürekli karşı karşıya geldiği meselelerin başında azınlıkların hak, hukuk ve özgürlükleri gelmektedir. Osmanlı topraklarında mukim Katolikler ekseriyetle Fransa, İtalya ve Avusturya; Protestanlar İngiltere, Almanya ve Amerika Birleşik Devletleri; Ortodokslar ise Ruslar tarafından korunuyordu.

⁴⁶ İlber ORTAYLI, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Millet Sistemi", *Türkler*, C. X, Osmanlı Ansiklopedisi, Ankara, 2002 s. 216-220.

⁴⁷ Dr. Ali GÜLER, *Osmanlıdan Cumhuriyete Azınlıklar*, Berikan Yayınevi, Ankara, 2003, s.10.

⁴⁸ Güler, a.g.e., s.17.

3 Kasım 1839 yılında Gülhane Parkında okunan Gülhane Hattı Hümayununun içeriğinde yer alan “eşitlik” ilkesi ile yukarıda bahsettiğimiz ayırım ve tasnif ortadan kalkacak ve Osmanlı Devleti’nin millet sistemi daha asri bir formata dönüşecektir. Bu yeni formatın adı dine dayalı millet sistemi yerine çok kültürlü, çok uluslu, çok uluslu bir “Osmanlılık” olarak vücut bulmuştur. Yapılan yenilik ve düzenlemeler ile devletin bütün makamları ve rütbeleri Gayrimüslimlere de açılmış, Müslümanlara hakkında yargı koymak adına faaliyet gösteren mahkemelerde azalıkları kendilerine tanınmıştır. Bu yenilikler ile Gayrimüslimler daha geniş haklara haiz olurlarken askerlikten muaf olmaları sebebiyle eğitim ve ticarete ileri hamleler yapmışlar ve kendilerini geliştirme imkânı bulmuşlardır.⁴⁹ Bunun Bandırma ve çevresinde ki ölçekleri de çok sarıh görülmüştür.

Osmanlı Devleti’nin çok uluslu yapısı son dönemlerinde özellikle milliyetçilik akımlarının bütün imparatorlukları etkilemesi sonucunda bünyeyi tehdit eden bir unsur haline gelmiş, Osmanlı Devleti buna karşılık yaptığı yeniliklerle sorunlara çare bulmak istemiştir. Tanzimat ile birlikte Gayrimüslimlere birçok haklar tanıyan ve onları Müslümanlarla eşitleyen yenilikleri hayata geçiren Osmanlı Devleti, dini yapılar üzerinden temsil edilen azınlıklara farklı organlar altında da birleşme ve örgütlenme imkânı sağlamıştır. Devletin “Osmanlılık” idealinde birleştirmeye çalıştığı bu çok kültürlü ve çok uluslu yapı verilen haklar ve imtiyazlar ile devlet içinde çok refah ve ileri seviyelere ulaşmış, yerel meclislerde temsil imkanı bulmuş, modern okullar inşa ederek eğitim ve irfan noktasında terakki edici hamleler yapmıştır. Sonuç olarak yapılan reformlar Gayrimüslimlerin lehine sonuçlar doğurmuş, her bir ulus milli şuurlarını tahkim edici eğitim ve kültür hamleleriyle “Osmanlılık” çatısından ayrılmak ve müstakil devletler inşa ederek devleti bölücü ve yıkıcı birtakım ideallere ve eylemlere kapılmışlardır.

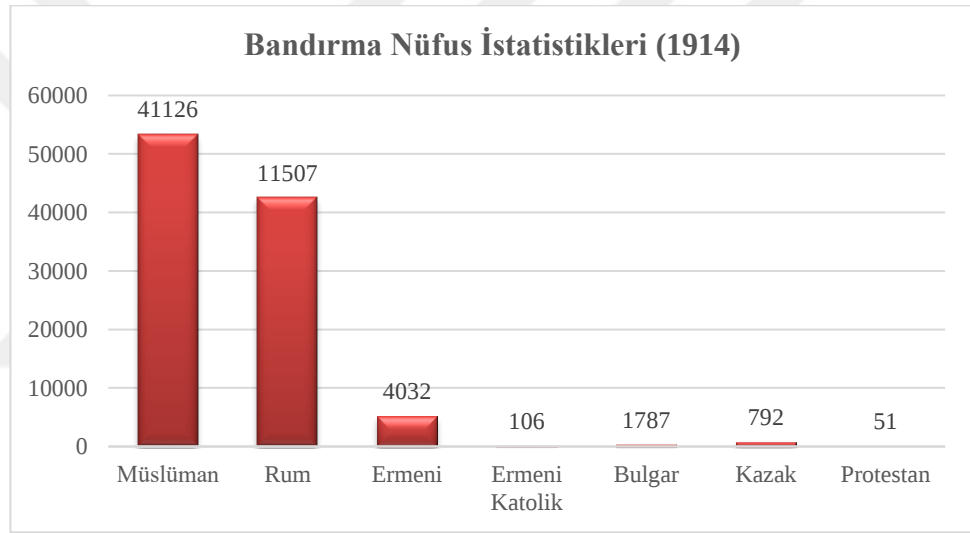
⁴⁹ Prof. Dr. Bilal ERYILMAZ, **Osmanlı Devleti’nde Gayrimüslim Tebaanın Yönetimi**, Risale Yayınları, İstanbul, 1996, s.96-97.

1.8. Gayrimüslimlerin Karıştığı Asayiş Olayları

1.8.1. Bandırma’da Ermeni Varlığı

Osmanlı Devleti’nin sadık tebaası olarak huzurun bir nişanesi olarak varlıklarını sürdüren Ermeniler, Osmanlı Devleti’nin özellikle Balkan Harbinden mağlup ayrılmasıyla birlikte diğer milletler gibi bağımsızlık istekleri artmış ve devlete olan sadakatleri zayıflamıştır.⁵⁰

Ermenilerin Bandırma’ya iskân edilmeleri 17.yüzyılda gerçekleşmiştir. Bu göç hareketinin nedeni Anadolu’da gerçekleşen celali isyanlarıdır.⁵¹

Şekil 2. 3. Bandırma Nüfus İstatistikleri

Kaynak: Karpat, A.g.e., s.224-225.

1914 nüfus sayımına göre Bandırma’da Müslüman halk ile Gayrimüslim halkların birbirine yakın oranlarda nüfus gücüne sahip oldukları görülmektedir. Bu da şehrin kozmopolit bir yapıya sahip olduğunun göstergesidir. Özellikle savaş yıllarında merkezi otoritenin gücünü yitirmesiyle bölgedeki suç oranlarında Gayrimüslimlerin önemli bir yer tuttuğunu görüyoruz.

Bandırma’da 17’inci asırda kurulan ve sakinlerini Ermeni tebaanın oluşturduğu Ermeniköy adında bir yerleşim yeri vardır. Adı geçen yer bugün Tatlısu beldesidir. O

⁵⁰ Hans Lukas Kieser, *İskalanmış Barış Doğu Vilayetlerinde Misyonerlik, Etnik Kimlik ve Devlet 1839–1938*, çev. Atilla Dirim, İstanbul, İletişim Yay, 2005, s. 415.

⁵¹ Murat Öntuğ, “Balıkesir’deki Ermeni Kilisesi ve Mektep Açma Faaliyetleri”, *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi, (OTAM) S. 19, 2006 s. 344-366.*

dönemde köyde bulunan taş ocaklarının işletilmesi ile bölgenin zengin bitki örtüsü ve toprağı köy ekonomisinde önemli bir yer işgal etmektedir⁵²

Bandırma'da yaşayan Ermeniler 'in şehirde bir kız mektepleri bulunmakta olup bu mektebin yapımı öncesinde yapılan sayımlarda şehirde 541 hanede 3612 nüfusa sahip oldukları tespit edilmiştir. Surp Minas Kilisesi arsası üzerine yapılmak istenen mektebin yapım masraflarının 31.900 kuruş olacağı hesaplanmış, maliyetin bir kısmının kilise gelirlerinden, kalan kısmının ise Ermeni halkın yardımlarından karşılanacağı belirtilerek izin istenmiş ve mektebin yapımına ruhsat verilmiştir.⁵³

1.8.2. Bandırma'da Ermenilerin Karıştığı Suçlar

Bandırma'da meskûn Ermenilerin karıştıkları olaylar, bölgede yaşayan Ermenilerin varlığı ve savaşın başladığı andan itibaren ülke genelinde Ermeni komitacıların ve çetelerin takındığı tavır ve teşebbüs ettikleri terör ve mezalim çerçevesinde Ermeni hadiseleri ile paralellik arz etmektedir.

Ülke genelinde başta Taşnak ve Hınçak örgütleri altında bir araya gelen Ermeni komitacıların Bandırma'da olası ihtilal teşebbüslerine karşı gerekli tedbirlerin alınması emredilmektedir. Bandırma'nın coğrafi konumu, nüfusu ve demografik yapısı açısından nazik bir durumda olduğu açıktır. Bünyesinde önemli bir nüfus gücüne ve çok stratejik bir iskele ile limana sahip olan Bandırma devlet otoritesinin savaş nedeniyle sarsıntı geçirdiği bu dönemde içeriden güvenlik zafiyetlerine oldukça müsaittir. Dönemin yerel yöneticileri ve merkez idaresi bu hassas konum ve nazik ortam içinde ortaya çıkacak zararlı bir eylemin takibi ve bastırılması için ikinci bir komiserlik kurulması ve emniyet güçlerinin sayısının artırılmasını talep etmişlerdir.⁵⁴

Muhtemel isyan ve ihtilal teşebbüslerine karşı talep edilen ve durumun nezaketine binaen gerekçelendirilen ikinci komiserlik talebinin haklılığı ilerleyen aylarda ortaya çıkmıştır. Buna binaen Karesi Mutasarrıflığınca bölgeye ikinci bir komiserlik kurulmasına karar verilmiştir.⁵⁵

⁵² Recep KARACAKAYA, Bandırma Taş Ocakları ve Ermeniler, **Tarih Dergisi**, s.430-442.

⁵³ Öntüğ, **a.y.**, s. 344-366.

⁵⁴ **BOA. DH. EUM. KLH. 5/25.**

⁵⁵ **BOA. DH. EUM. MEM. 62/ 6.**

Bunlarla birlikte bölgeye azimet etmek isteyen Ermeni uyruklu Osmanlı vatandaşları da sıkı bir denetime tabi tutulmuşlardır. Bursa’da Hacı İskender Mehmet mahallesinde ikamet eden Protestan Misak hastalığını mazeret göstererek Bandırma’ya gelmek istemiş yaptığı müracaat bölgedeki nazik ortamdan ve güvenlik gerekçeleriyle uygun görülmemiştir.⁵⁶ Bu hususta Bandırma Divanı Harbi Örfisince pek çok dava takip edilmiştir. Taşnak İhtilal Komitesinden olup Bursa ve Dersaadet ile iletişimi sağlayan Duyun-u Umumiye Harir Kontrol Memuru Artin Beyazyân’ın devlete karşı zararlı faaliyetlerde bulunduğu sabit olduğundan dava dosyası Bandırma’ya havale edilmiştir.⁵⁷ Yukarıdaki örneklerde gösteriyor ki devlet güvenlik nedeniyle bazı tedbirler almıştır.

1.8.3. Ermeni İhtilal Komitesine Yönelik Yürütülen Soruşturmalar ve Bandırma Örfi Divan Mahkemesince Görülen Davalar ve Cezalar

Bandırma ve çevresinde bağımsız bir Ermenistan iddiası ile Ermeni İhtilal Komitesi kurulmuş ve devlete karşı muzır hareketlerde bulunup, ihanet içinde bulunanların Bandırma Divan-ı Harbince yargılandıkları ve suçları sabit olanların cezalandırıldıkları görülmektedir.

Bu minvalde 1915 yılı içinde bağımsız bir Ermenistan tesis etmek için kurulmuş ihtilal fırkasına mensup oldukları sabit olan Yeniköy karyesinde ikamet eden Papaz Hemptarsum, oğlu Mesrob ve biraderi Tanos’un cezalarının ifasına Bandırma Divan-ı Harbi Örfünce karar verilmiş ve karar padişahın iradesine sunularak infaz gerçekleştirilmiştir.⁵⁸

18 Eylül 1915 tarihli vesikada Ermeni İhtilal Fırkası efradından olduğu sabit olan Agop ve oğlu Toros’un ve aynı suçtan maznun Kuyumcu Misak’ın Bandırma Divan-ı Harbince verilen idam cezaları infaz edilmiştir.⁵⁹

Aynı zamanda 2 Ekim 1915 tarihli belgede Bağımsız bir Ermeni hükümeti oluşturmak maksadıyla teşekkül eden Ermeni İhtilal Fırkasına mensup oldukları sabit

⁵⁶ BOA. DH. EUM. 2. Şb. 46/28.

⁵⁷ BOA. DH. EUM. 2. Şb. 10/24.

⁵⁸ BOA. BEO. 4384/328729.

⁵⁹ BOA. BEO. 4378/328304.

olan Kapuciyan Agop'un idamına dair karar veren Bandırma Divan-ı Harbi Örf'ünün kararı derhal padişahın yüksek iradelerine arz edilmiş olduğu aktarılmaktadır.⁶⁰

Ermeni İhtilal Komitesi efradından oldukları mahkeme kararıyla sabit olan Simon Seferyan Rekrup, Doktor Milket ve Kirkor Bölükyan hakkında Bandırma Örfi Mahkemesince idam kararı verilmiş ve cezaları infaz edilmiştir.⁶¹

Aynı yıl içinde Ermeni İhtilal Komitesi üyesi oldukları mahkeme ile sabit olan Mencikyan Kirkor oğlu Hacik ve arkadaşlarının cezalarının verilmesine dair Bandırma Divan-ı Harb-i Örfisinde verilen karar padişahın yüksek olurlarına sunulduğu, kararın bir suretinin ve mahkeme mazbatasının da tasdik-i alilerine arz edilmiştir.⁶²

1916 yılında Bandırma'ya bağlı bir Ermeni köyünde nedeni bilinmeyen bir sebeple yangın çıkmış ve 100'den fazla hane yanarak kül olmuştur. Bu yangınla alakalı gerek sebebi gerekse de sebep olanların bulunması hususunda tahkikat başlatılmıştır.⁶³ Bölgedeki olaylardan ve belgelerden yola çıkarak hadisenin kasıtlı çıkarıldığı ihtimal dahilindedir.

Ermenilerin ülke genelinde devlete karşı alenen giriştikleri isyan ve millete karşı uyguladığı mezalim sonrasında uygulanan tehcir kararı Bandırma'da da icra edilmiştir. Karesi Livasında meskûn Ermenilerin iskân kararı 1915 Ağustos'unda gündeme gelmiştir. Ancak Bandırma'daki Ermenilerin iskânları Karesi ve civarından sonra gerçekleşmiştir.⁶⁴ Sevk ve iskân öncesi 5126 kişi olan Ermeni nüfusundan tehcir nihayete erdiğinde kalan 721 kişidir. Bunların içinde 421'i asker ailesi, 113'ü Katolik ve Protestan, 39 tanesi özel emirle yerinde bırakılanlar ve 148 tanesi de bölgede bulunan yerli ve yabancı Ermenilerdir.⁶⁵ Ermenilerin tehciri sonrasında Balıkesir ve Bandırma'dan sevk ettirilen Ermenilerin mağaza ve dükkanlarında 100 çuval eşya zımnen postaya teslim edilmiş ve bunların içinde mevcut kitap ve risalelerden Ermenice yazılmış olan 329 tanesi incelenmek üzere komisyona tevdi edilmiştir.⁶⁶

⁶⁰ BOA. BEO. (Harbiye; SYS/20-7), 4377/328248.

⁶¹ BOA. BEO. 4378-328289.

⁶² BOA. BEO. (Harbiye; SYS/20-7), 4389/329159.

⁶³ BOA. DH. EUM.3.Şb. 14/39.

⁶⁴ Karacakaya, a.y., s.430-442

⁶⁵ BOA, DH. EUM.2.Şb, 74/34.

⁶⁶ BOA. DH. EUM. 2. Şb.32/16

Ermenilerin bölgede uyandırdıkları güvenlik sorunu devleti onlara karşı daha tedbirli olmaya ve gerektiği bıraktıkları eşyaları veya kitapları arasında devlet aleyhine muzır yazılar olma ihtimaline karşı tetikte bulunmaya sevk etmiştir.

Bu dönemde bazı muhtelif hadiseler meydana gelmiş ya da gelmiş gibi şayia şekline dönüştürülerek barut fıçısı olan bölgede infial ve haile yaratılmaya çalışılmıştır. Bu olaylar esnasında devlete karşı bazı suç ve ithamlarda gözlenmiştir. Edincik nahiyesinde bir Ermeni vatandaşın öldürüldüğü şikâyeti üzerine tahkikat yapılmış ve böyle bir hadisenin vuku bulmadığı bildirilmiştir.⁶⁷

Gerek Ermenilerin karıştıkları suçlar gerekse de Ermenilere yönelik saldırılar ya da saldırı ihbarları 1918-1919 yani savaş sonrası ateşkes döneminde artış göstermiştir. Bunun en önemli nedenlerinden biri bölgeden tehcir edilen Ermenilerin savaşın seyrinden sonra yeniden Bandırma ve çevresine avdet etmeleridir. Bu olayların içinde Ermenilerin tahrikleri önemli bir parantezdir. 1918-1919 yıllarında çıkartılan genel af münasebetiyle serbest kalan Çerkez İbrahim oğlu Şükrü'nün Ermenilere karşı tehditkâr tutum ve söylemler içinde olduğu bildirilmiştir. Edincik Nahiye Müdürlüğü ve Jandarma Takım Komutanlığı muhtemel bir hadiseye karşı gerekli tahkikatı yapmakla görevlendirilmiş ve önlemler artırılmıştır.⁶⁸

Ermenilerin Bandırma'da varlıkları ve sahip oldukları güç devlet otoritesinin varlığı ile eşgüdüm içinde olmuştur. Osmanlı Devleti zayıfladıktan ve kaybedilen topraklarda yeni devletlerin kurulmasından sonra bu bağımsızlık istekleri diğer milletler gibi Ermeniler de görmeye başlamış ve ülkenin birçok yerinde bu istikamette eylemler yapıp, örgütler kurmuşlardır. Bandırma'da kurulan Ermeni İhtilal Komitesi bunlardan biridir. Bu komite ile ilgili yargılamalar, cezalar belgelerle sabittir. İhtilal Komitesi ile ilgili yazışmaların bulunduğu evrakların Bandırma zabıtana mahsus bir gazinoda bulunmasıyla birlikte hadiseyle alakalı tahkikat başlatılmıştır.⁶⁹ Birinci Dünya Savaşının başlamasıyla ülkedeki kargaşa ortamından yararlanmak isteyen Ermenilerin düşman kuvvetleri ile ittifak ederek giriştikleri katliamlar ve isyanlar Bandırma bölgesinde de görülmüştür. Nitekim alınan tedbirler diğer bölgelere göre biraz geç olsa da uygulanmış

⁶⁷ BOA. DH. KMS. 50-1/53

⁶⁸ BOA. DH. EUM. AYŞ. 73-90/3.

⁶⁹ BOA. DH. ŞFR. 92/113.

Bandırma ve çevresinde Ermeni nüfus gücü kırılmıştır. Bandırma’da bu tür eylemlerin ve suçların sık görülmesinin nedeni ise bölgenin çok kültürlü dokusuna ve demografik yapısına bağlıdır. Ermeniler ayrıca bölgede Rumlar gibi ekonomik olarak güçlüdür. Bütün bunlar bir araya geldiğinde Bandırma ve çevresinin bu tarz olaylara ne kadar müsait olduğu açıkça görülmektedir.

1.9. Bandırma’da Rum Varlığı

Rum köken olarak Arapça menşeli bir kelimelidir. Arapça Rum sözcüğü en temel manasıyla Romalı anlamına gelmektedir.⁷⁰ Rumların yaşadıkları geniş coğrafya Arap komşuları tarafından “Bilâd-ı Rum” veya Diyar-ı Rum” olarak tavsif edilmiştir. Bölgeyi hakimiyeti altına alan Türkler de zamanla bu ifade biçimlerini kabul etmiş ve etnik veya dini bir mana içermeksizin yalnızca coğrafyaya yaslanan şekilde fethettiği topraklara “Diyar-ı İklim-î Rum” ya da “Rumeli” adlarıyla isimlendirmişlerdir.⁷¹

Güney Marmara’da meskûn bulunan Rumlar kısmen yanlış bilinen yaygın kanaate göre bölgenin eski ve köklü sakinleri olarak bilinmektedir. Fakat Bandırma ve çevresindeki Rumlar bilinenin aksine dönemin şartlarına ve olaylarına göre salt yerleşik Rumlardan değil göçebe toplumlardan oluşmakta ve özellikle Osmanlı Devleti içinde yaşayan Rum nüfusun ekserisini Ege adalarından bölgeye yerleşen Rumlar teşkil etmekteydi.⁷²

Bandırma ve çevresinde meskûn olan Rumların hakkında bölgeye seyahat eden gezginlerin notları da önemli ayrıntılar içermektedir. Fransız seyyah Fresne-Canaye’nin 1573 yılının ortalarında gerçekleştirdiği bir gezisine dayanarak aktardığı bilgilerde Bandırma’dan Palormo olarak bahsedilmekte ve toprakları verimli, tepeleri yemyeşil küçük bir limanı ve halkının tamamının Rum olduğu bir sahil kasabasından bahsetmektedir.⁷³ Osmanlı-Rus Harbine kadar geçen sürede balıkçı bir sahil köyü olarak varlığını sürdürmüştür.⁷⁴ 93 Harbi olarak da bilinen 1877-78 Osmanlı- Rus Harbinden

⁷⁰ Konstantinos S.Makris, İppokratis K.Matris, **Bandırma ve Rumlarının Tarihi Etnografyası**, İstanbul, Ozan Sanat Evi, 2021, s.1-2

⁷¹ Erkan Göksu, Tarih-i Güzideye Göre Rum (Anadolu) Selçukluları, **Nüsha Dergisi**, Yıl:8, S.27, 2008, s.30

⁷² Makris & Matris, **a.g.e.**, s.1-2

⁷³ Philippe Du Fresne Canaye, **Fresne-Canaye Seyahatnamesi**, Çev. Teoman Tunçdoğan, Kitap Yayınevi, İstanbul, s.94

⁷⁴ <http://www.bandirma.gov.tr/tarihce> Erişim:15.11.2023

sonra Bandırma ve çevresine Kafkasya ve Balkanlardan göçler gerçekleşmiş ve bu nüfus hareketleri bölgede canlılığa neden olmuştur.⁷⁵ Bandırma’da Rum varlığı öteden beri var olan bir durum olmakla birlikte Türklerin bölgeye gelişi ve şehri fethetmeleri sonrasında Osmanlı Devleti’nin götüğü istimâlet politikası farklı halk kitlelerinin yaşamlarına yerleşik kültürleriyle birlikte devam etmelerini sağlamıştır.⁷⁶

Tablo 2. 1. Georgios Soteriades’in 1912 tarihli verilerine dayanarak Bandırma ve çevresinin Rum nüfusu

Yerleşim Adı	Rum	Müslüman	Ermeni	Bulgar	Diğer	Toplam
Bandırma	9610	36.976	3879	1635	915	53.015
Gönen	2850	25.601	44	-	-	28.495
Erdek	54.700	5418	952	-	1083	62.153
Toplam	67.160	67.995	4875	1635	1998	143.663

Kaynak: Makris, A.g.e., s.32.

Ömer Fuad’ın hicri 1335 senesinde Sebil-ür reşad gazetesinde kaleme aldığı ve Bandırma gezisinin izlenimlerini yansıtan makalesinde; “*Kasabanın en güzel merkeze nazır cihetinde “ Livatya “ tabir edilen bir mahalde beyaz ve mavi boyalı muntazam, büyük Rum mektebi ile ona nazır cihette kasabanın diğer daliyesinde “ Malta” denilen yerde üzerinde İngiliz ve Fransız bayrağı asılı bir konsoloshane vardır.*”⁷⁷ ifadesiyle konsolosun Bandırma’nın zengin Rum tacirlerinden biri olduğunu ve bu kişinin Fransız ve İngilizlerin siyaseten hususi işlerini yürüttüğünü ifade etmektedir. Aynı makalede Ömer Fuad, Bandırma’da Haydar Çavuş Camii olmasa göze görünür bir İslam eserinin olmadığını, bölgedeki Müslüman tebaanın sosyal ve ekonomik olarak çok geride bulunduklarını belirtmektedir. Ömer Fuad makalesinde; “*Burada iki önemli köy bulunmaktadır ki birisi Rum mektebi ile meşhur Parema*⁷⁸ *diğeri granit taş ocakları*

⁷⁵ Engin ARICAN, **Mysia Panormos’tan Bandırma’ya**, Bandırma, İlkhaber Yayınları, 2004, s.86.

⁷⁶ İsmail Hami Danişment, **İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi**, C. II, s. 125-126

⁷⁷ Ömer FUAD, **Bandırma’da Müslümanlar ve Hristiyanlar**, Sebilürreşad Gazetesi, s.75-76

⁷⁸ Parema, Osmanlı döneminde Bandırma’da yer alan bir Rum köyüdür. Mübadele ile bölgedeki Rumlar Yunanistan’a zorunlu göç ettirilirken Balkanlardan Türkler bölgeye yerleştirilmiştir. Köyün şu an ki ismi Karşıyaka’dır.

*madeni ve madenin gayet zengin Ermeni sahipleriyle maruf Ermeni Köyüdür.”*⁷⁹ İfadeleriyle Gayrimüslim kimliği ile adı geçen iki köyün gelişmişlik düzeyi ve sosyal-ekonomik refahından bahsetmektedir.

Ömer Fuad'ın kaleme aldığı seyahatname yazısı bölgenin son dönem röntgenini çeken çok önemli bir çalışmadır. Makalede dikkate şayan bir diğer hususta şöyle ifade edilmektedir; “*Bandırma'nın en güzel en yüksek yerinde Katolik Hristiyanların mükemmel bir mektebi ve kilisesi vardır. Beş altı İslam genci orada talebe sıfatıyla bulunuyorlar. Keza Protestanlarında buna benzer bir müessesesi vardır.*”⁸⁰

Bu gözlemlere dayanarak Gayrimüslimlerin Bandırma'da ki gelişmişlik ve refah seviyesinin sadece sosyal ve ekonomik alan ile sınırlı değil; eğitim alanında da önde olduklarını görüyoruz.

1.9.1. Bandırma'da Rumların Karıştığı Asayiş Olayları

1914-1922 yılları arasında bölgedeki Rumlarla Müslüman tebaa arasında pek çok hadise cereyan etmiştir. Yaşanan hadiseler neticesinde mahkemelerce suçu sabit olanlar cezalandırılmıştır. Buna örnek bir vakada Mustafa Dayı'yı kasten öldürdükleri sabit olan Vasil oğlu İstavraki ve Hacı Apostil ile oğlu Yorgaki'nin cezaları infaz edilmiştir. Mustafa Dayıyı taammüden öldürdükleri mahkemeyle sabit olan Vâsil oğlu İstavraki ile Hacı Apostil oğlu Yorgaki'nin Bandırma Divan-ı Örfisince verilen cezalarının icra edilmesi hususu ve kararı derhal padişahın yüksek olurlarına sunulmuş, kararın bir sureti ve mahkeme mazbatasını da tasdik-i alilerine arz edilmiştir.⁸¹

Bölgenin demografik yapısı ve çok kültürlü dokusu barış zamanında ne kadar huzur verici ise savaş zamanında da o nispette huzur ve sükûnun bozucu saiki olmuştur. Öyle ki bazı Rumlar savaşın seyri ve sonuçlarına göre tavır alarak devlete karşı birtakım suçlara ve isyanlara tevessül etmişlerdir. Bu noktada devletçe zararlı gayeler içinde oldukları ve “*Osmanlı Hükümetinden kurtulmak yakındır*” levhasının altında toplu bir şekilde fotoğraf aldıkları suçu mahkemece sabit olan Boyacı Tekfur oğlu Estapan ve

⁷⁹ Fuad, a.y., s.76; (Ermeniköy şu anda Tatlısu olarak varlığını devam ettirmektedir.)

⁸⁰ a.y., s.76.

⁸¹ BOA. BEO. 4385/328866.

arkadaşlarının Bandırma Divan-ı Örfisince verilen cezalarının icra edilmesi hususunda karar padişahın yüksek olurlarına sunulmuş ve suçluların cezaları infaz edilmiştir.⁸²

Bandırma’da iktisadi işletmelerin ile ticari hayatın çoğunu Rumlar ve Ermeniler elinde tutmaktadır. Bu işletmelere dair bazı şikâyetler vaki olmuş ve Yunan Sefareti ile Dâhiliye Nezareti arasında yazışmalar gerçekleşmiştir. Bandırma’da un fabrikaları olan Konstantinli Paçalı ve İlyadonyalı namlarıyla maruf şahısların işlettikleri un fabrikası ve değirmenin boykot edildiği ve işletmelerini bu boykot neticesinde planlı olarak kapatmak zorunda olduklarını bir şikâyet olarak Yunan sefaretine bildirmesi üzerine gerekli tahkikat yapılmış, hadisenin boykot ile ilgisinin olmadığı, Karesi Mutasarrıflığına bildirilmiştir.⁸³ Anlaşılabacağı üzere devletin Müslüman olmayan tebaasının en küçük meselesiyle bile ilgilenen yabancı devletlerin sefaretları karşısında Osmanlı devleti hep savunma hattı üzerinde durmaktadır.

1.9.2. Bandırma ve Çevresinde Rum Çeteleri ve Faaliyetleri

Bandırma ve çevresinde yerleşik Gayrimüslim nüfusun ağırlık merkezini oluşturan Rumların, Kapıdağ Yarımadası, Bandırma ve Erdek civarında kurdukları çeteler bölgede asayiş tehdit edecek güce erişmiş; Birinci Dünya Harbi’nin bitip Yunan işgalinin başlamasıyla birlikte işgal kuvvetlerinin emri tahtına girip bilahare resmen işgal ordusuna ilhak olmuşlardır.⁸⁴

Bu süre zarfında bölgede etkili olan ve Yunan işgal güçleriyle birlikte hareket eden Rum çete liderleri şu kişilerdi. Andon Kâhya oğlu İstavri, Yeniceci Kirman, Nikola oğlu Yani, Dutlimanlı Panayot, Yorgi oğlu Sofokli, Pananikola oğlu Istrati, Nikola oğlu Dimitri, Peremalı Andon oğlu Yorgaki, Elpisli Moskova oğlu Yorgi, Mihali oğlu Karaman, Pandeli oğlu Petro, Çavdar Yordanoğlu, Timurtaşlı Tanaş, Tıraş oğlu Istrati, İstavri, Ligor Teodos’tur.⁸⁵

Bu çetelerden çoğu silahlı ve tam teçhizatlı olmak suretiyle dağa çıkmış ve genel olarak Müslüman ahali üzerinde tahakküm kurmuşlardır. Bu bapta Rum çetelerinden

⁸² BOA. EUM. DH. 44/32.

⁸³ BOA. DH. H. 70/11.

⁸⁴ Aydın AYHAN, **Kendi Yurdunda Esir Olmak-İşgal Yıllarında Balıkesir**, Balıkesir, Balıkesir Büyükşehir Belediyesi, 2020, s.45.

⁸⁵ Hasan Basri ÇANTAY, (25 Nisan 1958). Balıkesir Postası Gazetesi.

asker firarisi olanlar Kapıdağ nahiyesinde çete teşkil ederek Hamamlı Karyesi civarında saatlerce silah zoruyla bölge ahalisini tehdit etmişlerdir. Buna binaen çete mensupları takip edilerek yakalanmış bunlardan 51 (Elli Bir) tanesi tevkif edilmiştir.⁸⁶

Rum eşkıyalarının bölgedeki şekavetleri asker veya sivil ayırmaksızın; özellikle savaş yıllarında daha da tezyit etmiştir. Papas Yorgi oğlu Yordan tarafından yapılan saldırılarda Hamamlı karyesinden Şaban Hüseyin Bey'in damadı Yusuf'un beygiri, parası ve elbisesi, Kel Hacı Ali Oğlu Halil'in para ve elbisesi, Hamamlı'da mukim Fevzi Usta'nın on beş ve Şakir'in yirmi beş lirası Çeltikçi karyesinden Karagöz oğlu Mehmet'in beygiri ve nakit parası gasp edilmiştir.⁸⁷

Rum eşkıyaların hedefinde her türlü emval ve eşya bulunmaktadır. Buna deniz araçları da dâhildir. Kurşunlu ve Perama arasında Rum eşkıyasının taarruzuna maruz kalarak malları gasp edilen ve kaptanı Ali'nin de celp edildiği saldırının gerçekleştiği Hüdaverdi adlı geminin sahibi Hüseyinoğlu Hasan Reis bu saldırıdan sonra bulunamamıştır.⁸⁸ Yukarıdaki belgelerden anlaşılıyor ki Rumlar bölgede pek çok asayiş olayına karışmış özellikle çete ve örgütlü yapılarla bölge halkını tehdit ve tecizde bulunmuştur.

1.9.3. Rum Kirman Çetesi Faaliyetleri

Bandırma ve çevresinde pek çok Rum çetesi şekavet icra etmiş fakat bazıları güç ve eylemlerinin niteliği ile daha fazla adından söz ettirmiştir. Bandırma ve havalisinde "Kirman" adıyla nam salan Kirman (Rum) çetesinin şekavetleri de bu dönemde asayiş ve güvenliği oldukça meşgul etmiştir. Rum Patrikhanesi'nin yaptığı yardım ve teşviklerle; yani aldatma, kandırma ve teşkilatıyla, bir takım siyasi sebeplerle Bandırma ve havalisinde eşkıya faaliyetleri icra eden Kirman çetesinin her gün artan bir şekilde zorbalık yaptıkları ve kırk- kırk beş asi ile Hereke karyesini basıp vergi dairesinden üç bin yüz elli kuruş, eşya ve memurun zevcesini alarak kaçırmıştır. Aynı çete Marmara adasına geçerek nahiye bastığı, mukim olan Müslümanlara taarruz etmek suretiyle

⁸⁶ BOA.DH. EUM. EMN. /80-23.

⁸⁷ BOA.DH. EUM. EMN. /80-23.

⁸⁸ BOA, DH, EUM, AYŞ, 68-68.

Orman baş bekçisi Ahmet Efendi'yi dağa kaldırdığı ve hayatından veya ölümünden haber alınamamıştır.⁸⁹

Bununla birlikte Kirman çetesini takip edecek yeterlilikte bir Jandarma kadrosunun olmadığı, bu hususta ihtiyaç olan askeri birliğin kolordu çapında bir kuvvet olduğu ilgili mercilerin taleplerin görülmektedir. Talep edilen fakat uzun zamandır beklenen gambotun da acilen gönderilmesinin bu gibi gasp ve çete olaylarına müdahalede hayati bir önem arz ettiği ortadadır. Bununla birlikte askeri teçhizat takviyesinde istenilen hızda cevap verilmediği görülmüş ve bu gecikmeler bölgedeki hadiseleri artmasına neden olmuştur.

Her geçen yılda daha da büyüyen ve ciddi boyutlara ulaşan Kirman çetesinin faaliyetlerinin artık tehlikeli bir hal ve siyasi bir şekil aldığından hareketle bu tür isyanlara karşı bir harp gemisine ihtiyaç olduğu eğer bu temin edilmezse sonuçlarının büyük zararlar doğuracağı Karesi Mutasarrıflığı tarafından bildirilmiştir.⁹⁰

Karesi Mutasarrıflığı tarafından Dâhiliye Nezaretine durumla alakalı sıkça ariza çekilmiştir. Bu arizalarda, Kirman çetesinin yapmış olduğu eylemleri, asilikleri ve fecaati ifade ettikten sonra alınan bütün önlemlere rağmen âsilere karşı herhangi bir başarı elde edilemediğinden bahsedilmektedir. Aynı arizanın devamında ise takipte ve tenkilde yaşanan başarısızlıkların askeri kuvvetin yetersiz olmasından kaynaklandığı ve Rum çetesinin her gün şiddet eylemlerini artırdığı bunun neticesinde bölgede şiddeti hâkim kılarak nüfuz ve nüfus kazandığı ifade edilmektedir.

Müteaddiden çekilen telgraflarda ise hadiselerle çok detaylı girilmeden Kirman çetesinin fenalıklarından ve şekavetini artırdığından bahisle öteden beri talep edilen gambotun gönderilmesinin aciliyet kesp ettiği belirtilmektedir. Arizanın başındaki ifadeler ise meselenin ne denli ciddi olduğunu ortaya koymaktadır. Arizanın girizgâhında hadisenin ciddiyetine gereken önemin verilmemiş olmasından dolayı mı, yoksa kuvvetli iradenin ortaya konulamaması acziyetinin sonucu mu diyerek Kirman çetesinin faaliyetlerinin doğrudan siyasi bir renge boyandığı ve dönüştüğü ifade edilmektedir.⁹¹ Bölgede eylemlerini artıran Kirman ve avenesi Arnavut Mazlum Ağa'nın çiftliğini

⁸⁹ BOA, DH-KMS, 57-1/44, Lef: 1.

⁹⁰ BOA.DH. KMS. 57/14.

⁹¹ BOA.DH. KMS. 57/14.

basmış yüklü miktarda bir nakit ve 900'e yakın koyunu çalarak kaybolmuştur. Yapılan tahkikat ve takibatta Kirman ve çetesi Kapı Dağ'ın Şibhi ceziresinde kısırılmış Ermeni Köyü⁹² civarında gasp ettiği mallar ele geçirilmiştir.⁹³

Kirman çetesinin işlediği cinayetler ve şikayetlerden bahseden bu arizalardan anlaşılacağı üzere adı geçen Rum çetesinin durumu sıradan bir eşkıyalık faaliyeti değil devlete isyan ve muhtemel savaş sonrasında bölgede Rum varlığını ve gücünü artırıcı bir zemin hazırlama olarak değerlendirilebilir.

Burada göze çarpan önemli bir husus da Kirman çetesinin deniz araçları olarak onu takip eden askeri kuvvetten daha hızlı ve güçlü olduğudur.

Dâhiliye Nezaretine ulaşan yazıya binaen Özel Kalem Müdürlüğünden Bahriye Nezaretine yazılan yazıda çetenin adını Kirman adlı Rum bir âsiden aldığı ve bu şakinin memleketinin Kapıdağ olduğu belirtilmiştir. Esasen eşkıyalık yaptığı yerin Erdek ve Bandırma havalisi olduğu fakat sıkışıkça altındaki motorla adalara hareket ettiği ifade edilmekle birlikte çetenin tenkili için silahlı bir sefineye, yani gemiye ihtiyaç olduğu yinelenmektedir. Bu durumun Bandırma'da bulunan mülkiye müfettişliğine bütün ciddiyeti ve önemi ile bildirildiği, bundan dolayı "Bandırma sahilini muhafaza ile memur silahlı gemilerden birinin bu işle görevlendirilmesi talep edilmiştir" denilmektedir.⁹⁴

Kirman çetesinin yarattığı tedhiş ortamı sonrasında gerçekleşen ve takviye Jandarma taburu ve silahlı bir harp gemisi ihtiyacı üzerine devam eden yazışma trafiğine son noktayı Bahriye Nazırı Cemal Paşa imzalı cevap koymaktadır. Burada Cemal Paşa Karesi mutasarrıflığını uyararak böyle bir durumda doğrudan merkez ile değil kendinize yakın kolordular ile irtibata geçmelerini muvafık bulduğunu zikretmektedir. Paşa, Karesi mutasarrıflığının hadiseyi doğrudan İstanbul'a havale etmesinin güvenliği en ziyade önemli bu mntıkada telafisi güç neticeler doğuracağını ifade etmiştir. Cevabi yazıda, Kirman çetesinin şikayetini bastırmak için Erdek Kaymakamlığı emrine bir müfreze gönderildiği de vurgulanmaktadır. Bölgede huzurun temini için ilgili makamların

⁹² Tatlısu Köyü

⁹³ BOA. DH. EUM. AYŞ. 73/5.

⁹⁴ BOA. DH. ŞFR. 648/ 55.

birbiriyle daha uyumlu ve irtibatlı hareket etmelerinin gereği hatırlatılarak yazı hitam bulmuştur.⁹⁵

Kirman Çetesinin 10-11 Haziran 1920 tarihlerinde Marmara adasına yaptığı baskında bölgede Jandarma birlikleri ile sıcak çatışma gerçekleşmiştir. Bu çatışmalarda çetebaşı Kirman öldürülmüş, 2 yerli Rum ve Jandarma'da görevli 2 asker de şehit düşmüştür. Bu olaylar üzerine Yunanistan'a ait bir vapur Marmara adası sahiline gelmiş, âsiler ve şakiler ona dahi ateş açmışlardır. Yunan vapurunun ziyaretinden sonra bölgede gerçekleşen hadiselerin Kuvayı Milliye tarafından çıkarıldığı tezviratı Fener Rum Patriğine iletilmiştir.⁹⁶

Yaşanan hadiselerden anlaşılacağı üzere bölgede yaşayan uyrukların kendilerine ait alanlarda hâkimiyet mücadelesi verdikleri, kaybolan devlet otoritesinin de bu gibi isyanlara ve şekavetlere ortam hazırladığı görülmektedir. Devlet bütün kurumlarıyla güçlü iken hâkim olan hoşgörü ve müsamahanın aslında güce bağlı bir yaşam biçimi olduğu görülmektedir. Kamu düzeni, otorite ve bunu sağlayan devletin hâkim varlığı yüzyıllar süren bir barış ortamının esas belirleyicisidir. Nizam bozulduğunda, asayiş olayları artıp, karmaşa ve keşmekeş çoğaldığında görülen şeyin hoşgörüyle ilgisinin olmadığı ortaya çıkmaktadır. Rumlar ve Ermenilerin bu derece güçlenmesinin arka planında olan bir diğer hususta milli kimliklerine yaptıkları yatırımdır. Nitekim 1914 Bandırma'sında bölgede faaliyet gösteren okulların en iyileri Gayrimüslim okullarıdır.⁹⁷ Bu okullarda verilen eğitim de keza kendi uyruklarının bilinci ve dinlerinin ulviyeti üzerine olmaktadır. Bu uyanış hareketi sonraları görülen iç ve dış hareketlerin tamamında belirleyici amil olmuştur.

1.10. Manyas Don Kazakları ve Kazaklar (Kocagöl) Karyesindeki Asayiş Olayları

1.10.1. Manyas Don Kazaklarının Anadolu'ya Gelişleri

Manyas Don Kazakları olarak bilinen halkın Anadolu'ya geliş tarihlerinde farklı tezler olsa da yaygın kanaat 1780'li yıllarda bölgeye geldikleridir.⁹⁸ Göç hadisesinin

⁹⁵ BOA. DH. ŞFR. 648/ 55.

⁹⁶ BOA. DH. EUM. AYŞ. 43/31.

⁹⁷ Bandırma Rum Rüştüyesi ve Bandırma Ermeni Rüştüyesi Bkz. Arıcan, a.g.e. s.93.

⁹⁸ Yılmaz ARI, Don Kazaklarının Manyas Gölü Kıyısına Göçünün Politik Ekolojisi, *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, Yıl:2021, s.115-117.

nedeni Rusya’da gerçekleşen baskı ve zulmün tazyikinin artması ve Don Kazakların geleneklerine bağlılıkları sonucunda kendilerine dayatılan reformları reddetmeleri olarak bilinmektedir. Ortodoks inancına sahip olan Kazaklar Manyas Gölü kıyısında kurdukları ismiyle müsemma köylerinde iki kilise inşa etmişler ve inanç değerleriyle milli kültürlerini muhafaza ederek yaşamışlardır.⁹⁹ Türkiye’den ayrıldıkları 1962 yılına kadar Kocagöl (Manios) ve Bereketli (Hamidiye) köylerinde iskân eden Kazaklar, bölgede pek çok asayiş olayının da tarafı olmuşlardır. Özellikle bölgeye göçlerle birlikte yerleşen Çerkezler ve Pomaklar ile komşuluk ilişkisine giren Kazaklar arazi hususunda ihtilaflar yaşamışlar ve bunun sonucunda çıkan olaylardan mustarip olarak 1866’ta Meclis-i Vala’ya bir istidaname yazarak şikayetlerini ve taleplerini dile getirmişlerdir. Bu taleplerin arasında bölgeden alınarak Beyşehir kıyısına göç ettirilmeleri hususu da vardır. Üstelik bu taleplerini iletirken muaf oldukları vergiyi dahi ödemeyi taahhüt etmişlerdir.¹⁰⁰ Kazakların 1900’lü yıllarda artan asayiş olayları ile bölgeden ayrılıp Rusya’ya geri dönme teşebbüsleri de daha ziyade ete kemiğe bürünmüştür. Bu dönemde Rusya’da bölgede Rus uyruklu bu halkla yakında ilgilenmiş hatta pek çok kere bazı hadiseler nedeniyle iki ülke diplomatik olarak karşı karşıya gelmişlerdir.¹⁰¹ 1909-1913 yılları arasında Rusya’ya geri dönüşler hususu masaya yatırılmış hatta bu çerçevede 633 sivil 87 asker çağına gelmiş ve gönüllü askerliğe yazılmış Kazak’ın dönüşünün izinler ve yazışmaları gerçekleştirilmiştir.¹⁰² Fakat bütün bu prosedürlere rağmen Kazakların Rusya’ya kitlesel olarak bu büyüklükte bir geri dönüşü gerçekleşmemiştir.¹⁰³

1.10.2. Manyas Kazaklar Köyünde Yaşanan Asayiş Olayları

Bölgede yaşanan asayiş olayları genellikle Kazaklar köyüne yapılan tecavüz ve taarruzla meydana gelmiş ve eşkıyalık hadiseleri olarak kayıtlara yansımıştır. 17 Haziran 1914’te gerçekleşen olayda Kazaklar köyüne saldırı yapıldığı, köyde meskûn ahalinin yaşanan hadiselerden dolayı panik ve korku yaşadığı, olayın faillerinin ise asker firarisi Çerkezler olduğu Rus sefaretinden bildirilmiştir.¹⁰⁴ Yapılan tahkikatta Kazaklar köyüne baskın yaparak halkta korku ve endişe yaratan eşkıyaların derdest edilerek tutuklandığı

⁹⁹ a.y.

¹⁰⁰ a.y.

¹⁰¹ BOA. DH. EUM. KLU. 4/10-3.

¹⁰² BOA. HR. İD. 19/18 – BOA. BEO. 3890/291687.

¹⁰³ ARI, a.g.m., s.117

¹⁰⁴ BOA. BEO. 4292/321880

ve haklarında icap eden kanuni soruşturmanın devam ettiği ile bölgeye giden Bandırma Jandarma Komutanının Kazaklar köyü sakinleriyle konuştuğu onları teskin ve tatmin edici sözler söylediği, gerek yerel hükümetin gerek merkezi idarenin kendilerinin huzur ve sükununu temin için azami gayret sarf ettiğini asla infıkaka düşmemeleri gerektiği hususunu ifade etmek suretiyle nasihatte bulunmuş ve bölge sakinlerine moral ve güven aşılamıştır.¹⁰⁵

Kazaklar köyüne yapılan saldırıların Çerkezler tarafından yapılması Kazakların Rus uyruğuna mensup olmaları Çerkezlerin de Rus mezaliminden kaçarak bölgeye yerleştirilen Kafkas halklarından olması hasebiyle bölgede bir çekişme ve çatışma ortamına neden olmuştur. Bu tezimizi destekleyen istikamette Kazaklar, Çerkezlerin baskılarının nedenini bölgeden muhaceret etmek zorunda bırakılmaları olarak yorumlamaktadır. Rusya bölgedeki Kazakların durumlarını mercek altına alarak bir nevi Osmanlı Devleti'ne bölge sakinlerinin hamisi olduğunun mesajını vermektedir. 26 Ekim 1914'te yine Kazaklar köyüne Çerkezler tarafından saldırı ve tecavüz olduğu bu hususla alakalı açıklama beklediklerini belirten bir yazı gönderilmiş ve buna binaen yapılan tahkikatta Kazaklar köyüne Çerkezler tarafından tehdit vaki olduğu haberinin sahil olmadığı bir müddetten beri Manyas havalisinde şekavet icra eden Çerkez Kazım ve birkaç neferi tarafından bir veya iki kez köye gelindiği bunlarda da herhangi bir saldırı ve tecavüzün gerçekleşmediği hatta adı geçen şerir kişinin Edincik nahiyesinin sair köylerine de musallat olduğu ve köy sakinlerinin jandarmanın kifayetsizliğinden dem vurarak şakilerden bizar olduğu belirtilmiştir.¹⁰⁶

1918 yılına geldiğimizde savaşın sonunda bölgede tansiyonun daha da yükseldiği ve o zamana kadar baskın, tehdit ve gasp şeklinde gerçekleşen hadiselerin ölümlü ve yaralamalı eylemlere dönüştüğü ve sonuçları itibarıyla daha feci olaylara evrildiğini görüyoruz. 1918 yılının 20 Şubat'ında yaşanan hadisede yaklaşık 80 kişilik bir çete Manyas'ın Kazaklar köyünü basmış bu esnada köyde bulunan 2 Jandarma neferiyle 2 korucuyu yaralayarak, buldukları malları gasp ettikten sonra bölgenin varlıklı kişilerinden

¹⁰⁵ BOA. BEO. 4292/321880

¹⁰⁶ BOA. DH. EUM. KLU.4/10

fabrikatör Yanut Efendiyi de öldürerek izlerini kaybettirmişlerdir. Çetenin peşine takip müfrezeleri görevlendirilmiş ve durum 5.Ordu Kumandanlığına bildirilmiştir.¹⁰⁷

Kazaklar köyüne yapılan baskınlar ve yaşanan hadiseler gösteriyor ki Manyas Gölü havalisine yerleştirilen Hristiyan Kazaklar bölgeye daha sonra yerleştirilen Çerkez ve Pomaklarla arazi ihtilafları ve buna benzer nedenlerle çatışmaya başlamışlardır. Bölgede savaşla birlikte devlet otoritesinin zayıflaması ve asker firarilerin oluşturduğu çetelerle bu saldırılar daha organize edilerek gerçekleşmiş bir nevi sindirme ve bölge üzerinde hakimiyet kurma savaşına dönüşmüştür. Rus zulmünden kaçan Çerkezlerin bölgedeki Rus uyruklu Don Kazaklarını çeteler marifetiyle hedef almasında da yurtlarını terk etmek zorunda kalmalarının yarattığı travma ve Ruslara karşı duydukları milli kinin tezahürü olma ihtimali mevcuttur. Rusya köyde yaşanan her hadiseye bizzat müdahil olurken Osmanlı Devleti, Rusya'nın bu tutumunu dengeli bir şekilde savuşturmak ve yatıştırmak için köy üzerinde bir güvenlik çemberi kurmuş, kolluk kuvvetleri ile yaşanan hadiselerin takibatı yapılarak Rus sefareti ile vakaların sonuçları paylaşılmıştır. Devletin elinin zayıf oluşu ve savaş şartları nedeniyle imkansızlıklar bölgedeki yetkililerin aleyhinde bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Buna rağmen Osmanlı Devleti kendi vatandaşlarının tamamını savaş şartlarında dahi olsa huzur ve sükununa yönelik azami çabayı sarfetmiştir. Kazaklar köyüne bizzat giderek halka heyecanlı bir nutuk atan ve bölge sakinlerinin devlete yeniden güvenlerini tazeleyen Bandırma Jandarma Kumandanı bunu en güzel şekilde temsil etmektedir.¹⁰⁸

¹⁰⁷ BOA. DH. EUM. 6. Şb. 32/22.

¹⁰⁸ BOA.BEO.4292/321880.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MÜTAREKE DÖNEMİ ASAYİŞ SORUNLARI

1. MÜTAREKE VE MİLLİ MÜCADELE YILLARINDA BANDIRMA'DA ASAYİŞ OLAYLARI (1918-1922)

1.1. İşgal Kuvvetlerinin¹ Karıştığı Asayiş Olayları

Bandırma'nın bulunduğu jeopolitik ve stratejik konum itibarıyla işgal güçleri tarafından bölgede ciddi oranda askeri yığınak ve tahkimat yapılmıştır.² 2 Temmuz 1920 tarihinde gerçekleşen işgal ile birlikte Bandırma tam 2 yıl 2 ay 15 gün sürecek bir işgal dönemi geçirmiştir. İşgalin ilk günlerinden itibaren bölgenin Türk ve İslam nüfusunun milli haysiyetlerini harekete geçirecek eylemlere tevessül eden işgal kuvvetleri ve onlara destek veren bölgenin Gayrimüslim unsurları ile birlik olarak Türk nüfus üzerinde şiddet, baskı ve zulüm uygulayarak yıldırma politikası gütmüştür. Daha işgalin ilk günlerinde Bandırma hükümet konağı ve sair devlet kurumlarına Yunan bayraklarını asmak suretiyle halkın psikolojik ve manevi gücünü kırmak ve moral üstünlüğünü ele geçirmek tarzı siyasetini etkili olarak kullanılmıştır.³ Bu istikamette işgalin hemen ilk günlerinde gerçekleştirilen uygulamalardan biri posta ve telgraf memurlarının görevlerinden alınıp yerlerine Rum ve Ermeni memurların naspedilmesidir.⁴

Bandırma'ya çıkan işgal güçlerini bazı Anzavur milisleri ile yerli Gayrimüslim tebaa (Rum, Ermeni) insan kalabalıkları karşıladı. İşgalden sonra Susurluk bölgesine doğru hareket eden işgal kuvvetleri geride sahile demir atmış harp gemilerini ve bahriyeli askerlerini bıraktı.⁵

¹ Savaşın galip devletleri olan İngiltere, Fransa, İtalya ve Yunanistan'dır.

² Zeki Çevik, Bandırma ve Çevresinde Yunan Mezalimi, **Balıkesir Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü**, s.3

³ BOA. DH. İ.UM. 20/25-14/2., 1 Eylül 1920/1 Eylül 1336.

⁴ BOA. DH. EUM. MB. 214/8.

⁵ a.g.m., s.5

Bütün bu sıkıntılar ve işgaller olurken Bandırma’da mukim olup yaşanan hadiselerle kayıtsız kalmayan vatanseverler de vardı. Bu hamiyetperver ve cesur şahsiyetlerden en önemlisi Bandırma’nın işgaline sessiz kalmayan ve tepki gösteren Çerkez Hasan Bey’dir. Çerkez Hasan Bey’in milli duruşunu hazmedemeyen işgal güçleri Bandırma’da mukim Gayrimüslimlerinde teklif ve tahrikiyle Çerkez Hasan Bey’i Bandırma Liman Meydanında tezyif etmek suretiyle şehit etmişlerdir.⁶ Yine Bandırma’nın önemli ticarethanelerinden Tevekkül Ticarethanesi sahibi Bandırmalı Hacı Bekir oğlu Ömer Bey Yunan kuvvetleri tarafından esir alınmak suretiyle cebren sürgün olarak Yunanistan’a gönderilmiştir.⁷

Mösyö Gilber⁸ Bandırma’ya gelişi ve izlenimleriyle alakalı şöyle söylemektedir; “Bandırma’ya geldiğimizde alınan kararlar ve yetkili Yunan askeriyesinin olağanüstü sorumlusu Fevkalade Komiser İsteryadis ve Yunan Başkomutanı Paraşko Pulos’un ilan ettikleri esaslara tamamen muhalif olarak 2 Temmuz 1920 tarihinde şehre giren Yunan kıtasının hükümet konağını işgal ettiğini ve bunun üstüne bir de Yunan bayrağı çektiğini buna binaen Osmanlı memurlarının merkezde icarla bir bina tuttuklarını ve işlerini bu şekilde yürütmeye çalıştıkları görülmektedir.”

Fevkalade Komiser İsteryadis ve Yunan Başkomutanı Paraşko Pulos’un 9 Temmuz tarihinde şehre girmeleri ile Osmanlı memurlarına dört gün süreyle dairelerine gelmemeleri emredilmiştir. Yunan işgal kuvvetlerinin işgal ettikleri bölgelerde hareket ve işgallerinin geçici olduğunu esas hedeflerinin Kuvayı milliye unsurları olduğunu beyan etmiş olmalarına rağmen işgal süresince sadece Kuvayı milliye ile değil Türk ahaliye tahakküm etmişler ve dahi zulüm, eza ve çile çektirmişlerdir.

Yunan birliklerinin Osmanlı Hükümet Konağına Yunan bandırası çekmesi işgali destekleyen büyük devletlerin takdir ve teveccühüne mazhar olmuşsa da, işgale uğrayan bir devletin milli haysiyetinin ezilmesi ve utancına sebebiyet vermiştir.⁹

⁶ İlhan Selçuk, **Yüzbaşı Selâhattin’in Romanı c.2**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1973, s.54.

⁷ **BOA. HR. İM. 105/72.**

⁸ Bandırma ve çevresindeki asayiş olaylarını incelemek üzere gönderilen müfettiş.

⁹ “T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayın Nu: 30. **Arşiv Belgelerine Göre Balkanlar’da ve Anadolu’da Yunan Mezalimi – II, Anadolu’da Yunan Mezalimi**, Ankara–1996 s.103-105”

İşgal altındaki Bandırma'nın köylerinde yaşayan halklar işgal kuvvetleri ve onları destekleyen Gayrimüslim ahali tarafından pek feci surette muameleye maruz kalmıştır. Buna örnek olarak Bandırma'nın Hamamlı köyüne gelen Yunan işgal askerleri köy halkından zorla ve cebren para alıp, bütün kıymetli eşyalarını da gasp ettikleri halde köy halkını tahkir eden, aşağılayan davranışlarda bulunmuş üstüne namusuna el uzatmaya çalıştıkları on sekiz yaşında bir kızı kendilerine direndiği için iki katlı evin ikinci katından aşağıya atmak suretiyle feci ve dehşet verici bir şekilde öldürmüşlerdir.¹⁰

Bandırma gerek asayiş gerekse de kamu düzeninin sarsılmasından dolayı hırsızlık suçu için çok uygun bir yer halini aldığından Yunanlıların bu suçu askeri güç noktasındaki üstünlükleriyle de birlikte fazlasıyla işlemişlerdir.

Bu zaman zarfında sığır, koyun, keçi gibi hayvanlar, tahıllar, ezcümle akla hayale gelebilecek her türlü mal ve eşya işgal güçlerinin marifeti ve Rumların eşkıyalıkları ile Müslümanlardan gasp edilerek yerli Rumların eline geçmiştir. Bununla birlikte bütün bu zulüm ve işkenceden mağdur ve mustarip Müslümanların mağduriyetlerini anlatacak hiçbir merci bulamamaları ve muhatap alınmamaları da dikkate şayan bir detaydır.¹¹

Bandırma ve civarında yaşanan acı ve feci olaylardan şüphesiz en müessif ve ibretlik olanı Bandırma ve çevresinde halkın malına ve eşyasına el konulduğu, bölgedeki Rumların asırlarca komşuluk ettikleri Türkleri Yunan askerlerinden güç alarak işkence edip katlettikleri ve halkı yağma ettikleri gerçeğidir. Kırk- Elli yıllık tapusu olan arazilerin ve evlerin tapusunun haksız ve mahkemesiz bir şekilde Rumların üzerine geçirildiği, Türk gençlerinin on beş günde bir toplatılarak kendilerine ağır hakaretler edilmek suretiyle elleri arkadan bağlanmış ve ağızlarına değnekler verilmiş bir şekilde yürümeleri değneği düşürenlerin yerden ağızıyla yeniden almaları gibi insan onurunu aşağılayıcı davranışlar göstermişlerdir.¹²

Bu minvalde dönemin en acıklı ve dehşetli hadiselerinden biri de bölgenin önemli adalarından olan Avşa adasında yer alan Araplar Köyü'nün Rumlar tarafından basılıp köy halkının katledilmesi olayıdır. Avşa adasındaki Araplar Köyü'nü basan Rumlar köy ahalisini feci surette katlettiği bilgisi bölgede ticaret ile iştigal eden Hafız Hüsnü Efendi

¹⁰ a.g.e, s.107.

¹¹ a.g.e., s.103-105.

¹² BOA. HR. SYS. 2611/2.

tarafından âcizane bir eda ile haber verilmektedir. Araplar Köyü'nün erkeklerinin katledildiği vahşette geride sadece çocuk ve kadınların kaldığı onlarında her türlü iğrenç saldırıya açık hedef olacak şekilde bıçare bekledikleri acilen ihtiyaçlarına cevap verilmesi gerektiği hususu kaydedilmiştir.¹³

Hadisenin dehşetinden Araplar Köyündeki katliamın sesinin Marmara adasından duyulduğu, çıkan yangın ve dehşet üzerine Karabiga hükumetine haber verildiği, İngiliz torpidosu bölgeye ulaştığında ise yangının halen sürdüğü ve halkın aç sefil bir vaziyette beklediği belirtilmektedir.

Gece bölgeye gelen Yunan müfrezesinin on altı maktulü defnettirdiği halk tarafından teslim edilmeyen birkaç cenazenin ise yakıldığı ifade edilmektedir. Katliamdan kurtulanlar Karabiga'ya sevk edilmiş, Duyun-u Umumiye müdürü Süleyman Bey'de Rum nahiye müdürünün tahrik ve teşvikiyle tenkil edilip hapsedtirilmiştir.¹⁴

İşgal yıllarında bölgede İngiliz ve Yunanlıların propaganda faaliyetleri de yaşattıkları fecaatlerle eşdeğer nitelikte ve harekette cereyan etmiştir. Bölgeyi sadece dışarıdan asker yığmakla ve Rumları paravan olarak kullanmakla elinde tutamayacağını bilen işgal güçleri eli silah tutup eşkıyalık yapan yerli Çerkes unsurlardan faydalanmak istemiştir. Bu minvalde “*Şark-ı Karib (Yakın Doğu) Çerkesleri Te'min-i Hukuk Cemiyeti*”, halk arasındaki ismiyle “*Çerkes Kulüpleri*” kurulmuştur.¹⁵

Bu istikamette bölgeye İngiliz istihbaratından Yüzbaşı Captain Silly gönderilmiştir.¹⁶ Görevi İngiliz Gizli Servisi'nin şubelerini açmak olan Silly, çalışmalarını bölgede yoğunlaştırmıştır. Özellikle bölgenin demografisi göz önüne alınarak işgale destek arayan müstevliler, Rum ve Çerkeslere bölgede bir “İyonya Devleti” diğer adıyla “Asya-i Suğra Devleti” kurma vaadini propaganda aracı olarak kullanmışlardır. İngilizlerin planlarına göre İyonya özerk bir bölge olacak, Rum, Çerkes ve Mustafa Kemal karşıtları da bir savunma livası şeklinde planda yerlerini alacaklardı.¹⁷

¹³ BOA. DH. KMS. 60-2/43.

¹⁴ BOA. HR. SYS. 2625/45.

¹⁵ Ayhan, a.g.e., s. 54-57.

¹⁶ Hüsnü HİMMETOĞLU, *Kurtuluş Savaşında İstanbul ve Yardımları*, c:2, İstanbul, 1975, s.266

¹⁷ Gotthard Jaeschke, *Kurtuluş Savaşı ile İlgili İngiliz Belgeleri*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1991, s.96

Bu dönemde İngiliz Muhipler Cemiyeti (*The Association of the Friends of England in Turkey*) Balıkesir’de bir şube açmıştır. Bu teşebbüsün ardından bir şube de Bandırma’da açılması planlanmış olup bu teşebbüs 6.Fırka kumandanı Miralay Kazım Özalp tarafından men edilmiştir.¹⁸

İşgal kuvvetleri tarafından işgal edilen bölgelerde yaratılan tedhiş ortamı ile birlikte bazı taşkınlıklar da görülmüş, bu durumdan hem sivil halk hem de resmi kurumlar maddi ve manevi zararlar görmüştür. Buna örnek olacak bir hadisede Bandırma’da yaşanmış, işgal askerleri tarafından Balıkesir ve Bandırma’da devlet kurumlarına girilmiş ve Türk ordusuna ait olduğu zannıyla depolardan mal çıkarılmıştır. Bandırma’da vuku bulan hadisede Ziraat Müdürlüğünün deposu basılmış esasında Ziraat müdürlüğü ve Ziraat Bankasına ait olan fakat askerin olduğu zannıyla aşağıda türü ve adedi belirtilen aletlere el koyulmuştur.¹⁹

Tablo 3. 1. Ziraat Depolarından Çalınan Aletlerin

Ürün Cinsi	Miktar
Kullanılmış Çuval	296
Tahta	26
Lala Tahtası	20
-	-
Çinko Levha	1765
El konulmuş Kürek	152
Arsenik Sütü İçeren Varil	9
? İçeriğiyle Dolu Sandık	2
Polarizatör	8
Balası	1

Kaynak: BOA. DH. İ.EUM. 20/14-3

İşgal kuvvetlerinin taşkınlıkları sadece askeri unsurları hedef alan ve güvenlik merkezli taşkınlıklar değil bölgede yaşayan Müslüman ahalinin hissiyatını rencide edecek

¹⁸ Şerafettin Turan, "**Kurtuluş Savaşında Kongreler**", Cumhuriyetin 50. Yıldönümü Semineri; Ankara, 1975, S. 150; Mustafa Salman, **Balıkesir Tarihi, Coğrafyası**, Balıkesir, 1957, s. 48.

¹⁹ **BOA, DH. İ.UM, 20-14-6.**

şekilde de tezahür etmiştir. Erdek'in Paşalimanı karyesinde Fransız işgal güçlerine ait askerler Merkez Camii İmamı Mehmet Emin Efendi'yi derdest ederek önüne saman koymak suretiyle istihfaf ile yirmi dört saat hapsedmişler ve darp ve cerh ile işkence etmişlerdir. Bununla da yetinmeyen işgal güçleri İslam nüfusunun dini hissiyatlarını rencide edecek şekilde İslam mabedinin halı ve kilimleri çalmışlar, duvarlarında asılı olan mukaddes ve muhterem İslam büyüklerinin esmasının olduğu hatları sökmüşler, pencerelerini parçalamışlardır. Camide bulunan iki adet Kuran-ı Kerim'i parça parça eden işgal askerleri Paşalimanı karyesinin Vori köyünde de Kur'an-ı Kerim'e teessüf edici saygısızlıklar irtikap ederek caminin minarelerine çıkmak suretiyle Ezanı Muhammedi ile alay ederek ezanı taklit etmişlerdir.²⁰ Bu tahrik edici ve milli gururu ayaklar altına alan yakışsız ve saygısız davranışlardan müteessir olan ve milli kinleri galeyana gelen bazı İslam unsurları çeteler oluşturarak Fransız askerlerine karşı misilleme yapmak istemişlerdir. Bu çetelere yapılan operasyonlarda yaklaşık kırk kişide silah bulunmuş ve bunların üç tanesi tevkif edilmiştir.²¹

Fransız askerlerinin Paşalimanı nahiyesinde işlediği cürümler bunlarla sınırlı değildir. Bandırma'dan Paşa Limanına gitmekte olan İbrahim Kaptan'ın kayığı Fransız askerleri tarafından baskın yemiş ve 16900 liralık yiyecek maddesi ile Paşalimanı Vori karyesinden Mustafa Efendi'nin de 13000 lira kıymetinde öküzü parası ödenmeksizin gasp edilmiştir.²²

Savaşın sonlarına doğru Osmanlı Devleti'nin müttefiki olan Almanya'ya ait askeri varlığa karşı Bandırma'da eşkıyaların saldırı hazırlığı içerisinde olduğu haber alınmıştır. Bandırma'daki eşkıyaların Bandırma Limanında bulunan Alman askerlerine yönelik; *"Almanlar burada daha ne duruyorlar, Yarın def olsunlar. Eğer burayı terk etmezlerse kafalarını keseceğiz."* Şeklinde tehditte bulundukları haber alınmıştır. Bununla alakalı Dâhiliye Nezareti Emniyet Genel Müdürlüğü tarafından Karesi mutasarrıflığına geçilen emirde ihbar alınan saldırıya karşı gerekli tedbirlerin alınması suretiyle böyle bir olayın zuhurunun kesinlikle önüne geçilmesi emredilmiştir.²³

²⁰ BOA., BEO., SYS., 34/54-7.

²¹ BOA., DH., ŞFR., 98/227.

²² BOA., DH., ŞFR., 626/14.

²³ BOA, DH. EUM.6.Şb, 45-45

İşgal kuvvetlerinin özellikle Yunan birliklerinin bölgede yaptıkları taşkınlıklar ve keyfi uygulamalar oldukça fazladır. Balıkesir'e doğru ticaret maksadıyla yola çıkan İhtiyat Mülazım Alayından emekli Mehmet Muhsin Efendi Bandırma'da yolculuk için gerekli olan ehliyeti haiz olduğu her türlü usul ve kurala uyduğu halde Yunanlılar tarafından tutuklanmış ve hakkında tahkikat başlatılmıştır.²⁴ Bunun üzerine resmi makamlarca girişimler başlatılmış İngiltere, Fransa ve İtalya fevkalade komiserlikleri nezdinde teşebbüste bulunulmuştur. Mehmet Muhsin Efendi'nin Yunanlıların yaptıkları tahkikatta da herhangi bir şüpheli durumuna rastlanmadığından hareketle serbest bırakılması istenmiştir.²⁵ Buna benzer başka bir hadise de Bandırma-İzmir seferini yapan Emanet Postası trenine karşı yapılan usulsüz ve sebepsiz tecavüz ve müdahaledir. Bölgenin işgal edilmesiyle her alanda varlıklarını silah ve güç yoluyla göstermek isteyen Yunan askerleri her türlü fırsatı kollamışlar ve uluslararası hukuku çiğnemek suretiyle birçok suçun içine bulaşmışlardır. Durdurulan trende aramalar yapan ve hareket etmesine mani olan Yunan neferlerinin bu tavrının duyulması üzerine tahkikat başlatılmış İngiliz, Fransız ve İtalyan fevkalade komiserliklerine bilgi verilmiştir.²⁶ Yine benzer bir hadise de işgal öncesinde Bandırma'ya bağlı Manyas Nahiye Müdürü olarak görev yapan Cemil Bey'in kendisinden uzun müddet haber alınamaması üzerine yapılan müracaatta Cemil Bey'in Yunanlılar tarafından tutuklandığı bir süre Bandırma'da mahpus kaldığı, daha sonra İstanbul'a sevk edildiği anlaşılmıştır.²⁷ Bu muhtelif vakalar gösteriyor ki, devletin işgal altında olan topraklarında yaşanan sorunlara müdahale gücü artık yoktur. Yunan askerleri Bandırma ve çevresinde her türlü serbestliğe ve taşkınlığa meyyal iken bu durumun hakemliği ise bölgede bulunan İngiltere, Fransa ve İtalya komiserlerine tevdi edilmiştir. Osmanlı Devleti'nin kendi topraklarında ricacı konumunda çaresiz olduğu görülmektedir.

1921 yılında Bandırma'dan Gönen'e doğru hareket eden Ermeni ve Rumlardan oluşan yolcular Gönen Çalıoba mevkiinde Arnavut ve Çerkezlerden müteşekkil eşkıya çetesi ile karşılaşır. Çete mensupları yolcuları soyarken o esnada bir mahkûmu sevk etmekle görevli altı kişilik Yunan Müfrezesi görünür ve eşkıya ile çatışma başlar. Bu

²⁴ BOA, (Hariciye; SYS/34-54-5)

²⁵ BOA, (Hariciye; SYS/34-54-5) 4672/350354/2

²⁶ BOA. DH. EUM.AYŞ., 75-94.

²⁷ BOA. DH. EUM. AYŞ. 62-42.

müsademedede sivillerden dört Rum iki Ermeni ile Üç İslam ve Üçte Yunan neferi maktul düşer. Haberin Bandırma'ya ulaşmasıyla Gayri müslimler arasında bazı dedikodular ve gaileler baş gösterir. Öldürülen sivil Ermeni ve Rumlardan sebep hedefin kendileri olduğu yönünde bir görüş hakim olur. Bu arada Ermeni Kilisesinde toplantılar düzenlenir ve protesto mitingi yapma planları yapılır. Bu durumdan haberdar olan Kaymakam ve Bandırma Tabur Komutanı Bandırma'da ki işgal komutanlığı ile irtibata geçerek bu mitingi iptal ettirir. Öldürülen sivillerin ertesi gün Bandırma'ya getirilmesi ile şehirde yaşayan Gayrimüslimler kiliselere akın eder. O gün dükkanlar açılmaz. Şehirde gergin bir hava vardır. Maktuller adına matem ilan edilir ve kiliseler çanlarını çalar. Bu hadiselerden habersiz dükkanını açmaya gelen ve sarhoş olan Ömer Köylü muhtar Ahmet Ağa'nın oğlu ile refikinin üzerinde kama bulunması üzerine adı geçen kişilere Ermenilerin hücumu vaki olmuş ortam tam anlamıyla barut fıçısına dönmüştür. Bunun üzerine Yunan askerleri üzerinden kama çıkan İslam ahalisini derdest etmiş galeyana gelen Gayrimüslim ahaliyi de teskin etmişlerse de Yunan komutanın tarafgir bir şekilde İslam ahalişi üzerinde arama yapılması talimatı ile camii, tekke ve mekteplerde dahil pek çok silah mermisi, fişek, mavzer ve kama bulunmuş ve çetecilerle münasebet ve iştiraki olduğu zannıyla seksen beş kişi de derdest edilmiştir.²⁸ Bu olaylar karşısında Bandırma'da yaşayan Müslüman ahaliye karşı zalimane davranış ve saldırılar içine girmesi istihbarat edilmiş ve olaylarla ilgili resmi kanallardan tahkikat ve açıklama istenmiştir.²⁹ Yaşanan hadiselerden de anlaşılacağı üzere özellikle işgal sonrası bölge adeta barut fıçısıdır. En küçük kıskırtma, kasıtlı bir saldırı küçük veya büyük bir soygun veya eylem büyük olaylar doğurmaktadır. Özellikle bölgenin demografik yapısı ve işgal ile birlikte Gayrimüslimlerin sert bir biçimde işgal güçlerinin safında yer alması hatta bu noktada daha da ileri giderek işgal güçlerinin saflarında gönüllü asker olarak bulunmak suretiyle Türklerden intikam alma istekleri bölgedeki stres ve gerginliği had safhaya çıkarmıştır.

Bölgenin işgal altında olması yaşanan hadiselerin çözümünde ve araştırılmasında farklı güç merkezlerini sorumlu ve girift bir alanın içine dâhil etmektedir. İki ecnebi vatandaşın kavgasında hadiseye karışan Yunan ve İtalyan uyruklu şahısların haklarında

²⁸ BOA. DH. EUM. AYŞ. 50/6.

²⁹ BOA. DH. EUM. AYŞ. 48/4.

yapılacak tahkikatta ülkelerin temsilcilikleri ile Osmanlı resmi kurumları arasında uzun yazışmalar yaşanmıştır. Bandırma’da Yunan tebaasından olan meyhaneci Nikola ile İtalyan tebaasından Josef arasında eski hükümet konağının yanındaki bir gazinoda meydana gelen kavgasında kaçan müşteriler tarafından otuz lira kırılan eşyalar üzerinden de bir iki lira kadar zarar olduğundan meydana gelen zararın Josef’ten tahsil edilmesine dair Dâhiliye Nezaretinden müsaade istenmiştir.³⁰

İşgal güçleri tarafından Bandırma’da maddi hasar bırakan birçok saldırı gerçekleşmiştir. Bu saldırılar işgal askerleri tarafından sahada işlendiği gibi bazen de hava saldırılarıyla meydana gelmiştir. Bu noktada işgal güçlerinin hiçbir uluslararası hukuk kaidesini tanımadığı, her türlü kanunsuz ve vicdana mugayir eyleme isticar etmekten geri durmadığı açıktır. Bandırma semalarında havalanan işgal güçlerine ait savaş uçağı hedef gözetmeksizin Bandırma’daki yerleşim yerlerini bombalamış, attığı sekiz bombadan 4’ü tamamen 3’ü ise kısmen isabet ederek maddi hasara neden olmuştur. O dönemin şartlarında yapılan tahkikatta maddi hasarın 1000 lira raddelerinde olduğu ifade edilmektedir.³¹ İşgal güçleri tarafından gerçekleştirilen bir başka hava saldırısı ise gece yarısı meydana gelmiş, savaş uçağı şehir merkezini bombalamış, 2 dükkân tamamen kullanılmaz hale gelirken 2 dükkânında kısmen hasar aldığı bildirilmiştir.³²

İşgal güçleri Bandırma ve çevresini işgal ettiği süre zarfında olduğu gibi bölgeyi terk ederken de arkasında feci bir manzara bırakarak ayrılmıştır. 17 Eylül 1922 tarihinde Bandırma’dan çıkarılan işgal kuvvetleri bölgeyi terk ederken ne kadar ev, ahır ve taşınmaz varsa yakmış yıkmış ve Bandırma’da büyük bir yangına da neden olmuştur. Bu yangın Bandırma ve Marmara havalisinde etkili olarak birçok vatandaşımızı evsiz yurtsuz bırakmıştır. Bunun üzerine devlet gerekli önlemleri almak suretiyle evsiz kalan biçarelerin ihtiyaçlarına yönelik acil atılması gereken adımları hayata geçirmiştir.³³

³⁰ BOA. DH. İ.UM. EK. 50/117.

³¹ BOA, DH, EUM, 6.Şb/ 19-22.

³² BOA, DH, EUM, 6.Şb./18-63.

³³ Cumhuriyet Arşivi., 272-0-0-11 / 16 - 62 - 11

1.1.1. Anzavur Ahmet İsyani ve Bandırma’da Yaşanan Asayiş Olayları

Anzavur Ahmet aslen Kafkasyalı Ançok isimli Adige ailesine mensup Çerkes kökenli bir asker olup Biga’lıdır.³⁴ Aile 1864 yılındaki Çerkes sürgününde Türkiye’ye gelmiştir. Anzavur kız kardeşinin Abdülhamid Han’ın Yıldız Sarayında cariye olarak bulunması sebebiyle okuma yazma bilmemesine rağmen Jandarma zabıtlığına, daha sonra İstanbul- Bakırköy Jandarma Karakol Komutanlığına getirildi. Görevinde birtakım aksaklıklar ve suiistimaller nedeniyle Konya’ya sürgün edildi. Daha sonra Kütahya mutasarrıflığına getirildi.³⁵

II. Meşrutiyetten sonra “Aydın Kuvayı Takibiye ve Çakırcalı’nın Tenkiline Kumandan” olarak nasedildi. Vazifelerinden ötürü Sultan Reşat tarafından kılıç ile ödüllendirildi.³⁶ Anzavur Harbiyeli değil alaylı bir asker olduğu halde Binbaşı rütbesindeyken ordudan emekli olarak Biga’ya yerleşti ve Birinci Dünya Savaşı yıllarında Biga’da ikamet etti. Birinci Dünya Savaşından sonra Bursa, Çanakkale ve Balıkesir Jandarma Bölge Komutanlığı ile İzmit Mutasarrıflığı görevlerine getirildi.

1919 tarihlerinde Balıkesir bölgesinde Kuvayı Milliye unsurlarına karşı girişimlerde bulunan Anzavur 1921 yılında Biga’nın Adliye köyünde Çiftlikköylü Mehmet Efe tarafından öldürülmüştür. Mezarı Biga’nın Buzağılık (Cihadiye) Köyüne defnedilmiştir.³⁷

Anzavur ’un sebep olduğu asayiş olaylarından en çok etkilenen yerler Bursa, Balıkesir ve Çanakkale bölgeleridir.

Anzavur Ahmet’in kendisine destek bulmak için sıkça geldiği yerlerden biri Manyas’tır. Bu minvalde Manyas bölgesine gelen hakkındaki olumsuz kanaate rağmen Kuvayı Milliye’ye karşı düşman bir ordu kurup bölgedeki seçimlere muhalefet ve engel olmak, gerekirse bu cihette silah kullanmak, iradelerine karşı duranları icap ederse ortadan kaldırmak maksadını taşıdığı belirtilmektedir. Anzavur’un bölgede hayvan

³⁴ Sefer E. Berzeg, **Türkiye Kurtuluş Savaşı’nda Çerkes Göçmenleri**, c. II, Nart Yayıncılık, İstanbul, 1990, s. 15.

³⁵ Mert, Özcan, Anzavur Ayaklanmasına dair İlk Belgeler, **Belleten Dergisi**, S.217, 1992, s.847-856; Zühtü Güven, **Anzavur İsyani, İstiklal Harbi Hatıralarından Acı Bir Safha**, Ankara 1965, s. 41-42; Uluğ İğdemir, **Biga Ayaklanması ve Anzavur Olayları (Günlük Anılar)**, Ankara 1973, s. 91.

³⁶ Özcan, a.y, s 847-962

³⁷ Güven, a.g.e. s.97-98

koşusu bahanesiyle bulunduğu ve bu suretle etrafına adam topladığı bildirilmektedir. Anzavur'un memleketin asayişini bozan bu tavır ve davranışları halk arasında korku ve heyecana sebep olduğu ancak Bandırma'da bulunan askeri gücün Anzavur'un emeline ulaşmasına engel olacağı, bununla beraber onun daha rahat hareket edeceği bölgenin Gönen ve havalisi olduğu ifade edilmektedir.³⁸

Dâhiliye Nezaretinden Bandırma ve Gönen Kaymakamlıklarına çekilen cevabi yazıda ise eski İzmir mutasarrıfı Ahmet Anzavur'un bölgede milli harekete karşı eylemlere giriştiğinin haber alındığının, ülkece geçilen cenderenin nezaketi ve hassasiyeti dolayısıyla bu tür eylemlerde bulunanların tarih boyunca nefretle anılacağı bildirilmiştir. Milletin tek vücut olmasının önemi ve millet fertlerinin arasında nifak sokanlara prim verilmemesi önemle vurgulanmış bu nevi teşebbüslerle sürece zarar verenlerin muhakkak cezalandırılması kati surette emredilmiştir.³⁹

Anzavur'un bölgeye gelişlerine binaen Bandırma Kaymakamlığına çekilen şifreli telgrafta, Ahmet Anzavurun padişah namına bölgeye geldiğini söylediği ve vatanın selameti için çalıştığı izlenimi verdiği belirtilerek zaten herkesin padişahın etrafında kenetlendiği ve bir arada olduğu, Anzavur'un bu beyanlarının kamuoyunu yanıltmak ve kandırmaktan öte bir anlam taşımadığı belirtilmiştir. Ahmet Anzavur'un Manyas halkının davetine binaen bölgeye geldiğini ifadeden hareketle bahse konu davetin yapıp yapılmadığı, yapıldıysa kimler tarafından gerçekleştirildiği hususunun ivedi araştırılması istenmiştir.⁴⁰

Dâhiliye Nezaretinden Sadaret makamına çekilen çok gizli belgede ise Karesi Milli Hareketi üyesinden Hamdi Bey'in⁴¹ Anzavur'u sıkıştırdığı ve maiyetini dağıttığı Anzavur'un ise kaçtığı belirtilmektedir. Bununla beraber Çine rüesasından on altı kişinin yakalandığı, Anzavur Ahmet'in suç ortağı Hamdi Paşa ve yaveri Yüzbaşı Kemal Bey'inde Bandırma'da bir çiftlikte yakalandığı rapor edilmektedir.⁴²

³⁸ BOA. BEO. 345.166, lef: 2/1-2.

³⁹ BOA., BEO., nu.345.166, lef: 3/2.

⁴⁰ BOA., BEO., nu. 345.166, lef: 4/1.

⁴¹ Köprülülü Hamdi Bey (1888-1920) Sabık Edremit Kaymakamı. Kuvayı Milliye'nin kurulup gelişmesinde büyük fedakârlıkları olmuş, Anzavur'un yakalanması için yapılan Akbaş Cephaneliği baskınında şehit düşmüştür.

⁴² BOA., BEO., nu. 345.166, lef:5.

Karesi Mutasarrıflığından Dâhiliye Nezareti Özel Kalemine çekilen bir belgede de, Anzavur Bey'in eylemlerinin arttığı hatta Bandırma Kaymakamlığınca çekilen telgrafta belirtildiği üzere Kestel Karyesinden Bandırma'ya sevk olan zahirenin şehre girişine engel olduğu ve ertelenmesine dahi sebep verdiği belirtilmektedir.⁴³

12 Kasım 1919 tarihli Karesi Mutasarrıflığının şifreli telgrafında Ahmet Anzavur'un maiyetinde bulunan Çerkes Şah İsmail'in⁴⁴ Manyas ve çevresini silahlı eşkıyaları ile bastıkları, Çolak Ahmet'inde dört yüz silahlı eşkıya ile Bandırma'ya bağlı Aksakal karyesine gelerek "Ahmet Anzavur'un emriyle geldiğini" söylediği geçmektedir. Çolak Ahmet'in Aksakal ve Doğa karyelerinden üç beygir çaldıklarını yine Aksakal Karakolundaki jandarmalara yakın zamanda Karacabey'i basacaklarını ve bu minvalde kendilerine yardım etmelerini aksi takdirde silahlarını alıp götüreceklerini, Uluabad ve Bandırma Kaymakamlığında görevli askerlerin Anzavur Ahmet ve adamlarınca etraflarının sarıldığı, iki askerın eşkıyaca alıkondduğu, diğer askerın terhis edildiği ve Mülazım Mehmet Efendi adında bir zabitin Anzavur tarafından Manyas'a götürülmüştür. Bunun için gerekli takviyeler yapılarak Anzavurun peşine düşülmesi; yoksa Anzavurun daha büyük olaylara sebep olacağı, bu noktada durumun On dördüncü Kolordu Komutanlığına da haber verilmesi ve vaziyetin Harbiye Nezaretine bildirilmesi istenmiştir.⁴⁵

Bir başka belgede Ahmet Anzavur'un Bandırma'dan Karesi'ye gitmekte olan yedi araba top mermisini ve bu arabalarda görevli memurları zapt ederek Demirkapı Karyesine götürdüğü bildirilmektedir.⁴⁶

Anzavur Ahmet'in Bandırma ve çevresinde asayiş bozacak bazı teşebbüslerde bulunacağı Bandırma Kaymakamlığınca bildirildiğinden hareketle yeni bir hadiseye meydan verilmemesi, gerekli askeri tedbirlerin alınması ve asilerin şiddetli takipleri dâhil her türlü sebeplere sıkıca sarılmaları emrolunmuştur.⁴⁷

Gittiği yerlerde halka kendisini vazifeli olarak takdim eden Anzavur, avanesiyle birlikte Susurluk'ta da aynı yöntemi izlemiştir. Otuz kadar şakisiyle şehre giren Anzavur

⁴³ BOA., BEO., nu. 345.166, lef: 6/1.

⁴⁴ Sultan Vahdettin'in saray muhafızı Çerkes Miralay Zeki Bey'in eniştesidir.

⁴⁵ BOA. BEO. 345.166, lef: 7/1.

⁴⁶ BOA. BEO. 345.166, lef: 9/3.

⁴⁷ BOA. BEO. 345.166, lef: 14.

nahiyede asker firarisi 3 Jandarmanın silahlarını almak suretiyle kaza hapishanesini basmış ve mahpusları serbest bırakarak yol üzerindeki gayrı müslim nakliye kıtaatının hayvanlarını ve eşyalarının bir kısmını gasp etmiştir. Daha sonra şehir merkezine yönelen Anzavur nezaret altında bulunan 3 zanlıyı da serbest bırakarak şehirde adeta terör estirmiştir.⁴⁸

Ahmet Anzavur'un 4 Nisan'da Gönen ve Bandırma'ya yönelik saldırıları sonucunda bu iki şehir düşmüştür. Anzavur'un bu şehirlere girmesiyle halkta korku ve panik baş göstermiş bununla birlikte bazı resmi kurum binalarında zayıat oluşmuştur.⁴⁹ Buna örnek olarak Gönen'e giren Anzavur ve adamlarının bölgede yarattığı tedhiş ortamı ve Nüfus İdaresinde meydana getirdiği zayıat şöyledir;

Tablo 3.2. Anzavur ve Adamlarının Gönen Nüfus İdaresinde Sebep Oldukları Zayıat

Zayıat	Adet	Kuruş
Ahmet Anzavur'un zimmetine aldığı		45
Masanın kilidi kırılmış ve tamiri için		150
Perde Kornişi	1	200
Perde	1	150
Büyük Masa Anahtarı	1	50
İskemle	2	600
Eski Hokka	2	200
Oda Kapısı Kildi	1	100
Dolap Kilidi	1	50
Pencere Camı	1	100
-	1	50

Kaynak: BOA. DH. SN. THR. 87/34

⁴⁸ BOA. DH. ŞFR. 104/153.

⁴⁹ BOA. DH. SN. THR. 87/34

Anzavur'un bölgedeki faaliyetleri ve etrafına topladığı taraftarları üzerinden çok tehlikeli bazı olaylar meydana gelmiştir. Türklük ve Çerkezlik ihtilafı şeklinde cereyan edecek hadiseler işgal altında bulunan toprakların işgale karşı kıyama kalkmış halklarını karşı karşıya getirmiş bölgede tansiyonu yükselten etkenlerden biri olmuştur. Anzavur'un 60 kadar avanesiyle Gönen'in Sebzi Karyesine gelmiş ve Anzavur'un üzerine bölgedeki Kuvayı Milliye birlikleri sevk edilmiştir. Biga'dan gelen bu Kuvayı Milliye birliklerinin başında Suphi ve Hasan namlarında iki eşkıya vardır. Bunlar Anzavur aleyhinde duracakları yerde Anzavur'a hizmet etmek suretiyle işlenen suça ortak olmuşlardır. Hadise bölgedeki Arnavut eşkıya grupları ile Türkler arasında bu gruplara karşı husumeti derinleştirmiş bazı Çerkez köyleri basılmak suretiyle ve intikam hissiyle bir Türklük ve Çerkezlik meselesine dönüşmüştür. Bunun üzerine bölgede bulunan 14.Kolordu durumu resmi makamlara bildirmiştir. Dâhiye Nezaretinden çekilen şifreli emirde bölgenin demografik yapısı göz önüne alınmak şartıyla meselenin sorumluluk taşımayan çeteler tarafından kışkırtıldığı ve Anzavur'un etrafına toplanan bu çetelerin öteden beri aynı şekilde hareket ettiği belirtilmiştir. Bu sorunun çözümün bu gayri mesul çetelerin derhal dağıtılması ve hükümet görevlilerinin tarafsızlık ilkesi ile hareket ederek kudretini bölgede asayiş temine muvaffak olacak şekilde göstermesiyle mümkün olacağı ifade edilmiştir. Bununla beraber şayet hadiseler devam eder ve gerginlik yatışmazsa bir nasihat heyeti oluşturulması suretiyle bölge halklarına nutuklar çekilmesi, aklı selimin galip gelerek sorunun çatışmaya dönüşmeden kolaylık ve sakinlikle çözümü sağlanması istenmiştir.⁵⁰

Bu duruma benzer bir hadisede Gönen'de meydana gelmiştir. Eşkıya Darıcalı Hasan'a ait hayvanların takip müfrezeleri tarafından alınmasını Çerkezlere karşı bir husumet olarak addeden ve başlarında Şevket olduğu halde toplanarak silahlı bir şekilde çarpışmalar sonucu maddi zayıat olduğu dağılan grupların daha sonra yeniden toplanarak bir hissi intikam içinde olduğu belirtilmiştir. Bu hal üzerine bölgede bulunan Mirliya Ahmet Fevzi Paşa devreye girmiş taraflara nasihatte bulunmuş ve failleri dağıtmıştır. Buna binaen Ahmet Anzavur yanında on beş kişi olduğu halde kaçmıştır.⁵¹

⁵⁰ BOA. DH. ŞFR. 105/110.

⁵¹ BOA. DH. EUM. AYŞ. 28/48.

Ahmet Anzavur'un bölgedeki isyanları ve faaliyetlerinin şüphesiz en derin ve sarsıcı etkisi bölge halklarını birbirine düşürecek nifak ve şikak tohumları bırakmış olmasıdır. Bu bağlamda Anzavur her ne kadar yanına Çerkez köylerinden taraftar toplasa da halk nezdinde bir Türklük ve Çerkezlik sorunu yaratacak eylemler içine girirse de, bölgede mukim kahir ekseriyetin milletin milli mücadelesine taraf olduğu ve zamanla Milli Mücadeleye tamamen destek olmak üzere birleştiği görülmektedir.

Anzavur'un bölgede gerek İngilizlerle ve işgal güçleriyle ve gerekse de işgal ettiği bölgedeki eşkıya kırıntıları marifetiyle ittifak etmediği gayri milli unsur neredeyse kalmamıştır. Bu bapta 1920 yılında Kapıdağı havalisine geçen Anzavur Rum eşkıya İstavri Kirçaki safına dahil olmuş ve bu hareketi istihbarat edilmiştir.⁵²

Anzavur'un bu denli hırsıyla bölgeyi kana bulaması, haddi zatında zaten dağılmış olan otoriten kaynaklı başıbozukluğu daha da derinleştirecek eylemlere tevessül etmesi, Kuvayı Milliye efradına karşı şiddetli tutumu ve bunu padişaha, İslam'a hizmet sloganıyla meşrulaştırmaya çalışması zaten psikolojik olarak mağlup bir devletin asli unsuru olmanın ezikliği içinde olan halkta irade kırıklığı ve psikolojik harbe karşı moral kaybının mukavemetsizliğini yüklemiştir. Yapılan propagandalar, edilen nutuklar, irat edilen sözler karşısında halk ister istemez önce can, mal ve ırz güvenliğini düşünerek güce meyyal davranışlar sergilemişse de kalben yurdun işgalinin yıkık ve virane dünyası içindedir. Anzavur'un 16 Nisan'da Çerkez Ethem'e mağlup olmasıyla biten isyanları sonucunda bölgede ardından adı ihanet ile eşdeğer bir ibret levhası bırakmıştır.

1.2. Devlet Memurlarının Karıştığı Asayiş Olayları

Bandırma'da suç oranları ve türlerini incelediğimiz 1914-1922 yılları arasında en göze çarpan ve kayıtlara yansıyan suç türlerinden biri de devlet memurlarının ve güvenlik güçlerinin karıştığı asayiş olaylarıdır.

Eşkıyalığın halk nazarında bir statü gibi algılandığı ve yerleşik kanaate dönüştüğü, merkezi ve yerel otoritenin zayıfladığı bir dönemde bu suçu irtikâp eden veya meyledenlerle gerek mücadele sahasında gerek yakalanması ve sonrasında; muhatap olan devlet ricalinin adı bir şekilde iltimasa veya görevi kötüye kullanmaya karışmıştır. Bununla ilgili suçlu olmadıkları ispat olunan vazifelilerin mahkemece aklandığını suça

⁵² BOA. DH. ŞFR.656/100.

ortak olanların ise vazifelerinden alındıklarını görmekteyiz. Bu müdahale ve mücadelelerde bazen aşırı şiddet bazen göz yumma gibi durumlar görülmektedir. Mihaliçli Kazım ile arkadaşının Bandırma’da kaldıkları evde Jandarmalar tarafından abluka altına alındıkları esnada yaşanan çatışmada bir kişinin ölümüne sebebiyet verildiği bildirilmiştir. Hadiseye dair suiistimal veya ihmal varsa araştırılarak gerekli tahkikatın yapılmasının istendiğini görülmektedir.⁵³

Bazı hadiselerde ihmal ihtimali aransa da bazı suçların açıkça ve kasten gerçekleştiği de görülmüştür. Buna örnek olarak askerlerin bazılarının halka eziyet ve baskı yaptığı, yaşananların bölge ahalisi tarafından yetkililere arzuhal olarak iletildiğini görmekteyiz. Bu minvalde kendisine takip kumandanı süsü veren Yüzbaşı Mustafa Efendi hakkında Manyas ve köylerinde bu tür bir cürme teşebbüs ettiği, Bandırma’nın Manyas nahiyesinin sakinlerinin şikâyetlerinden anlaşılmış olup, durumun mahiyetinin araştırılması istenmiştir.⁵⁴ Devletin verdiği sorumluluğu suiistimal eden devlet memurlarının suçu işleme saiki birçok sebebe yaslanmaktadır. Bunda Gayrimüslimlerle yaşanan gerginliklerin de payı büyüktür. Yortu münasebetiyle Erdek’e gitmekte olan Artin Vahan’ın Polis memurlarından Hafız Hamdi ve İbrahim Hakkı tarafından darp edilmesi bu duruma örnektir. Yaşanan vaka ile ilgili rapor tutulmuş, şikâyet üzerine olaya adı karışan vazifeliler hakkında soruşturma başlatılmıştır.⁵⁵

Bu dönemde güvenlik ve asayiş işlerinden sorumluluk taşıyıp görevi ihmal ya da sorumluluk sahasının dışına taşıran eylemlerde vuku bulmuştur. Birinci Dünya Savaşı devam ederken meydana gelen iç karışıklıklara binaen bazı Gayrimüslim yerleşim yerleri boşaltılmış ve güvenlik tedbirleri alınmıştır. Bunun örneklerini Bandırma’da da görmekteyiz. Bu dâhile (içeri) kısımlara göç ettirilme işlemleri esnasında vazifelerinde suiistimal görülen (Rum muhacirlere ait hayvan, mal vesair kıymetli malı alıkoyma) Kaymakam Haydar Efendi, Bandırma Mal Müdürü, Polis Memuru Süleyman, Belediye Başkanı Hasip Efendi ve Perema (Karşıyaka) Karakol Komutanı Hasan Onbaşı

⁵³ BOA. DH. ŞFR. 48/243.

⁵⁴ BOA. DH. EUM. KLU.1/5.

⁵⁵ BOA. DH. EUM. EMN. 56/11.

vazifelerinden azledilmişlerdir. Boşalan kaymakamlık makamına ise Yedinci Fırka Ahz-ı Kalemi Reisi Rıfat Bey ileri memuriyet olarak atanmıştır.⁵⁶

Bu tarz suiistimaller sonucunda bölgede yaşayan Gayrimüslimlerin hayatlarından ve hukuklarından doğan haklarıyla işgal devletleri bizzat ilgilenmiştir. Rum muhacirlerin durumunu tetkik etmek, yaşanan aksaklıkları yerinde görmek ve bölge halkıyla buluşmak üzere Marmara Adası, Paşalimanı Adası ve Bandırma sorumluluk sahasına bir İngiliz Yüzbaşı görevlendirilmiştir.⁵⁷

Yaşanılan bu duruma örnek olarak Bandırma’da birçok isyan ve şikayet suçundan zanlı olan şahısları sorgusuz sualsiz serbest bıraktıkları ortaya çıkan Bandırma Savcısı Tahsin Bey ve Sorgu Hâkimi Ahmet Bey, Dersaadet İstinaf Müddei Umumisince yapılan tahkikat neticesinde memuriyetten el çektirilmişlerdir. Adı geçen kişiler hakkında yapılan tahkikat sonucunda eşkıyalık suçundan maznun Şevket’in hapisshaneden firarı ve yakalanarak Biga’ya sevki esnasında tekrar firar etmesinde ise bir dâhillerinin olmadığı anlaşılmaktadır.

Tutulan raporda Bandırma Savcısı Tahsin Efendinin işlediği cürmün eşkıyalara cesaret vereceği ve bundan sonra işlenecek suçların da önünü açacağı belirtilmektedir. Bilirkişi raporundaki şu ifade devlet işini üstlenenlerin ne denli önemli ve hassas bir vazife ifa ettiklerinin veciz bir ifadesidir; “ *İsmiyle müsemma olması lazım gelen bir adliye memurunun bu tür işlere karışması çok gariptir.* ”⁵⁸

Adaletin tesisi hususunda görev yapan memurların adaletsizliğe, suça ve suçluya gösterdikleri iltimas ve ayrıcalık her dönemde feci ve kötü sonuçlar doğurmakta; devlete ve adalete güveni sarsmaktadır.

Bu olayda en calibi dikkat husus eşkıyayı takip ve tenkile memur olan askerlerin aynı hamiyetperverlik ve azmi göstermeyen ve işin adli tarafıyla yükümlü devlet görevlileri hakkında tuttıkları raporlardır. Bu durumdan da anlaşılacağı üzere adaletin tesisinde gerek saha da silahlı olarak mücadele eden asker veya polis ile gerekse de

⁵⁶ BOA. DH. İ.UM. 78/39.

⁵⁷ BOA. DH. EUM. AYŞ. 1/ 13.

⁵⁸ BOA. DH. EUM. 3. Şb. 5/46.

hukuki kısmında mücadele eden savcı veya hâkimlerin aynı kararlılığı taşımak zorunda oldukları gerçeğidir.

Askeri sorumluluk içerisinde devletin adliye ayağında yaşanan aksaklık ve iltimasa dair hassasiyet gösteren hamiyetli devlet ricali olduğu gibi yine askeri sorumluluk alanında ihmal ya da kasten vazifelerinde gevşeklik ya da suiistimal gösterenlerde olmuştur. Karesi Jandarma Taburu Zabitanından Bandırma bölük komutanı Yüzbaşı Naci ve Merkez bölük komutanı Yüzbaşı Tahir Efendi'nin Çerkezlerden mürekkep bir çetenin takibi hususunda başarısız oldukları bildirilmiştir.⁵⁹ Subayların da Çerkez olmalarından sebep çetenin takibi ve tenkili ile alakalı ihmal ya da suiistimal ihtimali görülmektedir. Askeriyede görülen bu tür hadiselerin mahkemeye intikal edilip sorumlu görevliler hakkında çeşitli cezaların verildiği olaylarda mevcuttur. Bandırma Divan-ı Harbi Mahkemesinde yargılanan Mürettep Bandırma Taburunun Dördüncü ve Üçüncü Bölüğünü teşkil eden Gönen Bölüğü Kumandanları Yüzbaşı Hacı Osman ve Hasan Efendiler 3'er sene kalebentliğe mahkûm edilerek meslekten ihraç edilmişlerdir. Aynı davadan sanık Tabur Komutanı Sabık Mustafa Efendi emekliliğe mülazım Nuri ve Hüseyin Avni ise beraat ile suçsuz bulunmuşlardır.⁶⁰ Çerkez çetelerine yönelik bazı kolluk kuvvetlerinin görevlerini suistimali olduğu gibi devletin farklı birimlerinde görev yapan memurlarında imtiyaz ve iş birliği etmek suretiyle çetecilerle ve eşkıyalarla müşterekliği görülmüştür. Susurluk Nahiyesi Müdürü Nuh Bey hakkında Kirmasti civarında şekavet eden ve merkez faaliyet alanı olarak Bandırma ve çevresinde kesafet eden eşkıyaya yardım ve yataklıkta bulunduğu Hüdavendigâr Vilayetinden çekilen telgrafla bildirilmiş olayla ilgili tahkikat başlatılmıştır.⁶¹ Yapılan tahkikat neticesinde Manyas ve Balıkesir'in Türk köylerinde şekavet icra eden Çerkez çetelerinin faaliyetleri ve çetelerle işbirliği yaptığı suçları sabit olan Susurluk Nahiye Müdürü Nuh Bey görevden el çektirilmiştir.⁶²

Devlet memurlarının da tıpkı devletin inhitatı gibi o dönemde bazı ahlaki çöküntüler ve gayrimeşru teşebbüsler içerisinde oldukları çok açık ortadadır. Buna en bariz örnek Bandırma Postanesinde gerçekleşen büyük hırsızlık olayıdır. Bandırma

⁵⁹ BOA. DH. EUM. 6.Şb. 42/30.

⁶⁰ BOA. DH. H. 67/83.

⁶¹ BOA. DH. ŞFR. 92/317.

⁶² BOA. DH. ŞFR. 599/26.

postanesinden çalınan 30 bin liranın bir an evvel bulunması için Mülkiye müfettişi görevlendirilmiş ve saik olanların derhal ortaya çıkarılması istenmiştir.⁶³

Yapılan tahkikat neticesinde maznun Bandırma posta müdürü Selanikli Cemal Bey'in büyük bir ihtilas (para çalma) hadisesi ile sanık olduğu bildirilmiş ve İstanbul'a gönderilmesi Karesi Mutasarrıflığından istenilmiştir.⁶⁴ Bu hırsızlık suçuna ortak olanlardan Kadri Efendi ise İzmir'de polis tarafından yapılan tahkikat ve takibat neticesinde yakalanarak mahpushaneye gönderilmiştir.⁶⁵

Memurların görevleri esnasında görevini kötüye kullanmaları suçunun yanında memuriyetlerinden emekli olduklarından sonra da taşımış oldukları resmi sıfatın tanımış olduğu hak ve imtiyazlara dayanarak gayrimeşru işlere bulaştıkları görülmektedir. Kaymakamlık makamından emekli Hakkı Bey'in Yenişehir'de ikamet eden Mustafa Efendi'den bir işinin çözülmesi karşılığında istediği 300 lira rüşvet sonrasında bu hadise adli mercilere taşınmış Hakkı Bey Bandırma Divan-ı Harbince üç sene müddetle kalebentliğe mahkûm edilmek suretiyle talep ettiği 300 lira meblağında kendisinden tazmin edilmesine hükmedilmiştir.⁶⁶

Devlet memurlarının karıştığı suçlar sadece bahsettiğimiz ölçülerde yüz kızartıcı nedenlerle olmamıştır. Bazı vakalar yaşanan işgal sonrasında kabaran milli duyguların sonucunda gerçekleşmiştir. Birinci Dünya Savaşından mağlup ayrılan Osmanlı Devleti'nin savaş sonrasında işgal altında kalan bölgelerinde gerek halkın insiyaki gerek bazı devlet görevlilerinin şuurlu ve hamiyetperver duygularla işgal kuvvetlerine karşı mukavemet gösterdiklerini görüyoruz. Buna benzer olaylardan biri de Bandırma'nın işgal altında olduğu yıllarda Rum kulübü olarak faaliyet gösteren binada gerçekleşmiştir. 20 Nisan 1920 Pazar günü bir Osmanlı inzibat askeri ve sivil polis devriye kolunun Bandırma'daki Rum kulübüne girerek duvarlarda asılı bulunan milli bayrakları yırtarak ayaklar altına alıp çiğnemişlerdir. Yaşanan bu hadise de çiğnemenen bayraklardan birinin İngiliz bayrağı olduğu daha sonra gerçekleşen tahkikatta ortaya çıkmış ve vuku bulan

⁶³ BOA, DH, KMS. 51/53.

⁶⁴ BOA, DH, ŞFR. 97/333.

⁶⁵ BOA, DH, EUM. KLH. 5/ 153.

⁶⁶ BOA, İ. HB. 173/27.

hadise hakkında yürütülecek tahkikat için padişahın yüksek olurlarına ve neticenin bildirilmesi istenmiştir.⁶⁷

Hadiseye binaen İngiliz Konsolosluğu tahkikat sürecini yakından izlemiş yukarıda bahsi geçen hadise ile ilgili faillerin yakalanıp Zekeriya isimli polis memurunun cezalandırılmalarından ötürü Osmanlı Devleti'nin hareket tarzının nazarı dikkate aldıklarını belirtmişlerdir.⁶⁸

Burada da açıklıkla görünmektedir ki, memurların milli onurları gereğince giriştikleri hareket devletin işgal altında olan topraklarında galip ve işgalci kuvvetlerin üstünlüğü gereğince bir baskı aracı olarak Bab-ı Âliye iletilmiş ve memurlar yaptıkları eylemin karşılığında ceza almışlardır.

Bandırma ve çevresinde özellikle Türk askerlerinin işgal güçleri ve bölgede mukim Gayrimüslimlerin mütareke yıllarındaki taşkınlıkları, had aşmaları ya da şımarıklıkları karşısında milli hisse müstenit tepkiler verdiği farklı örnek olaylarla gözlemlenmiştir. Dutlimanı karyesinde yaşanan hadise de bu tarz örneklerden biridir. Dutlimanı karyesinde mukim Yorgi namı şahsın güvenlik güçlerince tevkif edilip sonrasında darp edildiğine dair Bandırma'da ki işgal güçlerinin tetkik heyetinden İngiliz zabitanına şikâyet dilekçesi gönderilmiştir. Bunun üzerine ifadesi alınmak üzere çağrılan Jandarma zabitanı Süheyl Bey yapılan sorgulamada; *“Bir vakitler Abdülhamid'in ihbarcılık teftişleri vardı şimdi de İngiliz Komiserliği beraberindeki deliler çıktı”* şeklinde ifadesiyle birlikte kendisine yapılan muamelenin milli duygularını ve gururunu incitmesinden sebep askerlik vazifesinden istifa etmiştir.⁶⁹

1.3. Muhtelif Olaylar (Gasp, Hırsızlık, Fuhuş vb.)

Ülkenin içinden geçtiği savaş ortamı ve savaşın halk üzerindeki ekonomik etkileri halkta gayrimeşru yolla para kazanma temayülünü artırmıştır. Bandırma'da da bu minvalde fuhuş olayları artmış ve adli mercilere vaka olarak kaydedilmiştir. 1915 yılında aslen İstanbul nüfusuna kayıtlı olup Bandırma'ya gelip gitmelerinden şüphelenen bir grup kadın hakkında yakalama kararı çıkarılmıştır.⁷⁰

⁶⁷ BOA. DH. ŞFR. 631/22.

⁶⁸ BOA. HR. TEO. 609/5.

⁶⁹ BOA. DH. ŞFR. 102/99.

⁷⁰ BOA. DH. EUM. SSM. 31/ 9.

Bulaşıcı hastalık taşıması muhtemel olan ve bu noktada bazı işaretler taşıyan kadınlar Erdek kazasına bağlı Paşalimanı nahiyesinin Ekinlik adasında bulunan Frengi Hastanesine yatırılarak tedavilerine başlanmıştır. Herhangi bir hastalık emaresi göstermeyip teşhislerde de temiz çıkanlar serbest kalmış, diğerleri ise tedavileri bitene kadar adada tutulmuşlardır. Bununla ilgili olarak bu gibi durumların bölgenin gerek ahlaki gerekse de sıhhi olarak tehlikeli bir hal almasından muhtemel kontrollerin sıklaştırılması ve gerekli önlemlerin alınması yetkili mercilere emredilmiştir.⁷¹

Devletin fuhuş suçuna karşı aldığı tedbirlerden en önemlisi savaş yıllarında daha da sıkılaştırdığı bir yerleşim yerinden diğer yerleşim yerine giderken istenilen yolculuk izin belgelerinin doğru bir şekilde incelenmesi ve şehirlere giren çıkanların kim olduklarının ne amaçla geldiklerinin bilinmesidir. Bu maksatla Balıkesir’de ikamet edip fuhuş icra eden ve bu hali emniyet kayıtlarında mevcut olan Tokan Binti Azaryan adlı kadın Bandırma’da ikamet eden ve hastalığı sebebiyle tedavi görmekte olan annesinin yanına refakatçi olarak gelmek ve bu süre zarfında Bandırma’da ikamet etmek mazeretiyle başvuruda bulunduğu yapılan başvurunun gerekçesi incelendiğinde mezkurenin Bandırma’ya gelmesinin mahzur teşkil etmediği bildirilmiştir.⁷²

Balıkesir’de mukim olup fuhuş icra eden ve hasta annesinin tedavisini mazeret göstererek ikamet için izin isteyen Ezarebek’in müracaatı da aynı minvalde değerlendirilmiş ve Bandırma’ya azimetine müsaade edilmiştir.⁷³

Fuhuş suçları yanında bölgede gasp olayları da görülmüştür. Gasp hukuk literatüründe, Başkasına ait olan malın sahibinden izinsiz bir şekilde ve hukuki olmayan yollarla almak şeklinde tarif edilmektedir. Osmanlı Devleti’nin son döneminde yazılan ve hukukun temel ilke ve kurallarını ihtiva eden Mecelle’de ise gasp; “Bir kimsenin müsaadesi olmaksızın malının ahz ve zapt edilmesidir” şeklinde yer almaktadır.⁷⁴

Bandırma ve çevresinde yaşanan asayiş olaylarının niteliği dönem olarak ele aldığımız tarih aralığında savaşın ilk yıllarında daha sakin ve muhtelif olaylarla anılan bir şehir olmakla birlikte savaşın ilerleyen yıllarında meydana gelen gerek devlet nezdindeki

⁷¹ BOA. DH. EUM. SSM. 31/ 9.

⁷² BOA. DH. EUM. 2. Şb. 54/48.

⁷³ BOA. DH. EUM. 2. Şb. 48/68.

⁷⁴ Ali Haydar Efendi., *Dürrü’l Hükkam Şerhu Mecellet’il-Ahkam.*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, s.749-750

tahribat, gerek halk cihetindeki yorgunluk ve yoksulluk suç olaylarının niteliğini değiştirmiştir. Gasp ve adam öldürme olaylarının da muhtelif vakalar olarak karşımıza çıktığı yıllar bu zaman aralıklarıdır. Bandırma'nın Yenice Köyündeki mukim olan Değirmenci Molla'nın evini basan ve Molla'yı öldüren, evini ve eşyalarını da gasp eden Hasan ve İbrahim oğlu Kamil saklandıkları Karacabey civarında yakalanmış ve Adliyeye sevk edilmişlerdir.⁷⁵ Bu gibi vakalarda dikkat çeken önemli bir nokta da daha çok kırsal alanlarda ikamet edenlerin bu tarz saldırılara maruz kaldıklarıdır. Saldırıyı gerçekleştirenlerin bu husustaki dikkati güvenlik güçlerinin baskınından ve takibinden daha kolay kaçacak zamana ve alana sahip olmalarıdır.

Bölgede ki verimli tarım araziler ve hayvancılık yapan büyük çiftçiler ve çiftlikler daimi surette hedef olmuşlar ve saldırıya uğramışlardır. Manyas ve çevresi bu noktada koyun yağmacılığının yoğunlaştığı bölgedir. Manyas'ta Akhisar'lı Osman Ağa'nın çiftliğini basan yirmi kadar Çerkez süvari ve piyade çete mensubu dokuz yüz koyun ve beraberinde üç çobanla birlikte Manyas'a götürdükleri haber alınmış ve olayla ilgili tahkikat başlatılmıştır.⁷⁶ Yapılan tahkikat neticesinde Çeliş Çiftliğinden çalınan koyunların Manyas'ın Goyrak ve Romyezer karyelerine götürüldüğü ve gerekli takibatın yapılması istenmiştir.⁷⁷

Bölgede gasp olayları ve yağma hadiseleri yaşandıkça güvenlik kuvvetlerinin de takibat ve tertibatı artmaktadır. Bazı yağma ve hırsızlık hadiselerinden sonra çalınan veya gasp edilen mallar bulunmuş ve sahiplerine teslim edilmiştir. Bu duruma örnek olay Bandırma ve Karacabey arasında kalan Torum Çiftliğinden gasp edilen ve Arnavut Rıza Bey'e ait olduğu tespit edilen beş yüz koyun geri alınmış ve sahibine teslim edilmiştir.⁷⁸ Hayvan hırsızlığı bölgede o derece artış göstermiştir ki bununla ilgili devlet hem kolluk kuvvetleri ile eşkıya ve çetelerin takip ve tenkiline dair tedbirler ve kararlılıklar ortaya koyarken diğer taraftan da hayvan hırsızlığını önlemek ve suçu irtikap edenlere ağır cezalar getirmek hususunda kanuni düzenlemeler yapmıştır.⁷⁹

⁷⁵ BOA. DH. EUM. EMN., 30-20.

⁷⁶ BOA., DH., KMS., 55-61.

⁷⁷ BOA., DH., EUM., AYŞ., 23-70.

⁷⁸ BOA., DH., KMS., 55-7.

⁷⁹ BOA. DH. İD. 104/2.

Bununla beraber bazı hadiselerin faillerinin bulunamadığı ve malları çalınan kişilerin mağduriyetler yaşadığı da vakidir. Manyas'ın Kayaca köyünde mukim Recep'in çiftliğini basan Çerkez şakiler 250 koyunu çalmışlar ve çobanları dahi katletmişlerdir. Bu hususta şikâyetini bildiren Recep'in olayın faillerinin hala bulunamadığını ifade etmesi ağır işleyen bir sistemin en bariz örneklerindedir.⁸⁰ İşlenen suçların faillerinin bulunamamasına dair bir diğer örnekte Üsküdar'da ikamet eden Bahriye Kolağası Ahmet Bey'in dilekçesinde ortaya çıkmaktadır. Damadı Hüseyin'in Rum çetesi (Kirman) ve avenesi tarafından öldürüldüğünü ifade eden Ahmet Bey, faillerin halen yakalanamadığını belirtmekte ve gereğinin yapılmasını istemektedir.⁸¹

Benzer bir gasp olayı da Edremit mal müdürü Mustafa Fehmi Efendi'nin başına gelmiştir. Bandırma'dan Edremit'e doğru yola çıkan ve yanında ailesi de bulunan Mustafa Fehmi Efendi'nin yolunu kesen eşkıyalar tarafından bin iki yüz lira parası gasp edilmiştir.⁸²

Savaş yıllarını içine alan çalışmamızda asayiş olayı olarak yansıyan vakalar çoğunlukla kolektif işlenen suçlardır. Çetecilik, eşkıyalık, isyan vesair şekillerde tezahür eden hadiselerin yanında muhtelif bireysel suçlarda görülmüşse de bunlar görece azdır. Bunun nedeni insanın kendini güvende hissedeceği bir kalabalığa, kitleye, topluluğa muhtaç olmasıdır. Bu hal işlenen suçlarda da örgütlü suçların tekil suçlara göre üstünlüğünü ortaya koymaktadır. Bireysel olarak işlenen suçlar içerisinde Bandırma ve çevresinde Hastane'nin soyulması hadisesi önemlidir. Bandırma Hastanesindeki kasayı kırmak suretiyle parayı çalan Mehmet oğlu İsmail yakalanmış ve yargılanmıştır. İşlediği suça mukabil İsmail'e üç sene kürek cezası verilmiştir.⁸³

Hırsızlıkla ilgili Bandırma Örfi Mahkemesince görülen davalarda olmuştur. Zorla hırsızlık suçuna atılan ve bu suçu mahkemece tescil edilen Mehmet oğlu Niyazi ve arkadaşının cezası infaz edilmiştir.⁸⁴

1914-1922 yılları arasında her suçtan olduğu gibi taciz ve tecavüz suçlarından da vakalar görülmüştür. Yenice Kebir köyünde mukim olan Asker Osman'ın karısı Fatma'yı

⁸⁰ BOA. DH. EUM. AYŞ. 22/68.

⁸¹ BOA. DH. EUM. AYŞ. 74/42.

⁸² BOA. DH. HMŞ. 5/14.

⁸³ BOA. BEO., 4621-34656.

⁸⁴ BOA, BEO, 4391-329259.

zorla ve cebren kaçırmak suretiyle ırzına geçen Değirmenci Arap oğlu Raif ve Fatma'nın kaçırılmasında kendisine yardım ve yataklık eden annesi ve yandaşları mahkemece tutuklanmış ve İstanbul Hapishanesine sevk edilmişlerdir.⁸⁵

Yine Bandırma'nın Aya Nikola Mahallesinde mukim olan İbrahim oğlu Şerafettin ırza geçme fiilini irtikap ettiğinden ötürü mahkemeye çıkarılmış ve Ceza Kanunnamesinin 198. maddesi uyarınca yedi sene müddetle küreğe konulmasına karar verilmiştir.⁸⁶

1.4. Bölgedeki Yerleşim Alanlarında Çıkan Yangınlar

Yangınlar tarihte pek çok olayın akışına etki eden olaylar olarak bilinmektedir. Tarihte meydana gelen yangınlar ile şehirler yok olmuş, kitleler göç etmek zorunda kalmış, topraklar el değiştirmiştir. Savaşlarda taraflar arasında bir güç aracı olarak ateş sürekli kullanılmıştır.⁸⁷

Bandırma ve çevresinde bu dönemde çok sayıda yangın meydana gelmiş ve gerek şehrin topoğrafyasına gerek şehrin dışında yer alan yerleşimlerdeki insan yaşamına, kültür varlıklarına ve demografisine etki bırakmıştır. Bu yangınlar bazen sabotaj bazen de ihmal yüzünden meydana gelmekte olup sonuç olarak maddi ve manevi zarar olarak etkisi kalıcı olmaktadır. Bandırma'da Haydar Çavuş Camii çevresinde 1916 yılının temmuz ayının yirmi birinci gecesı saat 23.00 sıralarında meydana gelen yangın maddi ve manevi zarara neden olmuş olup, hadiseyle ilgili tahkikat yapılmıştır. Yapılan incelemeler sonucunda zuhur eden yangının Haydar Çavuş Camii Şerifi akareti olan bir dükkânda kiracı Hasan Efendi'nin ihmali neticesinde meydana geldiği anlaşılmıştır. Yangına ihmalen neden olmuş olsa da Hasan Efendi hakkında adli soruşturma başlatılmış evrakları Adliyeye sevk edilmiştir.⁸⁸

Perema Karyesinde de buna benzer bir yangın çıkmış ve daha büyük boyutlara ulaşmıştır. Bu yangında da yine ihmal göze çarpmaktadır. Yirmişer yaşlarındaki Manol ve Alko tarafından yakılan ateş yakındaki samanlığa sıçramış ve zuhur eden yangın kısa

⁸⁵ BOA, DH. MB. HPS. 106-7.

⁸⁶ BOA. İ. DÜİT.170-87.

⁸⁷ Mehmet Yavuz Erler, 1870 yılında Doğu Karadeniz'de Çıkan Yangın ve Etkileri, **Tarih Araştırmaları Dergisi**, c.20, S.31, 2000, s.210.

⁸⁸ BOA. DH. EUM. 6. Şb. 52/12.

sürede bütün karyeyi tehdit edecek boyuta ulaşmıştır. Yapılan bütün müdahalelere rağmen söndürülemeyen yangın sonucunda Duyun-u Umumiye Rusumat İdare Binası, Hükümet Konağı ve Belediye Binası dahil evler, kahveler ve ahırlar boşaltılarak komşu köylere nakli gerçekleştirilmiştir. Böylesi büyük bir yangına sebep olanlar hakkında ise adli soruşturma başlatılarak mezkûr kişiler adliyeye sevk edilmişlerdir.⁸⁹

Buna benzer bir yangın da Ermeni köyünde meydana gelmiş ve yüzden fazla ev zarar görmüştür. Bu yangınla ilgili de sebebiyet verenler hakkında tahkikat yapılması istenmiştir.⁹⁰

Bu bapta Bandırma merkezinde meydana gelen bir yangında daha vardır. Taş mescit caddesinde Bakkal Mustafa'nın dükkanında başlayan yangın kısa sürede diğer binalara sıçramış ve müdahalelere rağmen büyümesi engellenememiştir. Oldukça büyüyen ve büyük bir zarara yol açan yangından iki otel, iki konak ve elli dört dükkân zarar görmüş olup askeri olarak bir zayıat tespit edilmemiştir. Yangına sebep olanlar hakkında ise adli ve idari tahkikat başlatılmıştır.⁹¹

1919 yılında Erdek'te meydana gelen yangında zarar gören Rum ve İslam ahali için devlet iâşe ve iskân noktasında bütçe ayırmış ve mağdurların ihtiyaçlarını karşılamıştır.⁹²

1918 yılında Paşalimanı adası Alonya Köyünde Salioğlu Hasan Efendi'nin hanesinde başlayan yangın kısa sürede büyümüş ve civara yayılarak yedi hanenin tamamen kullanılamaz hale gelmesine neden olmuştur. İtfaiyenin gerekli müdahalesi ve çalışması sonucunda yangın daha fazla büyümeden kontrol altına alınmış olayla ilgili adli ve idari tahkikat başlatılmıştır.⁹³

Yangınlar bir bölgenin her noktasına nüfuz eden doğa olayları olduğu için birçok örnek ile ışık tutmaya çalıştık. Bandırma ve çevresi savaş yıllarında barut fıçısı gibi karışık ve tehlikeli bir muhit olduğundan bu tür doğal ya da insan eliyle çıkarılan yangınlar bölgenin sosyolojik ve psikolojik dengesine etki etmiştir. Yangınlar sonucunda

⁸⁹ BOA. DH. MB. HPS. 156/45.

⁹⁰ BOA. DH. EUM. 3.Şb. 14/39.

⁹¹ BOA. DH. EUM.6.Şb. 51/55.

⁹² BOA. MV. 209/40.

⁹³ BOA. DH. EUM. 3.Şb.12/71.

köyler boşaltılmış, nüfus hareketleri yaşanmış, adli ve idari soruşturmalar yaşanmıştır. Yaşanan bütün bu haileler içinde savaş devam etmekte ve bölgede işgaller yaşanmaktadır.

SONUÇ

Osmanlı Devleti sınırları içinde hemen her yerde görülen asayiş sorunları Bandırma ve çevresinin de en büyük problemidir. Yaşanan asayiş olaylarının bölge özelinde çok farklı saikleri vardır. Bunların en başında bölgenin çok uluslu bir yapıya sahip olması gelmektedir.

Bandırma ve çevresinin savaşın seyri içinde Rum ve Ermeni uyruklu çeteler ve komiteler eliyle bölgede Müslümanlara karşı doğrudan doğruya yapılan saldırılar ve yağma, gasp şeklinde örgütlü gerçekleşen eylemlere sahne olduğunu görüyoruz.

Gayrimüslimlerin bir taraftan asker kaçaklarının diğer taraftan oluşturdukları çeteler bölgesel eşkıyaların başını çektiği olaylar Bandırma ve çevresinde asayişten eser bırakmamıştır. Mondros Ateşkes Antlaşması sonrasında ülkemizin pek çok yerinde gerçekleşen işgaller sonucunda Batı'dan başlayan istila Bandırma'yı da içine almış 2 Temmuz 1920 günü İngiliz ve Yunan işgal güçlerinin şehre asker çıkarmasıyla olaylar farklı bir boyuta taşınmıştır. O güne kadar devletin otorite kaybını fırsat bilerek vur-kaç şeklinde eylemlerle ve genellikle soygun ve gasplarla olaylara karışan Gayrimüslim menşeli çeteler işgal güçlerinin varlığından güç alarak şiddetlerini artırmışlar, sadece mal ve değerli eşyayı hedef alan saldırılar değil can ve ırzı hedef alan saldırılara geçmişlerdir. Tezimizin varmak istediği sonuçta tam olarak budur. Savaşın ilk yıllarında görece daha zayıf saldırılar, vur- kaçlar şeklinde meydana gelirken savaşın sonuna doğru ve işgal yıllarında doğrudan siyasi bir şekil almaya başlamış bölgede kurulacak Büyük Yunan Devleti isteği ile çok sayıda asayiş eylemi gerçekleşmiş, Türkler büyük zulümlere ve işkencelere maruz kalmışlardır. Bunun yanında Ermenilerin başını çektiği komitacılık ve Taşnak ile Hınçak örgütlerinin bölgedeki destekçileri eliyle Bandırma ve çevresinde bir takım asayiş olayları yaşanmıştır.

Bandırma'da asayiş olaylarında Gayrimüslimlerin karıştığı hadiseler önemli bir yer kaplarken diğer yandan devletin savaş şartlarında azalan otoritesi ve kurumlarının işlevini yitirmesi de hadiselerin yoğunluğuna etki etmiştir. İşgal dönemi ile birlikte devletin işgal güçleri karşısında acizliği ve kendisine dayatılan bazı uygulamaları yapmak zorunda kalışı da halkı korku ve paniğe sevk etmiş devlete olan güven oldukça sarsılmıştır.

1914-1922 yılları arasında dâhili ve harici saiklerle meydana gelen asayiş olaylarının devlet cihazını sarsan bir diğer yönü de devlet memurlarının karıştığı suçlardır. Burada da bozulan otorite sonucunda memurların bazı yasal olmayan işlere tevessülü ve kimi çetelerle ya da işgalcilerle iş birliği görülmektedir. Sonuç olarak asayiş devletin varlığı ve disiplini ile kaim olup bu disiplin bozulduğunda en başta etkilenen kavramlardan biridir. İmparatorluğun çok uluslu yapısı Bandırma ve çevresindeki asayiş olaylarını önce klasik çete ve eşkıya olayları olarak karşımıza çıkarmış daha sonra ise siyasi bir şekle dönüşmesine neden olmuştur. Bölgenin kalabalık unsurları olan Çerkes ve Arnavutların çekişmesi, bazı isyanlarda Çerkes milislerin öncülük etmesi gibi sorunlar bölge çok uluslu yapısının asayişe olumsuz yansımalarıdır.

Tezimizin temel savı asayiş sorunlarına neden olan iki olgu devletin otorite kaybı ve bölgenin dağınık ve çok uluslu nüfus yapısıdır. Bu sorunun nedeni birlikte yaşama ülküsü, ortak tarih ve kültür bilinci olmayan yığılma insan kitlelerinin varlığıdır. Devlete aidiyeti zayıf hatta hiç olmayan bu kitlelerin işgalle beraber yaşattıkları vahşet ve işgal güçleriyle işbirliği tezimizin temel dayanaklarıdır. Devletin gücü ve kudreti eline aldıktan sonra bölgede oluşturduğu demografik operasyonlar ve tesis etmeye çalıştığı ulus millet bilinci sorunun çözüm merkezidir. Savaş sonrasında bölgenin Gayrimüslim nüfustan arındırılması ve mübadele yoluyla boşalan köylere Türklerin yerleştirilmesi bölgenin milli bir nüfus yapısına kavuşmasını sağlamıştır. Son söz olarak asayiş demek devlet demektir. Devlet ise Hukuk, kudret ve intizam anlamına gelmektedir. Millet, devletin ruhu; devlet ise milletin çadırıdır. Halkın asayiş problemlerine katkısı kanunlara ve nizamlara itaati ile bağlantılıdır.

KAYNAKÇA

CUMHURBAŞKANLIĞI DEVLET ARŞİVLERİ GENEL BAŞKANLIĞI OSMANLI ARŞİVİ (BOA)

Bab-ı Ali Evrak Odası (BEO)

nr: 4388/329035; 4303/322678; 4384/328729; 4378/328304; 4377/328248; 4378/328289; 4389/329159; 4385/328866; 4292/321880; 34/54/7; 345/166; 4621/34656; 4391/329259.

Dahiliye Nezareti Emniyeti Umumiye Müdüriyeti (DH. EUM.)

nr:126/23

Dahiliye Nezareti Emniyeti Umumiye Müdüriyeti İkinci Şube (DH.EUM.2.Şb.)

nr: 46/28; 10/24; 74/34; 32/16; 54/48; 48/68.

Dahiliye Nezareti Emniyeti Umumiye Müdüriyeti Üçüncü Şube (DH.EUM.3.Şb.)

nr: 13/31; 14/68; 12/30; 14/39; 5/46; 12/71.

Dahiliye Nezareti Emniyeti Umumiye Müdüriyeti Altıncı Şube (DH.EUM.6.Şb.)

nr: 40/30; 32/22; 45/45; 19/22; 18/63; 42/30; 52/12; 51/55.

Dahiliye Nezareti Asayiş Kalemi (DH. AYŞ.)

nr: 39/72; 37/55; 49/23; 73/90/3; 68/68; 73/5; 43/31; 75/94; 62/42; 50/6; 48/4; 28/48; 1/13; 23/70; 22/68; 74/42.

Dahiliye Nezareti Emniyeti Umumiye Müdüriyeti Emniyet Kalemi (DH.EUM.EMN)

nr: 44/32; 80/23; 56/11; 30/20.

**Dahiliye Nezareti Emniyeti Umumiye Müdüriyeti Kalem-i Hususi
(DH.EUM.KLH)**

nr: 5/25; 5/153.

**Dahiliye Nezareti emniyeti Umumiye Müdüriyeti Levazım Kalemi
(DH.EUM.LVZ)**

nr: 44/2

**Dahiliye Nezareti Emniyeti Umumiye Müdüriyeti Mebani-i Emiriye
(DH.EUM.MB)**

nr: 214/8

**Dahiliye Nezareti Emniyeti Umumiye Müdüriyeti Memurin Evrakı Kalemi
(DH.EUM.MEM)**

nr: 62/6.

**Dahiliye Nezareti Emniyeti Umumiye Müdüriyeti Seyrüsefer Kalemi
(DH.EUM.SSM)**

31/9.

Dahiliye Nezareti İrade Kalemi (DH. İD)

nr. 104/2.

Dahiliye Nezareti Hukuk Kalemi (DH.H)

nr: 29/37; 70/11; 67/83.

Dahiliye Nezareti Hukuk Müşavirliği (DH.HMŞ)

nr: 5/14.

Dahiliye Nezareti İdare Umumi Müdüriyeti (DH.İ.UM.)

nr: 20/25; 14/2; 20/14/6; 20/14/3; 50/117; 78/39.

Dahiliye Nezareti Kalem-i Umumi (DH.KLU.)

nr: 4/10/3; 1/5.

Dahiliye Nezareti Kalem-i Mahsus Müdüriyeti (DH.KMS.)

nr: 50-1/53; 57-1/44; 57/14; 60-2/43; 55/61; 51/53; 55/7.

Dahiliye Nezareti Mebani-i Emiriye Hapishaneler Müdüriyeti Evrakı (DH.MB.HPS.)

nr: 106/7; 156/45.

Dahiliye Nezareti Tahrirat Kalemi Evrakı (DH.SN.THR.)

Nr: 87/34.

Dahiliye Nezareti Şifre Kalemi (DH.ŞFR.)

Nr: 92/113; 648/55; 98/227; 626/14; 105/10; 656/100; 48/243; 92/317; 599/26; 97/333; 631/22; 162/99.

Hariciye Nezareti İdare Evrakı (HR.İD.)

Nr: 19/18.

Hariciye Nezareti İstanbul Murahhashı (HR.İM.)

Nr: 105/72.

Hariciye Nezareti Siyasi Kısım Evrakı (HR.SYS.)

Nr:20/7; 2611/2; 2625/45; 34/54/5.

Hariciye Nezareti Tercüme Odası (HR.TEO)

nr: 609/5.

İrade Dosya Usul-i İdareler (İ.DUİT.)

Nr: 108/90; 103/18; 170/87.

İdare Harbiye (İ.HB.)

Nr: 177/56; 173/27.

DEVLET ARŞİVLERİ BAŞKANLIĞI CUMHURİYET ARŞİVİ

Nr: 272-0-0-11/16-62-11

ARAŞTIRMA VE TENKİT ESERLER

- ALYOT, H. (2008) **Türkiye’de Zabıta- Tarihi Gelişim ve Bugün ki Durum**, Ankara, Türk Polis Tarihi Araştırma Merkezi
- ARI, Y. (2021) “Don Kazaklarının Manyas Gölü Kıyısına Göçünün Politik Ekolojisi”, **Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi**, C.4, S.21, ss.111-132.
- ARICAN, E. (2004) **Mysia Panormos’tan Bandırma’ya**, Bandırma, İlk Haber Yayınları
- ATNUR, İ. E. (2019) “Türklerin I. Dünya Savaşı, İşgalden Kurtuluşunun 100. Yılında Bayburt”, **Bayburt Üniversitesi Yayınları**, S.21, ss.83-85.
- AYBARS, E. (2018) **İstiklal Mahkemeleri**, İstanbul, Doğan Kitap.
- AYHAN, A. (2020) **Kendi Yurdunda Esir Olmak-İşgal Yıllarında Balıkesir**, , Balıkesir, Balıkesir Büyükşehir Belediyesi.
- BARDAKOĞLU, A. (1995) **Eşkîya**, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- BARKEY, K. (2021) **Eşkîyalar ve Devlet- Osmanlı Tarzı Devlet Merkezileşmesi**, Çeviri: Zeynep Altok, İstanbul, Kronik Kitap.
- BERKES, N. (1978) **Türkiye’de Çağdaşlaşma**, Ankara, Doğu- Batı Yayınları.
- BERZEG, E. S. (1990) **Türkiye Kurtuluş Savaşı’nda Çerkes Göçmenleri**, İstanbul, Nart Yayıncılık.
- BEŞİKÇİ, M. (2015) **Birinci Dünya Savaşında Osmanlı Seferberliği**, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

- BEŞİKÇİ, M. (2017) **Topyekûn Savaş Çağında Askeri İşgücünü Seferber Etmek: Birinci Dünya Savaşı Öncesinde ve Esnasında Osmanlı İmparatorluğunda Askerlik Sistemi**, İstanbul, İletişim Yayınları.
- BOZKURT, G. (1987) “İslam Hukukunda Zimmilerin Hukuki Statüleri”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C.3, S.18, ss.115-155
- CANAYE, P. F. (2017) **Canaye Seyahatnamesi**, Çeviri: Teoman Tunçdoğan, İstanbul, Kitap Yayınevi.
- ÇAKMAK, Y.; A. ÖZCAN, (2023) **Şekavet, Hıyanet, İsyan- Geç Osmanlıdan Cumhuriyete Eşkıyalık**, İstanbul, İletişim Yayınları.
- ÇALIŞKAN, A. (2020) “Birinci Dünya Savaşında Osmanlı Ordusunda Firari Askerlerin Eşkıyalık Olayları ve Bunlara Karşı Alınan Önlemler -Maraş Örneği”, **Belgi Dergisi**, C.2, S.20, ss. 2685-2712.
- ÇANKAYA, Ö. (2019) “Millî Mücadele Dönemi’nde Asker Firarileri”, **Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi (CTAD)**, S.29, ss.175-209.
- ÇELİK, Ş. (2012) “Evliya Çelebi’nin Bandırma, Edincik (Aydıncık) ve Erdek ile İlgili Verdiği Bilgiler ve Bunların Değeri”, **Bahkesir Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, C.15, S.28, ss.67-81.
- ÇERMELİ, A; H. ATABEY, (2002) **Jandarma Genel Komutanlığı Tarihi**, Ankara, Kozan Ofset.
- ÇEVİK, Z. (2018) **Millî Mücadele Dönemi ve Sonrası Bandırma**, İzmir, Dinç Ofset.
- DANIŞMENT, İ. H. (2011) **İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi C.2, İstanbul, Doğu Kütüphanesi Yayınları.**
- DEMİRCİOĞLU, İ. Ve Diğerleri, (2022) **Kuruluştan Günümüze Jandarma**, İstanbul, Yeditepe Akademi.
- DÜZBAKAR, Ö. (2003) Osmanlı Döneminde Mahalle ve İşlevleri, U.Ü. Fen Edebiyat Fakültesi, **Sosyal Bilimler Dergisi**, S.5, ss.97-108.
- EFENDİ, A.H. (2020) **Dürerü’l Hükkam Şerhu Mecellet’il-Ahkam**, Ankara, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- ERLER, M.Y. (2000) “1870 Yılında Doğu Karadeniz’de Çıkan Yangın ve Etkileri, **Tarih Araştırmaları Dergisi**, C.20, S.31, ss.209-218.
- ERYILMAZ, B. (1992) **Osmanlı Devleti’nde Millet Sistemi**, İstanbul, Ağaç Yayıncılık.
- ERYILMAZ, B. (1996) **Osmanlı Devleti’nde Gayrimüslim Tebaanın Yönetimi**, İstanbul, Risale Yayınları.
- FUAD, Ö. (1914) Bandırma ve Edincik’te Müslümanlar ve Hristiyanlar, **Sebilürreşad Gazetesi**, s.75-76.

- GEMALMAZ, M.S. (2001) **Türkiye’de Ölüm Cezası (1920-2000)**, C.1, İstanbul, Beta Yayınları.
- GÖKSU, E. (2008) Tarih-i Güzideye Göre Rum (Anadolu) Selçukluları, **Nüsha Dergisi**, Yıl:8, S.27, ss.23-32.
- GÜLER, A. (2003) **Osmanlıdan Cumhuriyete Azınlıklar**, Ankara, Berikan Yayınevi.
- GÜVEN, Z. (1965) **Anzavur İsyanı, İstiklal Harbi Hatıralarından Acı Bir Safha**, Ankara, Türk Tarih Kurumu.
- HEYET. (1955) **Kalkınan Bandırma 1950-1955**, İstanbul, Marifet Matbaası.
- HİMMETOĞLU, H. (1975) **Kurtuluş Savaşında İstanbul ve Yardımları**, C.2, İstanbul.
- HOBSBAWN, E. J. (2000) **Eşkıyalar**, İstanbul, Agora Kitaplığı.
- HÜSEYİNKLİOĞLU, A. (2001) “Mühimme Defterlerine Göre Osmanlı Devleti’nde Eşkıyalık Olayları”, **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Yüksek Lisans Tezi, Elâzığ.
- İĞDEMİR, U. (1973) **Biga Ayaklanması ve Anzavur Olayları (Günlük Anılar)**, Ankara, Türk Tarih Kurumu.
- JAESCHKE, G. (1991) **Kurtuluş Savaşı ile İlgili İngiliz Belgeleri**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları
- KARACAKAYA, R. (2020) Bandırma Taş Ocakları ve Ermeniler, **Tarih Dergisi**, S.71 ss.430-442.
- KARPAT, K. (2003) **Osmanlı Nüfusu (1830-1914) Demografik ve Sosyal Özellikleri**, Çeviri: Bahar Tırnakçı, İstanbul, Tarih Vakfı ve Yurt Yayınları.
- KİESER, H. L. (2005) **İskalanmış Barış Doğu Vilayetlerinde Misyonerlik, Etnik Kimlik ve Devlet 1839–1938**, Çeviri: Atilla Dirim, İstanbul, İletişim Yayınları.
- KOÇ, Y. (2013) XVI. yüzyıl ortalarında Osmanlı İmparatorluğu’nda Suhte Olayları. **Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları**, C.18, S.18, ss.147-159.
- KODAMAN, B. (1987) **Sultan II. Abdülhamit Dönemi Doğu Anadolu Politikası**, Ankara, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü.
- KÜÇÜK, C. (2001) **İstiklal Mahkemeleri**, TDVİA, C.23, İstanbul, TDV Yayınları.
- LEVY, N.; AKSU. **Osmanlı İstanbul’unda Asayiş (1879-1909)**, İstanbul, İletişim Yayıncılık.
- LEVY, N.; N. ÖZBEK; A. TOUMARKİNE, (2009) **Jandarma ve Polis – Fransız ve Osmanlı Tarihçiliğine Çapraz Bakışlar**, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- MAKRİS, S.K.; İ.K. MATRİS, (2021) **Bandırma ve Rumlarının Tarihi Etnografyası**, İstanbul, Ozan Sanat Evi.

- ORTAYLI, İ. (2002) **“Osmanlı İmparatorluğu’nda Millet Sistemi”**, Türkler, Ankara,, Osmanlı Ansiklopedisi, C.5, ss. 216-220.
- ÖNTUĞ, M. (2006) **“Balıkesir’deki Ermeni Kilisesi ve Mektep Açma Faaliyetleri”**, Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi, (OTAM) S. 19, ss. 344-366.
- ÖZBEK, N. (2003) Osmanlı İmparatorluğunda İç Güvenlik, Siyaset ve Devlet 1876-1909, **Türklük Araştırmaları Dergisi**, S.16, ss.234-254.
- ÖZCAN, M. (1992) Anzavur Ayaklanmasına dair İlk Belgeler, **Belleten Dergisi**, S.217, s.847-856.
- SALMAN, M. (1957) **Balıkesir Tarihi ve Coğrafyası**, Balıkesir, Türk Dili Matbaası.
- SELÇUK, İ. (1973) **Yüzbaşı Selâhattin’in Romanı C.2**, İstanbul, Remzi Kitabevi.
- SİVRİOĞLU, U.T. (2018) **Antik Çağ’dan Cumhuriyet’e Bandırma ve Yakın Çevresi Tarihi**, Bandırma, Bandırma Belediyesi.
- SÖNMEZ, A. (2007) Jandarma Teşkilatının Kuruluş Sürecinde Baker Paşa’nın Rolü, **Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları**, S.11 ss.163-173.
- ŞIVGIN, H. (2006) **Türk-Ermeni İlişkilerinin Gelişimi ve 1915 Olayları Uluslararası Sempozyumu Bildirileri**, Ankara, ss.101–105.
- TOSUN, U.U. (2020), **“Eskişehir İstiklâl Mahkemesi Karar Defterine Bazı Suç Çeşitleri”**, Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi (TAED), Erzurum, S.67, s.604-606.
- TURAN, Ş. (1975) **Kurtuluş Savaşında Kongreler, Cumhuriyetin 50.yıldönümü Semineri**, Ankara, Türk İnkılap Tarihi Yayınları.
- YAKUT, K. (2012) Meşrutiyetten Cumhuriyete Eşkıyalığın Önlenmesine İlişkin Düzenlemeler, **Kebikeç İnsan Bilimleri Kaynak Araştırmaları Dergisi**, S.34, ss.139-158.
- YAŞAR, H. (2016) **“Birinci Dünya Savaşı Yıllarında Osmanlı Devleti’nin Firari Askerler Sorununa Dair Genel Bir Değerlendirme”**, Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi, S.7-8, ss.5-41.
- YETKİN, S. (1995) **Ege’de Eşkıyalar**, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- YILDIRIM, B. (2009) **“Birinci Dünya Savaşı Sırasında Asker Ailelerine Devletin Yaptığı Yardımlar”** Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Tarihi Anabilim Dalı Yakınçağ Tarihi Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- YİĞİT, İ.; E. KILIÇ, (2020) **“Osmanlı Anadolu’sunda Eşkıyalık ve Mekân”** (1565-1566), Ege Coğrafya Dergisi, C.29, S.1, ss.29-43.
- YÜKSEL, A. (2022) **Perapolis- Osmanlı Polis Tarihini Yeniden İnşa Denemesi**, Ankara, Türk İdari Araştırmaları Vakfı.

İnternet Kaynakları

https://tr.wikipedia.org/wiki/Maslow_teorisi (Erişim: 19.07.2023)

<https://languages.oup.com/google-dictionary-tr/> (Erişim: 19.07.2023)

<https://sozluk.gov.tr> (Erişim:15.11.2023)

[https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Peninsula_of_Cyzicus._A_map_of_the_Propontis_-_T._Jefferys_sculpsit_-_btv1b5964217h_\(cropped\).jpg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Peninsula_of_Cyzicus._A_map_of_the_Propontis_-_T._Jefferys_sculpsit_-_btv1b5964217h_(cropped).jpg) (Erişim:15.10.2023)

https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc001/kanuntbmmc001/kanuntbmmc00100021.pdf (Erişim:15.11.2023)

<http://www.bandirma.gov.tr/tarihce> Erişim:18.11.2023)

https://isamveri.org/pdfosm/D00125/1329_11/1329_11_265/1329_11_265_FUADO.pdf
(Erişim:26.11.2023)

https://isamveri.org/pdfosm/D00125/1329_11/1329_11_269/1329_11_269_FUADO.pdf
(Erişim: 25.11.2023)

<https://www.gercekbandirma.com/isgalin-acisini-unutmayan-bandirma-19-mayisi-coskuyla-kutlayacak> (Erişim: 26.11.2023)

T.C. BASBAKANLIK OSMANLI ARSIVI DAİRE BASKANLIĞI (BOA) •

OSMANLI ARŞIVI		
DH.EUM.EMN		
56	11	1

**Balıkesir ve Bandırma'da Ziraat Depolarından Çalınan Alet ve Edevatı Gösterir
Liste (Sayfa 4) BOA.DH.İ.UM.**

T.C. BASBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ DAİRE BAŞKANLIĞI (BOA)

نوع	عدد
سمن جبال	۲۹۶
تخته	۶۶
للاطه تخته	۶۰
بالانس	۱
تخلوة نقابة لوفه	۷
چقور لوم	۱۷۶۵
مبدد لوم	۱۰۲
ارنبق سوری مکتوب مکتوب و ایل	۹
اورانبا مکتوب مکتوب و ایل	۲
بولوه ریباتور و بورتون	۸

باندیرم زراعت معائنات ۸ ۲۲۶ تاریخ ۸۴ / ۲۴ نواریلو تجارته مرفوعه ادرلهین نفسیه
اولنه ۱۴۱ ۲۲۶
اصد صافه ۱۹۱
لیست

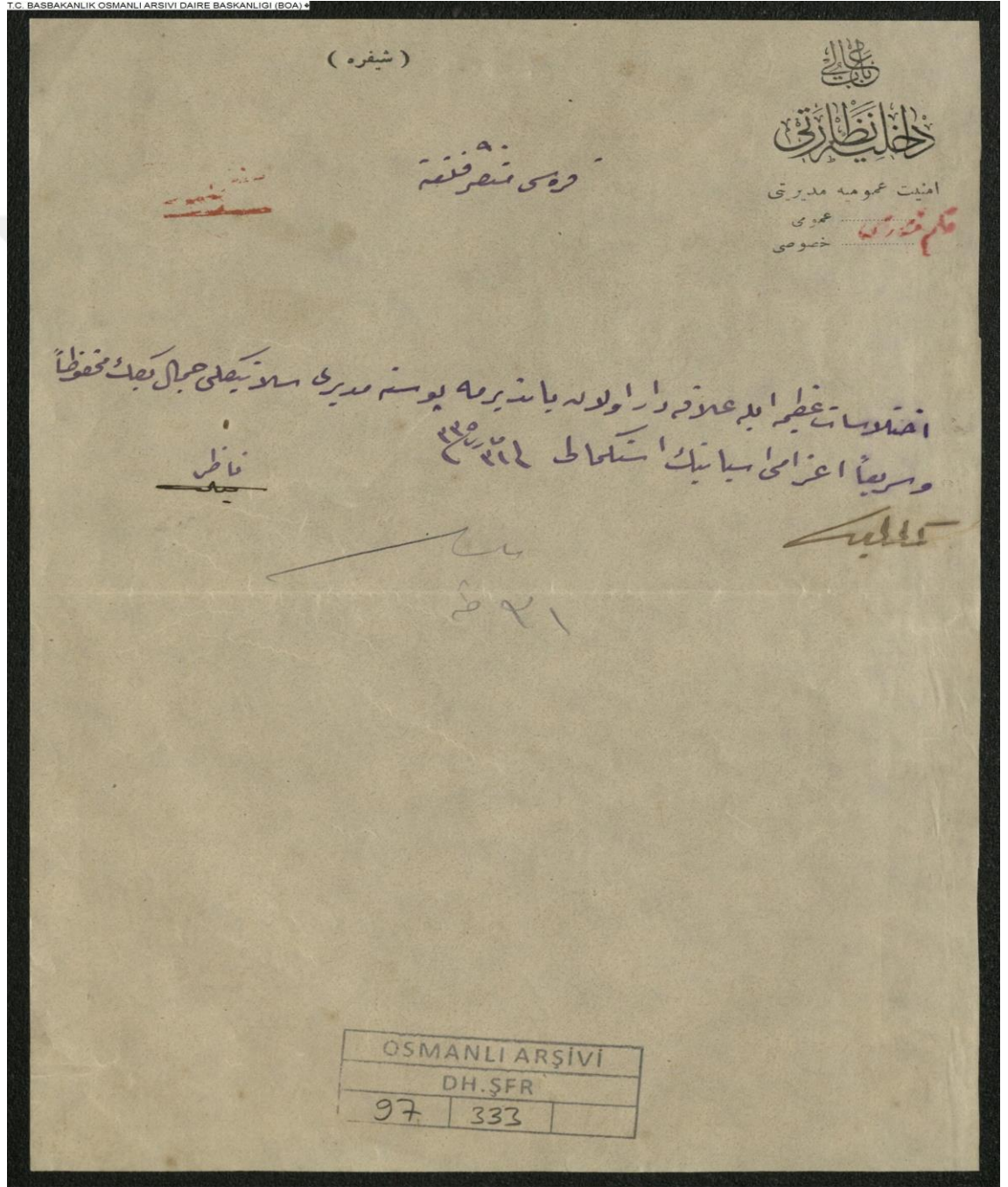
OSMANLI ARŞİVİ
DH.İ.UM
20-25 14-6 3

DH.İ.UM.00020.25.00014.006.003

T.C. BASBAKANLIK OSMANLI ARSIVI DAİRE BASKANLIĞI (BOA) ♦

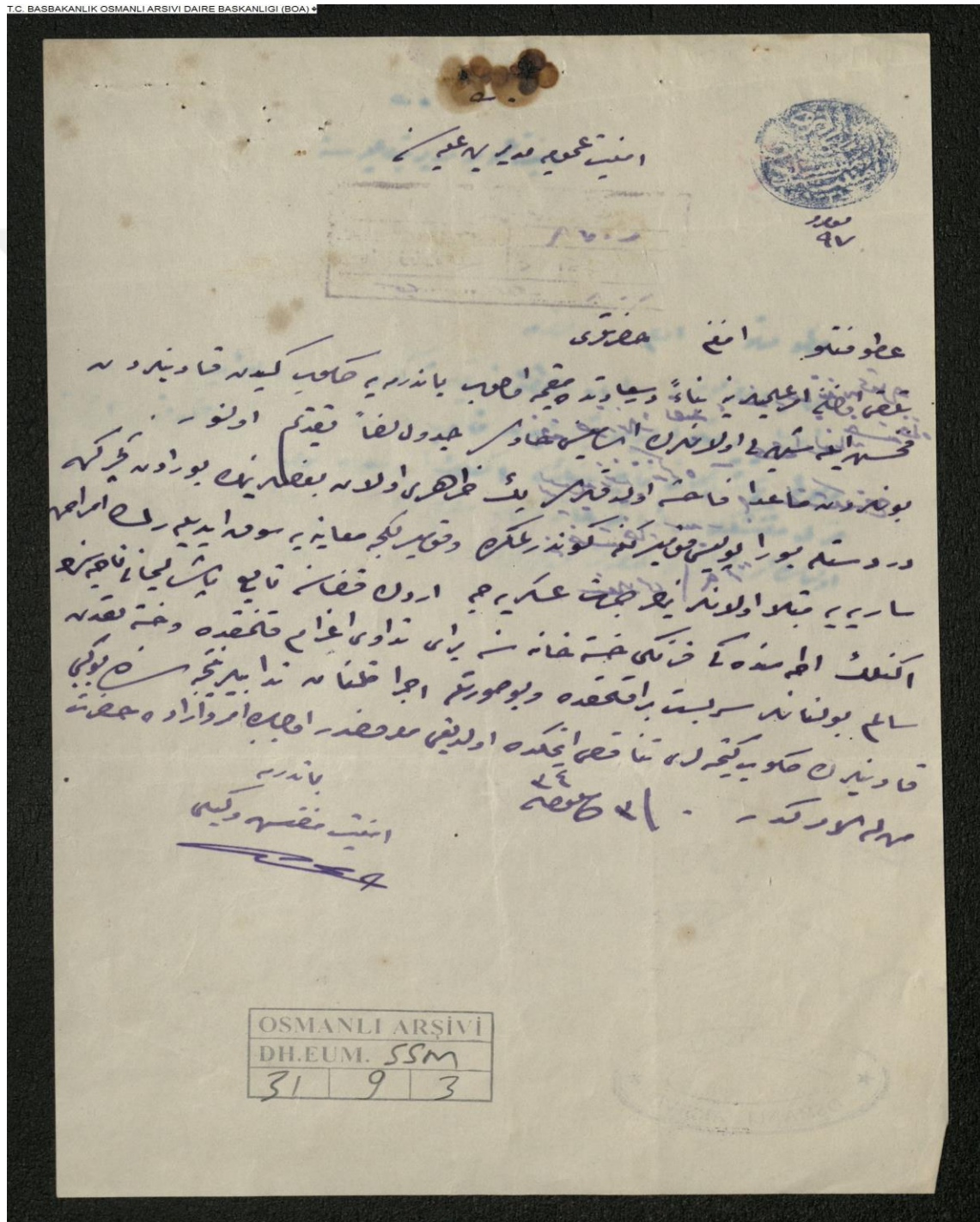
۱۵۰۰ = فی ستم فیه

**Bandırma Postanesinden Çalınan Para ile İlgisi Bulunan Bandırma Posta Müdürü
Selanikli Cemal Bey'in Dersaadet'e Gönderilmesi Hakkında Karesi
Mutasarrıflığınca Çekilen Telgraf (Sayfa 1) BOA. DH. ŞFR. 97-333.**

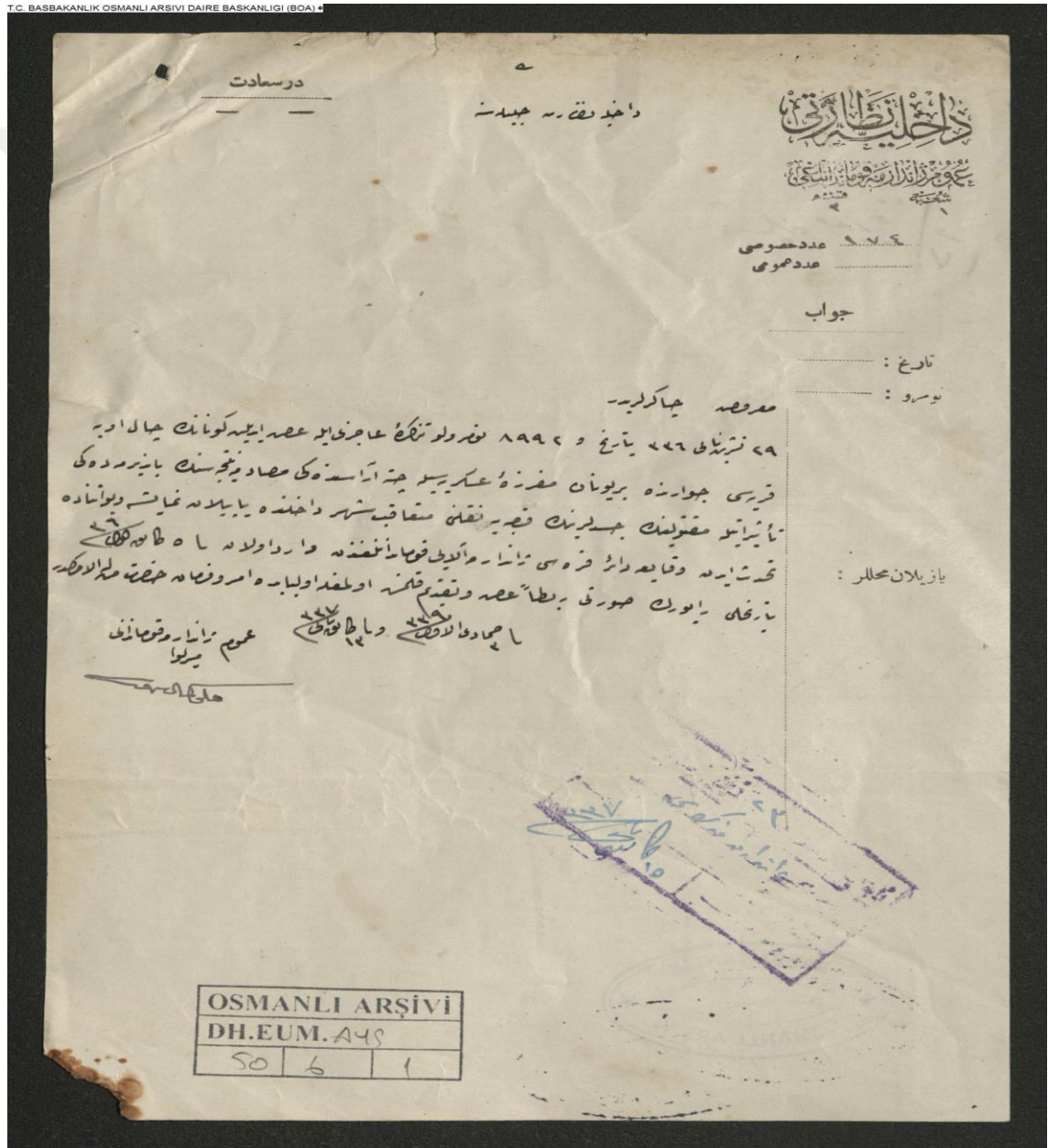

DH.ŞFR.00097.00333.001

Bandırma'da fuhuş yaptıklarından şüphelenilen kadınların isimlerini gösteren defterin takdimi, fuhuş yaptıkları kesin olarak tespit edilen kadınların ise tedavi için Erdek kazası Paşalimanı nahiyesi frengi hastanesine gönderildiğine dair belge (Sayfa 3) BOA. DH.EUM.SSM. 31-9

Gönen'in Çalhoba karyesinde Arnavut ve Çerkesler 'den müteşekkil çete ile Yunan müfrezesi arasında yapılan müsademed e Rum ve Ermeniler 'in ölmesi üzerin Bandırma'da protesto gösterilerinin yapıldığı, bu olayı bahane ederek Rum ve Ermeniler 'in Yunan askeriyle beraber Müslüman ahaliye zulmettikleri. (Sayfa 1) BOA. DH.EUM.AYŞ. 50-6

DH.EUM.AYŞ.00050.00006.001

دائرة صدارت امور مهمه قلمی		میسوی		میسوی		میسوی	
لا اعلیٰ التییش قلمه		میسوی		میسوی		میسوی	
مقابلہ ابدنار		تاریخ تلبیس		تاریخ تلبیس		تاریخ تلبیس	
صراحی		تاریخ تلبیس		تاریخ تلبیس		تاریخ تلبیس	
مقابلہ ابدنار		تاریخ تلبیس		تاریخ تلبیس		تاریخ تلبیس	
صراحی		تاریخ تلبیس		تاریخ تلبیس		تاریخ تلبیس	

بالیکره تابع و باندرم دہ ادیج درق قلمه سادہ واقع لکھہ رولہ
 سکودہ بولہ مایوسہ قریبہ ہوسدہ انا ققوت مہود بولہ مایوسہ و انا
 رولہ دو جا - قلمہ و ہجوم اولہ رولہ قورقلمہ اولہ ققوت قلمہ
 اولہ رولہ کس عکس قلمہ ایوکی رولہ ققوت قلمہ ایوکی رولہ ققوت قلمہ
 قلمہ ققوت قلمہ ایوکی رولہ ققوت قلمہ ایوکی رولہ ققوت قلمہ ایوکی
 قلمہ ققوت قلمہ ایوکی رولہ ققوت قلمہ ایوکی رولہ ققوت قلمہ ایوکی

2vik
(2shfbao)

OSMANLI ARSIVI
BEO
4252 329630 1

OSMANLI ARSIVI
BEO
4252 329630 1

Akhisarlı Türk Osman Ağa'nın Çiftliği Basan Çerkez Şakilerin çaldıkları koyunları Manyas'a götürdüklerine dair arşiv belgesi (Sayfa 1) (BOA.DH. KMS.55-61)

داخلیہ نظارتی قلم مخصوص مدیریتی				تاریخ تصدیق	مسودی	اداریہ نمبر
55-2/61	2 vrk	(2 shf bos)	2	2	2	2
تاریخ تصدیق	تاریخ تصدیق	تاریخ تصدیق	تاریخ تصدیق	تاریخ تصدیق	تاریخ تصدیق	تاریخ تصدیق
تاریخ تصدیق	تاریخ تصدیق	تاریخ تصدیق	تاریخ تصدیق	تاریخ تصدیق	تاریخ تصدیق	تاریخ تصدیق

ذیل دیارہ باری قد۔ چکے خضالی تورک عثمان غاناک چادہ خضالی
 باعدہ حضور نو۔ ای غانی ادیح میوایک بر ما یا به کوک و کدی خدو کلا۔
 دکالتندہ یلدر نو۔ باندہ فاعفانک ہر ما یا به خرمیلہ کباب ایدہ ندیہ
 کالوئی و میوان منوہ نک استغاثہ صامیہ اعادہ و دوتکان شک نہ
 سونکری بیایک استغاثہ احمدیہ
 تیبہ ایہ

DH.KMS 55-2/61 2 vrk (2 shf bos)

ملاح و علیہ سی۔ ۸۰۰

Ömer Fuad'ın 1914 yılında Bandırma ve Edincik Ziyaretlerine Dair Gözlemlerini Kaleme Aldığı “Bandırma’da Müslümanlar ve Hristiyanlar” Adlı Makalenin Orijinal Nüshası

Kaynak:

https://isamveri.org/pdfosm/D00125/1329_11/1329_11_265/1329_11_265_FUADO.pdf (Erişim:26.11.2023)

Ömer Fuad'ın 1914 Bandırma ve Edincik Gezilerine Dair Gözlemlerini Kaleme Aldığı
 “Bandırma” Başlıklı Yazısının Orijinal Nüshası Kaynak:
https://isamveri.org/pdfosm/D00125/1329_11/1329_11_269/1329_11_269_FUADO.pdf
 f (Erişim: 25.11.2023)

Ek2: 1914-1922 Bandırma ve Çevresinden Fotoğraflar

Bandırma'nın İşgali Sonrası Rıhtımdan Manzaralar. Kaynak:

<https://www.gercekbandirma.com/isgalin-acisini-unutmayan-bandirma-19-mayisi-coskuyla-kutlayacak> (Erişim: 26.11.2023)

